

Emma Kastnes Kvåle

Uforberedt, men ikke sårbar?

Trondheimsstudenter om sin egenberedskap,
sårbarhet og betydning i en krisesituasjon

Masteroppgave i Lektorutdanning i geografi

Veileder: Gunhild Setten

Mai 2020

Emma Kastnes Kvåle

Uforberedt, men ikke sårbar?

Trondheimsstudenter om sin egenberedskap,
sårbarhet og betydning i en krisesituasjon

Masteroppgave i Lektorutdanning i geografi
Veileder: Gunhild Setten
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for geografi

Kunnskap for en bedre verden

Sammen drag

Samfunnssikkerhet og beredskap er av flere grunner svært aktuelt i dag. Blant annet står klimaendringer og en endret sikkerhetspolitisk situasjon sentralt, da det er en rekke uønskede hendelser som kan inntreffe som en følge av disse utviklingstrendene. Slike hendelser kan være flom, skred, krig, forsyningskrise eller langvarige strømbrudd både som følge av cyberangrep eller storm. Masteroppgavens konkrete utgangspunkt er Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) sin årlige kampanje «Du er en del av Norges beredskap». Mer spesifikt søker oppgaven å belyse hvordan et utvalg studenter i Trondheim reflekterer rundt spørsmål knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap. Videre settes studentenes refleksjoner inn i en større kontekst, for å undersøke hvilken betydning et stort antall studenter kan ha for Trondheim sin samfunnssikkerhet og beredskap. Følgende to problemstillinger er besvart: «Hvordan oppfatter et utvalg studenter i Trondheim sin egenberedskap, risiko og sårbarhet gitt en krisesituasjon?» og «Hvilken betydning oppfatter studentene at den gruppen de tilhører kan ha for Trondheim kommunes beredskap gitt en krisesituasjon?». Kvalitative intervju er benyttet for å besvare problemstillingene.

I Trondheim har hver femte innbygger status som student. Mange studenter vil ha en unik livssituasjon relativt til eldre, etablerte innbyggere i lønnet arbeid. Oppgaven argumenterer for at studentenes egenberedskap kan sies å være relativt dårlig som følge av deres ressurser, bosituasjon, livsstil og mangel på erfaring med krisehåndtering. Videre er studentene unge og har god helse, noe som vil være positivt med tanke på overlevelse i en eventuell krisesituasjon. Studentene oppfatter ikke seg selv som særlig sårbare, til tross for mangler i egenberedskapen som kan være kritiske ved eksempelvis langvarig bortfall av strøm. Dette kan forklares med utgangspunkt i deres lave risikopersepsjon, som er påvirket av deres store tillit til myndigheter, deres unge alder og gode helse, samt lite erfaring med kriser. Videre finner oppgaven at studentene tror at studentgruppen i Trondheim vil være dårligere stilt i en krisesituasjon med utgangspunkt i manglende erfaring og ressurser generelt, men at deres alder og gode helse veier opp for dette. De mener videre at en stor studentgruppe vil være positivt for Trondheim kommune fordi studenter trolig vil ha stor vilje og evne til å hjelpe og bidra med praktisk og psykososial støtte til de som trenger det. Samlet sett er vurderingen at en stor studentgruppe vil være positivt for kommunen i en krisesituasjon, og at denne effekten vil forsterkes dersom kommunen gjør tiltak for å organisere studentene i en krisesituasjon.

Abstract

Civil protection and emergency preparedness are topics of high relevance today. For instance, ongoing climate change and a rapidly changing global security situation lay grounds for a variety of unwanted events. Such unwanted events could be a prolonged power outage due to cyber-attacks or storms, as well as floods, landslides, wars, or supply crises. This master's thesis is based on the Norwegian Directorate for Civil Protection's annual campaign "You are part of Norway's emergency preparedness". More specifically, the assignment seeks to understand a selection of students' reflections on questions regarding civil protection and emergency preparedness. Furthermore, these reflections are put in a larger context to address what significance a large number of students could have for Trondheim municipality's civil protection and emergency preparedness. The following two research questions are answered: "How does a selection of students in Trondheim perceive their own emergency preparedness, risk and vulnerability if a crisis were to occur?" and "What significance do the students believe that the group they belong to could have for Trondheim municipality's emergency preparedness if a crisis were to occur?". Qualitative interviews are used to answer the research questions.

One in five residents in Trondheim is a student. Many of these have a unique life situation in comparison to established adults in paid employment positions. This assignment argues that the emergency preparedness of students will be relatively poor due to their housing situation and lifestyle, but also due to their lack of resources and experience with crisis management. Nevertheless, students' youth and good health provide them with an advantage in terms of surviving a disaster. The students do not consider themselves vulnerable if faced with a crisis, despite deficiencies in their emergency preparedness that could possibly be critical if they were faced with a prolonged power outage. This can be explained on the basis of their low risk perception, which is affected by their lack of experience with crises, trust in government's handling of crises, as well as their young age and good health. The assignment further finds that the informants believe students in general are disadvantaged during a crisis due to lack of experience and resources in general, but they argue that their good health makes up for these disadvantages. Nevertheless, they argue that a large number of students would be beneficial to Trondheim municipality overall, as students likely have a strong desire to contribute in various ways during a crisis. Furthermore, the students say that their group's contribution should be organized by the municipality to be as effective as possible.

Forord

Det gir en spesiell følelse å skrive disse siste ordene. At jeg nå har skrevet min helt egne masteroppgave gjør meg stolt. Jeg har nådd en milepæl som jeg har sett frem til i lang tid. Livet tar nå en ny vending, og jeg gleder meg til å se hva som finnes rundt neste sving. Likevel er det å skrive disse siste ordene noe vemodig, fordi det markerer slutten på fem fine år i Trondheim som har betydd mye for meg.

Arbeidet med denne oppgaven har først og fremst vært svært lærerikt og spennende, samtidig som det har vært utfordrende. De siste månedene av arbeidet med oppgaven fant sted under særdeles spesielle omstendigheter som bød på sine utfordringer. Jeg må innrømme at COVID-19 til tider tok mye oppmerksomhet og gjorde det vanskelig å alltid opprettholde fokuset på det jeg skulle gjøre. Samtidig aktualiserte situasjonen oppgaven ytterligere, og skapte et enda større engasjement hos meg.

Denne oppgaven ville aldri ha blitt det den har blitt uten hjelp fra en rekke fantastiske mennesker. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min veileder Gunhild Setten, som har vært uunnværlig både i idemyldingsfasen og underveis i arbeidet med oppgaven. Dine særdeles gode tilbakemeldinger har utfordret, motivert og hjulpet meg mye.

Tusen takk til informantene som tok seg tid og stilte opp. Refleksjonene dere har bidratt med er uvurderlige. Jeg er svært takknemlig for at dere ønsket å bidra med deres tanker omkring samfunnsikkerhet og beredskap, som er noe jeg har vært helt avhengig av.

Jeg ønsker også å takke mine studievenner gjennom fem fine år ved lektorutdanningen. Den tiden vi fikk sammen på lesesalen før vi dessverre måtte flytte ut ettersom skolen stengte var fantastisk, og det var godt å alltid ha noen å diskutere og dele med. Jeg er veldig stolt av dere alle sammen. Sist, men ikke minst, vil jeg sende en stor takk til min kjæreste og samboer Kasper, som har holdt ut med meg i en liten leilighet i denne krevende tiden. Jeg er dypt takknemlig for dine støttende ord, korrekturlesing og tålmodighet.

Emma Kastnes Kvåle

Trondheim, 12. mai 2020

Innholdsfortegnelse

Figurer.....	xi
Tabeller	xi
1 Introduksjon.....	1
1.1 Innledning.....	1
1.2 Bakgrunn	2
1.2.1 En verden i endring.....	3
1.2.2 «Du er en del av Norges beredskap»	4
1.2.3 Studentbyen Trondheim.....	10
1.3 Problemstillinger	14
1.4 Oppgavens struktur.....	14
2 Egenberedskap, risiko og sårbarhet	15
2.1 Samfunnssikkerhet og beredskap	15
2.2 Risiko og risikopersepsjon.....	18
2.2.1 Det psykologiske perspektivet	20
2.3 Hvorfor forbereder vi oss ikke?.....	21
2.4 Sårbarhet.....	24
2.5 Studenter og beredskap.....	25
3 Metode	29
3.1 Kvalitative intervju som metode.....	30
3.1.1 Valg og rekruttering av informanter	30
3.1.2 Valg av sted for intervju	33
3.1.3 Forberedelser til intervju.....	33
3.1.4 Gjennomføring av intervju.....	33
3.2 Etterarbeid	35
3.2.1 Transkribering.....	35

3.2.2	Koding.....	35
3.3	Forskningsetiske betraktninger.....	36
3.4	Kritiske refleksjoner	38
3.4.1	Valg av informanter	38
3.4.2	Kritisk blikk på egen forskerrolle	39
4	Empiriske funn og diskusjon.....	43
4.1	Studentenes vurdering av egen sårbarhet og beredskap	46
4.1.1	Tillit til myndighetene.....	47
4.1.2	Informantenes risikopersepsjon	53
4.2	Studenter som utfordring og ressurs i Trondheim	62
4.2.1	Studenter som utfordring	62
4.2.2	Studenter som ressurs	65
5	Konklusjon	69
5.1	Videre forskning	72
	Kildeliste.....	73
	Vedlegg	77

Figurer

Figur 1: Forside, kampanjebrosjyre	6
Figur 2: DSB sin beskrivelse av motivasjonen for kampanjen	7
Figur 3: Ditt eget beredskapslager	8
Figur 4: Samfunnssikkerhetskjeden	16

Tabeller

Tabell 1: Hvilke av følgende ting har du/din familie i boligen?	9
Tabell 2: Når du tenker på Norge de kommende fem år, hvor bekymret er du for at følgende hendelser inntreffer?.....	10
Tabell 3: Aldersfordeling i Trondheim per 1. januar 2020	11
Tabell 4: Oversikt over informantene	32
Tabell 5: Oversikt over hva informantene har i boligen, basert på DSB sin liste	44

1 Introduksjon

1.1 Innledning

I avslutningen av arbeidet med denne masteroppgaven, står hele verden med begge beina i en pandemi. Dette er svært relevant i forbindelse med denne oppgaven, da en pandemi er betegnet som en krisesituasjon, og fordi myndighetenes beredskap i aller høyeste grad har blitt satt på prøve. Mange nordmenn får også sin første personlige erfaring med det å befinne seg i en krisesituasjon. At en slik pandemi rammer oss er i utgangspunktet ikke overraskende, da et lignende scenario utarbeidet av DSB, som tok for seg en influensapandemi så sent som i 2019, ble analysert og vurdert til å ha høy sannsynlighet for å inntreffe i løpet av 100 år (DSB, 2019, s. 69). COVID-19-pandemien skremmer mange nordmenn, og det var tydelig at det var overraskende for mange da myndighetene eksempelvis meldte at de ikke hadde nok smittevernustyr. Dette er et faktum til tross for at en slik pandemi var ventet, og at det i analysen blant annet ble konkludert med at vi i Norge nettopp ville mangle smittevernustyr og behandlingspersonell. Dette ville igjen resultere i at flere liv enn nødvendig ville gå tapt (DSB, 2019, s. 169). Kanskje har befolkningen større forventninger til norske myndigheter generelt, og det norske helsevesenet spesielt, og mener at vi i Norge burde kunne håndtere en slik epidemi på enkelt vis.

Selv om myndighetene erkjenner at de ikke er forberedt, ser det hittil ut som at Norge har håndtert pandemien på en god måte ut ifra forutsetningene. Uansett var nok få nordmenn klare over sannsynligheten for at en slik pandemi kunne ramme oss. COVID-19-pandemien krever mye av befolkningen, og medfører en totalt forandret hverdag for de fleste. Siden alle på et eller annet vis er personlig rammet av pandemien, gjør den Norges befolkning mer bevisst på samfunnssikkerhet og beredskap, og den gjorde trolig flere bevisste på at ingen land, selv ikke Norge, er fritatt for å bli rammet av alvorlige kriser.

COVID-19-pandemien er et godt eksempel på hvorfor samfunnssikkerhet og beredskap er viktig, og ikke minst aktuelt. Smittespredning og fare for pandemier som et resultat av befolkningens økte mobilitet er dog kun ett av mange scenarioer som er relevant i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Blant annet er hvordan effekter av klimaendringer vil kunne komme til å påvirke befolkningen i Norge i tiden fremover også høyaktuelt.

Det antas at vi vil oppleve hyppigere og kraftigere ekstremvær, som kraftig vind med storm- eller orkanstyrke, som igjen kan ha konsekvenser som bortfall av kraftforsyning, skader på grunn av stormflo, og problemer med vann og avløpssystemer (DSB, 2019, s. 35). Videre er det flere faktorer som gjør arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap aktuelt, som eksempelvis en endret sikkerhetspolitisk situasjon (DSB, 2019; Justis- og beredskapsdepartementet, 2016; Sellevåg et al. 2020) og vår avhengighet av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) og strøm (DSB, 2019). Et endret sikkerhetsbilde medfører at befolkningen tillegges et større, individuelt ansvar for å være forberedt i tilfelle vi rammes av en krise. En viktig del av et samfunn sin beredskap, er altså befolkningen sin egenberedskap. Med dette som utgangspunkt, vokste ideen om å undersøke en del av innbyggerne i Trondheim sine refleksjoner rundt sin egenberedskap, risiko og sårbarhet frem.

Med utgangspunkt i min egen manglende egenberedskap, som jeg antok var relatert til det faktum at jeg var student, ønsket jeg å intervju andre studenter i Trondheim om hvordan de reflekterte rundt samfunnssikkerhet og beredskap mer allment, deres egen sårbarhet og egenberedskap, samt hva som eventuelt kunne ramme dem. Med tanke på at Trondheim er en by hvor hver femte innbygger er student (Trondheim kommune, 2020a; 2020b), anså jeg det som nyttig å undersøke hvordan et utvalg fra denne gruppen forholdt seg til nettopp dette. Studenter sin betydning i en eventuell krisesituasjon i Trondheim, men også generelt, er ikke hittil undersøkt, noe som motiverte meg til å undersøke hvordan et stort antall studenter kan ha betydning for kommunens beredskap i en krisesituasjon.

1.2 Bakgrunn

Det er altså flere grunner til at samfunnssikkerhet og beredskap er tema som i økende grad krever oppmerksomhet fra befolkningen. Først og fremst er det viktig å ha et fokus på dette av den enkle grunn at jo bedre forberedt hver enkelt er, jo bedre forutsetninger har vi for å håndtere en uønsket hendelse. Desto flere som kan ta vare på seg selv og sin familie, jo lettere er det for myndighetene å prioritere å hjelpe de som trenger det mest (Oslo kommune, u.å., s. 1). Før vi tar fatt på den relevante bakgrunnen for oppgaven, presenteres det noen sentrale begreper som det vil være nyttig å ha en forståelse av.

To svært sentrale begreper i denne oppgaven er samfunnssikkerhet og beredskap. Ifølge Engen et al. (2016, s. 30) ble begrepet samfunnssikkerhet i Norge for første gang definert i St.meld. nr. 17 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2002, s. 4) som «... den evne samfunnet har til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og ivareta borgernes liv, helse og

grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger». Beredskap kan defineres som «tiltak for å forebygge, begrense eller håndtere uønskede ekstraordinære hendelser» (NOU 2000: 24, s. 20).

Videre er begrepene risiko og risikopersepsjon sentrale i denne oppgaven. Engen et al. (2016, s. 87) skriver at «[r]isikoen kan uttrykkes som forholdet mellom trusselen mot en gitt verdi (eiendom, eget liv, samfunnet) og verdiens sårbarhet mot denne trusselen.» Risiko er dermed, med andre ord, sannsynligheten for at en hendelse inntreffer multiplisert med konsekvensene av hendelsen hvis den inntreffer (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 28).

Risikopersepsjon handler om hvordan mennesker opplever risiko, og er ifølge Bye, Lein og Rød (2013, s. 247) et resultat av individuelle og kulturelle forhold.

Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 26) definerer sårbarhet som en «manglende evne til å motstå en tilsiktet uønsket handling eller uønsket hendelse, samt manglende evne til å gjenoppta sin funksjon». Videre vil det presenteres hvorfor en verden i endring gjør oss mer sårbare på stadig nye måter.

1.2.1 En verden i endring

Det skjer som nevnt innledningsvis ting i verden i dag som gjør oss mer sårbare enn tidligere, som videre gjør at behovet for en beredt befolkning stadig blir større. Blant annet har vi for alvor begynt å ta innover oss at effektene av klimaendringer er noe vi må forberede oss på, og DSB peker på klimaendringene som en viktig utvikling i risikobildet (DSB, 2019). Vi vet at ekstremvær forekommer noe hyppigere enn tidligere, og det antas at det vil forekomme enda hyppigere fremover på grunn av klimaendringer (Bye et al. 2013, s. 109; DSB, 2019, s. 9). Mer ekstremvær kan blant annet føre til hyppigere og lengre strømbrydd. Videre peker DSB (2019, s. 9) også på at naturhendelser generelt er en sentral del av risikobildet i Norge, da hendelser som flom og skred allerede har en hyppig forekomst. Vi må forberede oss på at slike hendelser vil øke i hyppighet og intensitet i årene fremover, og derfor innlemme det i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Bare i januar og februar 2020 var det flere store flommer på kort tid som medførte ekstremt høy vannstand flere steder i landet i forbindelse med ekstremværene Didrik (Meteorologisk institutt, 2020a) og Elsa (Meteorologisk institutt, 2020b).

Det er videre en endret sikkerhetspolitisk situasjon i verden som skaper usikkerhet og økt risiko for stormaktrivalisering (DSB, 2019, s. 191; Justis- og beredskapsdepartementet, 2016; Sellevåg et al. 2020). Dette er noe vi må være forberedt på. Teknologisk utvikling skaper en

åpning for nye måter å bruke makt på uten å være fysisk til stede. Dette gjør situasjonen enda mer uforutsigbar. I tillegg har Norge en viktig strategisk beliggenhet i Nord-Europa, og nordområdene er spesielt viktige for nabolandet Russland. Russland har de senere årene vist både vilje og evne til militær maktbruk for å igjen kunne etablere landet som stormakt (DSB, 2019, s. 193). I tillegg observeres det hvordan Kina opptrer mer og mer som en typisk stormakt (DSB, 2019, s. 193).

En annen faktor som gjør oss svært sårbare i dag er vår avhengighet av teknologi, da Norge er et av de mest digitaliserte landene i verden (DSB, 2019, s. 197). Teknologisk utvikling gjør at angrep mot kritisk infrastruktur som er avhengig av teknologi kan skje når som helst. Samtidig kan menneskelig svikt, systemfeil, naturhendelser og ulykker også kan sette ut kritisk digital infrastruktur (DSB, 2019, s. 197).

Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 5) beskriver Norge som et av verdens tryggeste land, og begrunner det med at vi har et stabilt samfunn med et lavt konfliktnivå. Videre er Norge, ifølge Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 29), et land hvor samfunnet er bygget på tillit. DSB (2020b) begrunner behovet for en egenberedskapskampanje blant annet med at vi i Norge er sårbare fordi vi er vant med at ting stort sett fungerer som de skal, og de mener at vår tillit også gjør oss sårbare. Eksempelvis peker DSB (2019, s. 163) på at Norge er regnet som best i verden på energitilgang- og sikkerhet, og at det er en leveringspålitelighet i normalår på 99,98 prosent. En slik stabilitet vil bidra til en økt tillit i befolkningen, da tillit er et resultat av positive erfaringer over tid (Engen et al. 2016, s. 48). Som vi ser er vi er avhengige av at flere tjenester og funksjoner fungerer som de skal i våre daglige liv. Hva gjør vi dersom dette en dag ikke er tilfellet? Som vi skal se, gjennomfører DSB årlig egenberedskapskampanjen «Du er en del av Norges beredskap», slik at Norges befolkning skal være best mulig forberedt dersom en krise mot formodning skulle ramme oss og sette våre kritiske samfunnsfunksjoner ut av spill.

1.2.2 «Du er en del av Norges beredskap»

DSB er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet, og «skal ha oversikt over risiko og sårbarhet i samfunnet og være pådriver i arbeidet med å forebygge ulykker, kriser og andre uønskede hendelser. DSB skal sørge for god beredskap og effektiv ulykkes- og krisehåndtering» (Justis- og beredskapsdepartementet, u.å). DSB har blant annet siden 2011 gjennomført risikoanalyser av uønskede hendelser, kalt Analyse av krisescenarioer (AKS) (NOU 2019: 13, s. 40). Videre har DSB siden 2016 årlig gjennomført en nasjonal

befolkningsundersøkelse som søker å kartlegge risikopersepsjon og egenberedskap i Norges befolkning. Disse undersøkelsene er tilgjengelige på DSB sine hjemmesider, og resultater fra den siste undersøkelsen vil presenteres i dette delkapittelet.

I 2018 lanserte DSB i samarbeid med Oslo kommune egenberedskapskampanjen «Du er en del av Norges beredskap». Cecilie Daae, daværende direktør i DSB, påpekte at befolkningen må få en økt bevissthet rundt samfunnssikkerhet og beredskap i takt med at den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden er i endring (DSB, 2018). Spesielt siktes det da til egenberedskap, som er den måten sivilbefolkningen best kan bidra til Norges beredskap i en krisesituasjon. DSB ønsket å bevisstgjøre befolkningen om at kriser kan ramme oss, selv i et trygt og stabilt land som Norge, og vi derfor må være forberedt. DSB (2020b) beskriver kampanjen og hovedbudskapet slik: «Alle bør tenke gjennom hvilke hendelser og ulykker som kan skje, og planlegge for å kunne ta vare på seg selv og de rundt seg i minst tre døgn ved bortfall av kritisk infrastruktur.»

I forbindelse med denne kampanjen ble en brosjyre med konkrete råd sendt ut til alle landets innbyggere i posten (se figur 1-3). I brosjyren nevnes noen grunnleggende ting befolkningen bør ha tenkt igjennom, som for eksempel hva deres husstand skal gjøre dersom de blir uten strøm over lengre tid, og hvor nærmeste tilfluktsrom ligger. Videre beskriver brosjyren med flere eksempler hvorfor det er viktig med en god egenberedskap i befolkningen (se figur 2). Denne brosjyren inneholder videre en liste over hva hver husstand kan ha i hjemmet for å klare seg i minimum tre døgn i en krisesituasjon (se figur 3). Hver husstand må naturligvis gå til anskaffelse av det de mener er hensiktsmessig for dem selv. Dersom befolkningen går til innkjøp av det som er nevnt på denne listen, og har tenkt igjennom hva de skal gjøre hvis de blir rammet av en krise, vil det bidra til å bedre deres egenberedskap. DSB ønsker altså å gi befolkningen råd om hvilke enkle grep de kan gjøre for at deres egen, og samlet sett Norges beredskap skal bli bedre. Likevel er det flere faktorer enn denne listen og den materielle egenberedskapen som til sammen utgjør et individs totale egenberedskap, og alt er ikke like enkelt å gjøre noe med. Egenberedskapen er kompleks, og vil påvirkes av flere faktorer. Slike faktorer vil blant annet være ulike aspekter knyttet til folk sitt sosiale liv, deres tillit til myndigheter, og deres risikopersepsjon.

I kjølvannet av denne egenberedskapskampanjen, har DSB arbeidet med å ha en årlig landsomfattende kampanjeuke, kalt «Egenberedskapsuka». Det er ønskelig at alle kommuner gjennomfører en uke med fokus på egenberedskap for å få informasjon ut til sine innbyggere.

I 2019 ble egenberedskapsuka gjennomført for første gang, i tillegg til kampanjen «Du er en del av Norges beredskap».

DSB sin egenberedskapskampanje, og spesielt den foreslåtte sjekklisten for en bedre egenberedskap (se figur 3), dannet grunnlaget for arbeidet med denne oppgaven. Studenter ble intervjuet med utgangspunkt i egenberedskapskampanjen og listen presentert i kampanjebrosjyren.

Figur 1: Forside, kampanjebrosjyre. Kilde: DSB (2020b)

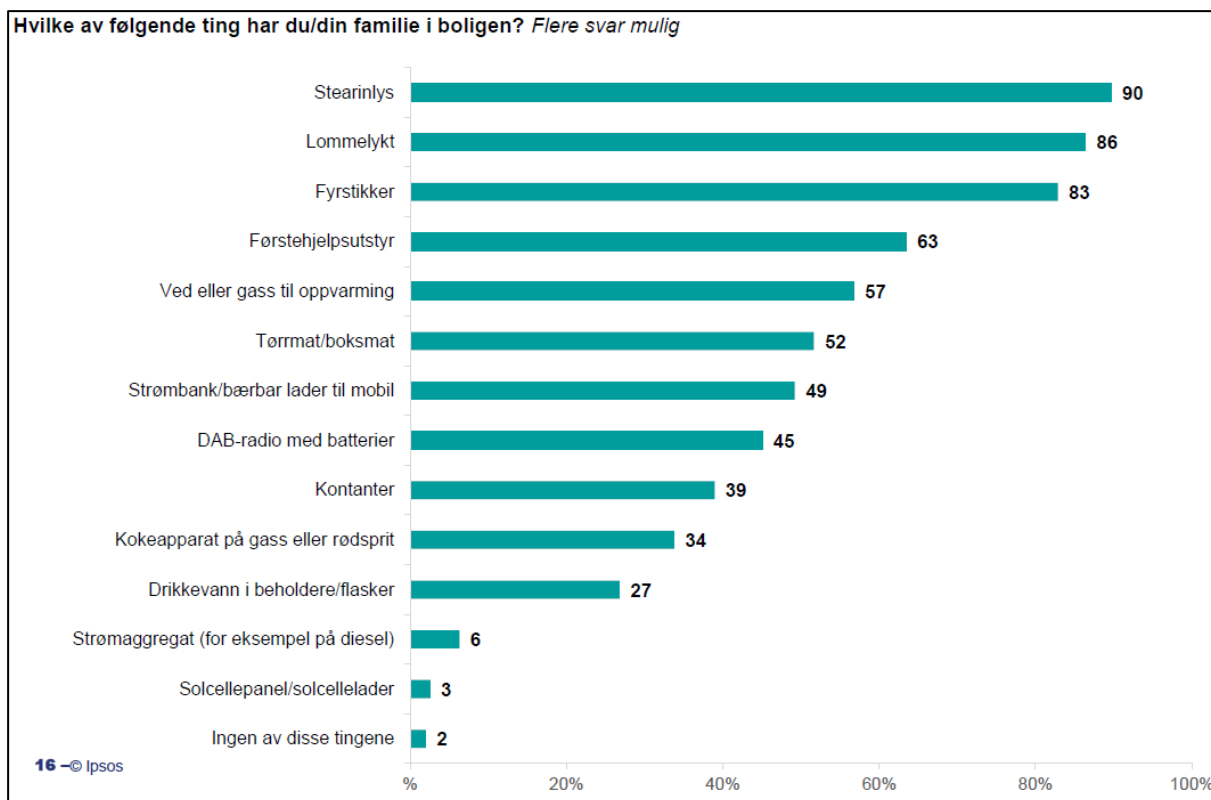

Figur 2: DSB sin beskrivelse av motivasjonen for kampanjen. Kilde: DSB (2020b)

Figur 3: Ditt eget beredskapslager. Kilde: DSB (2020b)

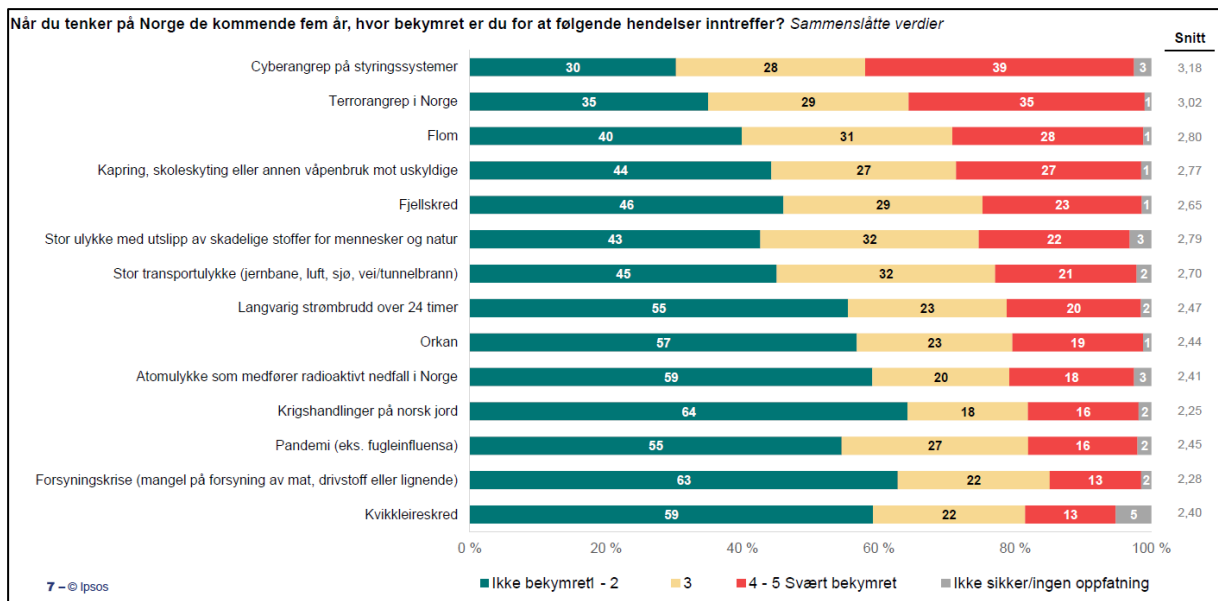
Studentene ble også stilt spørsmål fra DSB sin nasjonale befolkningsundersøkelse under intervjuene, og videre presenteres noen resultater fra undersøkelsen som ble gjennomført i 2019, og publisert i januar 2020. I tabell 1 fremkommer det at en stor majoritet, over 80%, har stearinlys, lommelykt og fyrstikker tilgjengelig i boligen sin. Det er også over 50% som rapporterer å ha førstehjelpsutstyr, tørrmat/boksmat, samt ved eller gass til oppvarming. Drikkevann i beholdere, som kan vise seg å være livsnødvendig i enkelte situasjoner, er noe de færreste har i hus.

Tabell 1: Hvilke av følgende ting har du/din familie i boligen? Kilde: DSB (2020a)

Videre fremkommer det av undersøkelsen at om lag 40% av befolkningen er nokså eller godt forberedt på å klare seg selv i eget hjem dersom strøm, tele- og internett ble borte, uavhengig av årstid. Det påpekes dog at «[j]o eldre man er, jo flere har tenkt gjennom hva man skal gjøre ved lengre bortfall av strøm. Andelen er gjennomsnittlig høyere for personer over 40 år» (DSB, 2020a). I aldersgruppen 18-29 var andelen 38%, mens andelen for aldersgruppen 30-39 år var så liten som 24%. I aldergruppene 40-59 og 60+ er andelen så høy som henholdsvis 46% og 52% (DSB, 2020a).

Videre svarte respondentene i undersøkelsen på hvor bekymret de var for at en rekke ulike hendelser skulle inntreffe i Norge i løpet av de neste fem årene. Resultatene var som følger:

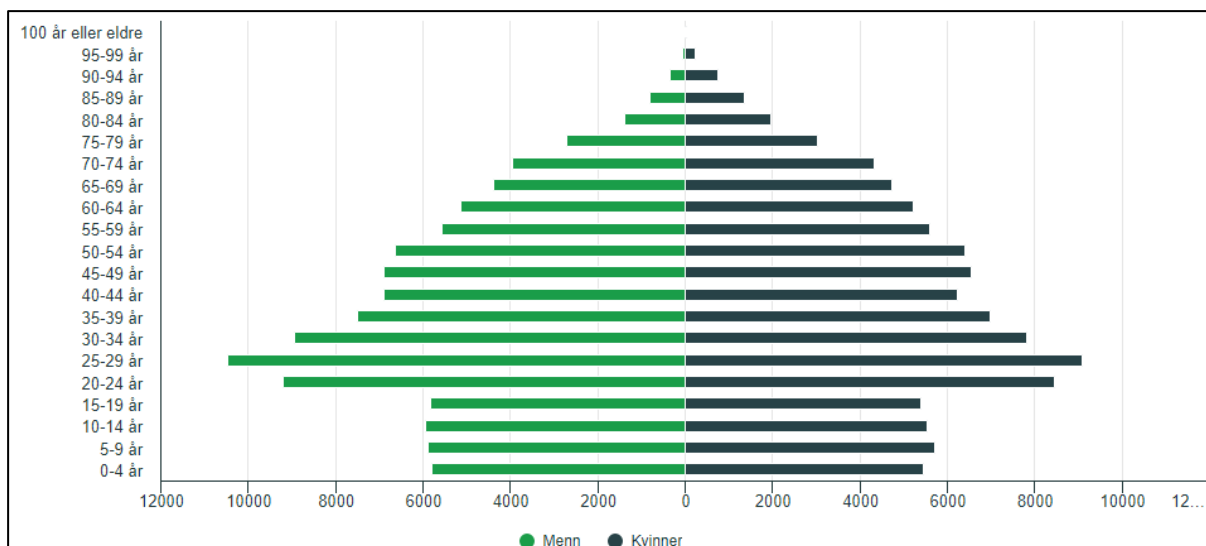

Tabell 2: Når du tenker på Norge de kommende fem år, hvor bekymret er du for at følgende hendelser inntreffer? Kilde: DSB (2020a)

Tabell 2 illustrerer til en viss grad befolkningens risikopersepsjon, da den viser hvordan befolkningen oppfatter risikoen knyttet til et utvalg uønskede hendelser. Det er tydelig at mange er bekymret for cyberangrep og terrorangrep. Fra og med langvarig strømbrudd, omtrent midt på listen, og ned, oppgir derimot majoriteten at de *ikke* er særlig bekymret. Vi ser blant annet pandemi tredje sist på listen, som svært få av respondentene oppga at de var bekymret for.

1.2.3 Studentbyen Trondheim

Ifølge tall fra Trondheim kommune (2020b) bor det ca. 205 000 innbyggere i byen. Videre er det ifølge Trondheim kommune (2020a) ca. 37 000 studenter i byen, noe som betyr at nesten hver femte innbygger er student. Trondheim kommune er videre beregnet å ha lavere sårbarhet enn landsgjennomsnittet (Bye et al. 2013, s. 119). I lys av DSB sin egenberedskapskampanje synes jeg derfor det vil være interessant å utforske hvordan befolknings sammensetningen i Trondheim kan være med på å påvirke den totale beredskapen i kommunen.

Tabell 3: Aldersfordeling i Trondheim per 1. januar 2020. Kilde: Statistisk sentralbyrå (2020)

I tabell 3 ser man aldersfordelingen i Trondheim kommune. Det er en stor andel personer mellom 20 og 34 år, som vi ser at ikke kun er et resultat av barn som har vokst opp i byen. Det er altså stor tilflytting av unge mennesker til kommunen, blant annet fordi det er en studentby. Videre bodde 13,5 prosent av befolkningen i Trondheim kommune trangt i 2019 (Statistisk sentralbyrå, 2020b). Dette er nesten dobbelt så mange som i nabobyen Stjørdal (Statistisk sentralbyrå, 2020a). Å bo trangt defineres som «personer som bor i husholdninger der: 1. Antall rom i boligen er mindre enn antall personer eller én person bor på ett rom, og 2. Antall kvadratmeter er under 25 kvm per person», ifølge Statistisk sentralbyrå (2020b).

Studenter er naturligvis en sammensatt gruppe med ulike individer i ulike livssituasjoner. Likevel kan det sies at en stor andel av studentene befinner seg i en unik livssituasjon sammenliknet med andre innbyggere. Som nevnt tidligere, så jeg for meg at studenter vil ha en dårligere egenberedskap enn den øvrige befolkningen på grunn av min egen, manglende egenberedskap. En del studenter har blant annet et midlertidig bosted som ofte er lite av størrelse, dårligere økonomi om man baserer deres inntekt på støtte fra Lånekassen, færre eiendeler og er ofte uten familienettverk dersom man har flyttet fra hjembyen. I tillegg er mange unge og har lite erfaring med å bo for seg selv, i tillegg til mindre livserfaring generelt. Bye et al. (2013) fremhever blant annet befolkningsstruktur og sosioøkonomisk status som viktige faktorer for en kommune sin sårbarhet. En ung befolkning er generelt positivt, mens lav sosioøkonomisk status er negativt. Hvor vil studenter havne i en krisesituasjon situasjon?

Flere av studentene i Trondheim vil isolert sett trolig ikke være et stort problem i en krisesituasjon, og det er naturligvis flere andre innbyggere som også vil dele mange av

karakteristikkene med studentene. Likevel utgjør studentene i Trondheim en stor del av befolkningen, som gjør det interessant å undersøke betydningen denne gruppen kan antas å ha i en krisesituasjon. For å få et inntrykk av dette vil det være interessant å snakke med studenter, og undersøke hvilke refleksjoner de selv har rundt dette.

Det er på bakgrunn av dette interessant å observere at en gruppe studenter opprettet en Facebook-gruppen «Trenger du noe? Studenter som kan bidra i Trondheim!» (13. mars, 2020) kort tid etter at koronaepidemien for alvor hadde sitt inntog i Norge. Gjennom denne gruppen ønsket studenter å hjelpe de som var i karantene og ikke kunne gå ut, i tillegg til sårbare grupper som måtte holde seg inne. På denne siden tilbød mange studenter blant annet hjelp med handling av matvarer og medisiner, samt lufting av hunder. I tillegg skrev flere studenter at de gjerne stilte opp som telefonvenn dersom noen følte seg ensomme og ville ha noen å prate med. Videre opprettet IT-studenter i Trondheim nettsiden <https://www.karantenehjelpen.no>, som de også la ut i nevnte Facebook-gruppe. På denne nettsiden kunne de som av ulike grunner ikke kunne handle selv kunne legge inn sin bestilling. De som hadde mulighet til å hjelpe andre kunne deretter gå inn og ta på seg tilgjengelige oppdrag. At studentene brukte disse plattformene for å nå ut til andre som trengte hjelp, antyder at mange studenter kunne tenke seg å være en ressurs for kommunen i en krisesituasjon.

Videre er risiko og sårbarhets (ROS)-analyser utarbeidet av kommuner og fylkeskommuner sentrale i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Studenter er verken nevnt i Trondheim kommune (2018) sin helhetlige ROS-analyse eller ROS Trøndelag sin rapport fra 2014 (Fylkesmannen i Sør-Trøndelag & Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, 2014). I 2019 kom ROS Trøndelag dog med en ny rapport hvor studenter i Trondheim blir kort nevnt (Fylkesmannen i Trøndelag, 2019). Rapporten påpekte at Trondheim har en stor ressurs i studentene i byen, men at det ikke er på plass noe samarbeid mellom kommunen og NTNU for å «låne» studenter i en eventuell krisesituasjon. Trondheim kommune sa i rapporten at studenter potensielt kan bidra som en reservestyrke innen helse og skole/barnehage ved mangel på personell under for eksempel en pandemi. Studenter som ressurs er beskrevet som ett av seks fordypningstema frem mot 2021 (Fylkesmannen i Trøndelag, 2019). Jeg har også intervjuet ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune, som uttrykte at det vil være nyttig for dem å vite mer om hvordan studenter i Trondheim forstår sin egen sårbarhet. Han og Trondheim kommune hadde videre interesse av å vite hvilke ressurser studenter eventuelt mener de selv og deres nettverk har, og hvordan de kan være en ressurs

for byen i en krisesituasjon. Det er altså et behov for å vite mer om studenter i et samfunnssikkerhets- og beredskapsperspektiv både hos Fylkesmannen i Trøndelag og i Trondheim kommune, noe som styrker relevansen og aktualiteten av denne masteroppgaven.

Hittil har denne oppgaven kort presentert det overordnede bildet av situasjonen i Norge i dag, hovedsakelig med utgangspunkt i AKS 2019, utarbeidet av DSB (2019). I de ovennevnte ROS-analysene for Trøndelag og Trondheim er det også analyser av de krisescenarioer som er ansett som mest sannsynlige og/eller til å ha høyest skadepotensiale i de geografiske områdene rapportene tar for seg. I denne oppgaven vil det være mest relevant å presentere de hendelser man prioriterer og er forberedt på i Trondheim kommune. I Trondheim kommune sin helhetlige ROS-analyse og overordnede beredskapsanalyse (2018), er de uønskede hendelsene delt inn i de tre kategoriene naturhendelser, store ulykker og tilsiktede hendelser. Under naturhendelser har kommunen identifisert følgende tre hendelser, og vurdert sannsynlighet og konsekvens etter tiltak: «influensapandemi» med høy sannsynlighet og svært store konsekvenser, «kvikkleireskred Bakklandet» med lav sannsynlighet og svært store konsekvenser, samt «langvarig strømbrudd» med middels sannsynlighet og store konsekvenser (Trondheim kommune, 2018, s. 14). Under kategorien store ulykker er det identifisert følgende fem hendelser: «brann i tankanlegg», «skipsulykke», «masseskade i forbindelse med konsert/større idrett- kulturarrangement», «ulykke med farlig gods» og «atomulykke» (Trondheim kommune, 2018, s. 19). Sannsynlighet og konsekvenser av disse hendelsene beskrives ikke her på grunn av liten relevans for oppgaven. Til sist har Trondheim kommune (2018) analysert følgende fire tilsiktede hendelser, og kommet med tiltak for å redusere risikoen av dem: «forurensing av drikkevannskilde» (lav risiko), «tilsiktet påkjørsel av menneskemengde ved Trondheim sentrum» (moderat risiko), «på satt storbrann i midtbyen under Olavsfestdagene» (moderat risiko), samt «cyberangrep med bortfall av elektronisk kommunikasjon» (lav risiko). Se Trondheim kommune sin hovedrapport for revisjon av helhetlig ROS-analyse og overordnet beredskapsanalyse 2018 for mer detaljerte beskrivelser.

Avslutningsvis om studenter sin rolle i et samfunnssikkerhets og beredskaps-perspektiv må det påpekes at det hittil er gjort lite forskning, og det jeg har funnet som omhandler studenter i en slik sammenheng er noen få, internasjonale studier. Disse studiene vil presenteres i kapittel to og anvendes i diskusjonen i kapittel fire der det er relevant.

1.3 Problemstillinger

Denne oppgaven har et overordnet mål om å undersøke hvordan et utvalg studenter vurderer sin egenberedskap, og det vil undersøkes hvordan deres risikopersepsjon og livssituasjon påvirker denne vurderingen. Det overordnede målet for oppgaven er derfor å belyse de følgende problemstillingene:

1. Hvordan oppfatter et utvalg studenter i Trondheim sin egenberedskap, risiko og sårbarhet gitt en krisesituasjon?

Det vil videre ses nærmere på hvordan studentenes oppfatninger av egen beredskap, risiko og sårbarhet kan representere både en utfordring og en ressurs i en potensiell krise i byen. Oppgavens andre problemstilling som søkes besvart er dermed:

2. Hvilken betydning oppfatter studentene at den gruppen de tilhører kan ha for Trondheim kommune sin beredskap gitt en krisesituasjon?

Videre oppgavens struktur beskrives, som er valgt for å best mulig besvare problemstillingene.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven er inndelt i fem kapitler. Hittil har relevant bakgrunnsinformasjon som argumenterer for oppgavens aktualitet blitt presentert, i tillegg til oppgavens problemstillinger. Videre vil kapittel to presentere relevante perspektiver som vil utgjøre oppgavens analytiske rammeverk. Dette kapitlet vektlegger begreper som samfunnssikkerhet og beredskap, risiko og risikopersepsjon, samt sårbarhet. I kapittel tre presenteres oppgavens metodiske rammeverk og refleksjoner knyttet til produksjonen av datamaterialet. Dette kapitlet er delt opp i hovedtemaene kvalitative intervju som metode, etterarbeid, etiske betraktninger og kritiske refleksjoner. Videre presenteres empiriske funn, samt diskusjonen av disse med utgangspunkt i det analytiske rammeverket i kapittel fire. Diskusjonen er delt inn i to hoveddeler med utgangspunkt i problemstillingene: studentenes vurdering av egen sårbarhet og beredskap og studenter som utfordring og ressurs i Trondheim. Til sist består kapittel fem av en konkluderende del hvor problemstillingene gjenintrodueres og besvares, samt en del hvor videre arbeid adresseres.

2 Egenberedskap, risiko og sårbarhet

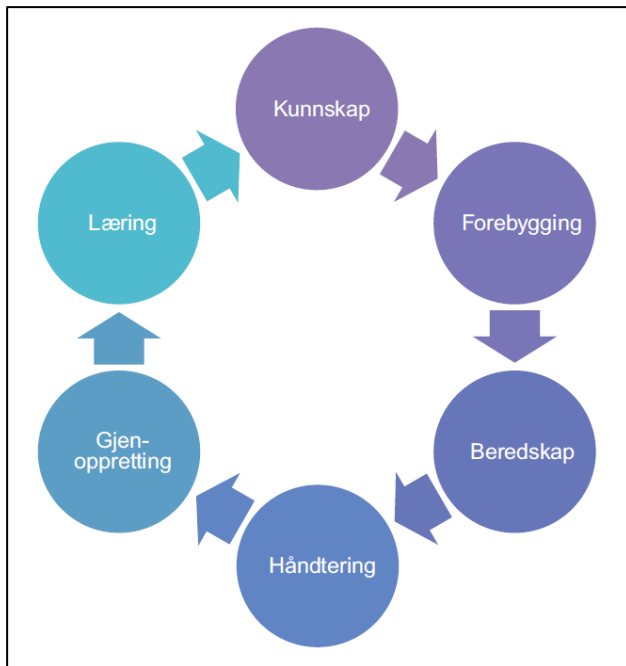
For å forklare og kontekstualisere hvorfor informantene i dette prosjektet reflekterer slik de gjør rundt egenberedskap, risiko og sårbarhet, vil det være relevant å ta utgangspunkt i perspektiver på risiko og sårbarhet. Dette er viktige begreper knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap mer allment. Derfor vil nettopp samfunnssikkerhet og beredskap, som også ble introdusert og definert i forrige kapittel, beskrives mer inngående aller først.

2.1 Samfunnssikkerhet og beredskap

Ulike mennesker har ulike perspektiver på samfunnssikkerhet og beredskap. Dette gjelder både dem som arbeider med ulike former for samfunnssikkerhet i det daglige og den alminnelige borger. Hvilket perspektiv man har på samfunnssikkerhet og beredskap er avhengig av arbeidet, ansvaret og den faglige bakgrunnen til den enkelte (Engen et al. 2016, s. 25).

Selv om begrepet hadde blitt brukt i norsk sammenheng i siste halvdel av 1990-årene, ble det, ifølge Engen et al. (2016, s. 30), for første gang definert i Norge i Stortingsmelding nr. 17 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2002, s. 4) som «... den evne samfunnet har til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger». I Stortingsmelding nr. 10 sin definisjon av begrepet blir det påpekt at disse påkjenningene er hendelser utløst av naturen, tekniske eller menneskelige feil, i tillegg til bevisste handlinger (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 9). Engen et al. (2016, s. 45) peker på at samfunnets evne til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner ikke kun er relevant ved ekstraordinære hendelser, men også i det daglige. Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 19) forklarer at arbeidet med samfunnssikkerhet også handler om å legge et godt grunnlag for et trygt og stabilt samfunn for befolkningen, slik at vi kan leve gode liv i det daglige.

Beredskap er videre en sentral bestanddel i samfunnssikkerhetskjeden (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Figur 4 illustrerer hvordan denne kjeden, som viser alle de overordnede delene av arbeidet med samfunnssikkerhet, ser ut.

Figur 4: Samfunnssikkerhetskjeden. Kilde: Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 21)

Beredskap kan som nevnt defineres som «tiltak for å forebygge, begrense eller håndtere uønskede ekstraordinære hendelser» (NOU 2000: 24, s. 20). En god beredskap er altså å være godt forberedt til å håndtere ulike hendelser, slik at man kan minimere konsekvensene av dem (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 22). Med andre ord handler beredskapsarbeid om å legge grunnlaget for den praktiske krisehåndteringen (NOU 2019: 13, s. 33). Det meste av samfunnssikkerhetsarbeidet handler nettopp om å planlegge for å forhindre at uønskede hendelser forekommer. Når dette arbeidet er gjennomført vil det alltid være en såkalt restrisiko, som er den risikoen vi aksepterer å leve med fordi vi enten ikke har mulighet- eller er villige til å gjennomføre flere risikoreducerende tiltak (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 31). Når enkelte hendelser likevel forekommer, må vi ha et system som kan håndtere krisen effektivt, styrt av klare strukturer, ansvarsforhold og kommandolinjer mellom ulike aktører (Engen et al 2017, s. 279). Om dette gjøres på best mulig måte, vil konsekvensene forhåpentligvis bli så begrensede som mulig. Dette beskrives som krisehåndtering av den akutte krisefasen, og det som skjer i denne fasen er altså et resultat av forebygging og forberedelser i fasen før krisen, altså beredskapsarbeid (Engen et al 2017, s. 280).

I Norge i dag er ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap sentralt i ulike deler av samfunnet. Både enkeltpersoner og private og frivillige aktører er viktige for samfunnets evne til å håndtere og forbygge kriser (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 6), i tillegg til operative ressurser som brann- og redningstjeneste, politi, ambulanse, sykehus, Forsvaret og så videre (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 23). Ifølge NOU 2019: 13 (s. 34), er

det Justis- og beredskapsdepartementet som har det overordnede ansvaret for å samordne sivil beredskap. DSB er som nevnt underlagt departementet, støtter dem i samordningsarbeidet for å legge til rette for samarbeid rundt samfunnssikkerhet og beredskap. DSB er videre, ifølge NOU 2019: 13 (s. 34) et «bindeledd mellom fylkesmennene og direktoratene/departementene». Med tiden har kommuner i Norge også fått et større ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap, og alle fylkeskommuner og kommuner har samfunnssikkerhet som eget ansvarsområde. Fylkesmennene er igjen bindeleddet mellom staten og kommunene, og har ansvar for å utarbeide fylkes-ROS (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 23). Alle kommuner har videre en lovfestet beredskapsplikt, og beskrives som «det lokale fundamentet i den nasjonale beredskapen» (NOU 2019: 13, s. 34). Videre har privatpersoner blitt tillagt et større ansvar for deres egen sikkerhet gjennom offentlige påbud (Engen et al. 2016, s. 31), noe vi for eksempel kan se i DSB sin kampanje for å styrke egenberedskapen i befolkningen.

Befolkningen sin tillit til de som skal ivareta vår sikkerhet reflekterer den reelle samfunnssikkerheten. Tilliten til myndighetene er generelt høyere i Norge enn i mange andre land (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 6). Denne tilliten til myndigheter og sentrale samfunnsfunksjoner sin opprettholdelse er sentral når vi ønsker å forstå hvordan folk oppfatter farer og trusler, og hvordan samfunnet er rustet til å håndtere disse (Engen et al. 2016, s. 48). Det vil gå negativt ut over samfunnssikkerheten dersom befolkningen mister tillit til myndighetene, og denne tillitten er et resultat av befolkningen sine erfaringer over tid (Engen et al. 2016, s. 49). Det er ifølge Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 6) svært viktig at befolkningen opplever at myndighetene klarer å løse utfordringene samfunnet står ovenfor på en god måte. Dersom denne tilliten har blitt lav som et resultat av negative erfaringer, vil folk finne egne løsninger for hvordan de skal klare seg uavhengig av institusjonene de har mistet tillit til. Myndighetene må dermed vise at de håndterer oppgavene sine på en god måte over lang tid for å skape tillit hos befolkningen. Tillit kan påvirkes av risikokommunikasjon mellom myndigheter og befolkningen. Risikokommunikasjonen må dog resultere i en balanse mellom trygghet og tillit til systemet i befolkningen (Engen et al. 2016, s. 49). Det kan tenkes at en *for stor* grad av trygghet som er et resultat av en feilslått vurdering av risiko i befolkningen, vil være negativt for samfunnssikkerheten.

Det er mange «kulturelle antagelser og normer som styrer den kollektive oppmerksomheten og atferden i møte med farer og trusler» (Engen et al. 2016, s. 141). På bakgrunn av dette kan det bli stor avstand mellom antagelser om risiko og den reelle situasjonen. Videre er det etter

at samfunnsulykker har inntruffet observert at man mangler et godt nok kunnskapsgrunnlag, og at vår evne til å forstå risiko og forebygge og håndtere uønskede hendelser, er begrenset (Engen et al. 2016, s. 141). For å få en bedre forståelse av disse menneskelige begrensningene, argumenteres det for at man er nødt til å erkjenne det kulturelle som ligger til grunn for hvordan vi opplever sårbarhet, farer og trusler (Engen et al. 2016, s. 142). I arbeidet med samfunnssikkerhet bør man altså ta hensyn til at mennesket har en begrenset evne når det kommer til å forutse hvilke farer som vil kunne påvirke oss i fremtiden. Videre vil mennesker sin forståelse av risiko, eller risikopersepsjon, være kontekstuell og i stor grad påvirkes av subjektive verdier og holdninger (Engen et al. 2016, s. 142). Neste delkapittel presenterer perspektiver på risiko og risikopersepsjon, og gir oss en bedre forståelse av hva risiko er, hvordan vi oppfatter risiko, og hvorfor vi oppfatter risiko slik vi gjør.

2.2 Risiko og risikopersepsjon

Risiko handler om hva som kan skje og hvilken effekt dette vil ha på samfunnet vårt (Engen et al. 2016, s. 79). Risikoarbeid handler også om hvordan de tiltakene vi velger å gjøre vil påvirke forløpet av en hendelse. Når man vurderer risiko og tiltak står man alltid ovenfor mange valgmuligheter (Engen et al. 2016, s. 79). Vi ønsker å forutse hvordan de ulike valgmulighetene vil påvirke det som kan skje i fremtiden, og dette innebærer naturligvis en hel del usikkerhet nettopp fordi vi snakker om fremtiden. Risiko kan enten relateres til ting som forekommer naturlig, som en orkan, eller til menneskelige handlinger som kan være både tilsiktede og utilsiktede (Engen et al. 2016, s. 80). Tilsiktede hendelser kan være terror og cyberangrep, mens utilsiktede hendelser kan være trafikkulykker og naturkatastrofer. Risiko handler både om potensialet en hendelse har for å utgjøre skade, og sannsynligheten for at hendelsen faktisk vil inntreffe (Engen et al. 2016, s. 80). Risiko er dermed sannsynligheten for at en hendelse inntreffer multiplisert med konsekvensene av hendelsen hvis den inntreffer (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 28).

Ifølge Engen et al. (2016, s. 82) kan man argumentere for at risiko er det samme som risikopersepsjon. Når jeg vurderer noe i min hverdag som en risiko, vil det altså være en risiko *for meg*. Også de som arbeider med å foreta risikovurderinger, for eksempel i DSB, vil bevisst eller ubevisst bringe sine egne erfaringer og opplevelser inn i dette arbeidet. Derfor vil også ulike risikovurderinger ha ulike karaktertrekk, da en rekke subjektive vurderinger vil inngå i arbeidet. Dermed kan man argumentere for at det noen bestemmer er en «objektiv»

risiko gjennom slike risikovurderinger, også vil være preget av subjektiv risikopersepsjon fordi mennesker kan ikke være totalt objektive i sitt arbeid (Engen et al. 2016, s 82).

Bye et al. (2013, s. 247) sier at det finnes en kvantitativ og en kvalitativ måte å vurdere risiko på. En kvantitativ tilnærming med kalkulerte risikoer basert på statistikk og konsekvensanalyse er naturligvis svært nyttig i offentlig planlegging og styring, slik at ulike samfunn kan være best mulig rustet for å møte det som kan ramme dem. Den kvalitative måten å vurdere risiko på, handler om befolkningens opplevde risiko, eller risikopersepsjon, og er ifølge Bye et al. (2013, s. 247) et resultat av individuelle og kulturelle forhold. Dette innebærer individuelle erfaringer, holdninger og verdier. Disse faktorene vil påvirke hvordan vi oppfatter verden, og dermed også hvordan vi handler (Engen et al. 2016, s. 82). Bye et al (2013, s. 247) hevder videre at en kvalitativ tilnærming til risiko har blitt viktigere i arbeidet med risikohåndtering, fordi den «objektive» beskrivelsen av risiko ikke vil bidra til optimal risikohåndtering dersom befolkningen sin oppfatning av risiko ikke samsvarer med denne beskrivelsen, eller hvis befolkningen ikke har tiltro til ekspertene som jobber med risiko. Innen fagfeltene psykologi og sosiologi er det teorier som peker på at personlige og samfunnsmessige faktorer er viktigere enn rasjonelle, kalkulerte vurderinger når vi tar beslutninger hvor risiko er relevant (Engen et al. 2016, s. 82).

Forholdet mellom risikopersepsjon og hvordan vi handler i forbindelse med kriser er et kontroversielt tema hvor forskere ikke har kommet til enighet, men vi vet som nevnt at individuelle og kulturelle forhold vil være relevante (Bye et al. 2013, s. 247). Wachinger, Renn, Begg og Kuhlicke (2013) har gjennomgått mange ulike studier som omhandler risikopersepsjon og hvordan folk tidligere har handlet i forbindelse med ulike naturhendelser. De kom frem til at risikopersepsjon hovedsakelig påvirkes av tidligere erfaring med naturkatastrofer, og grad av tillit til myndigheter og eksperter. Wachinger et al. (2013, s. 1062) mener at andre individuelle og kulturelle faktorer som mediedekning, alder, kjønn, utdanning, inntekt og sosial status ikke har en like sterk påvirkning på hver enkelt sin risikopersepsjon, men at disse faktorene kan være med på å forsterke det de allerede tenker.

Man kan ha en høyere eller lavere grad av risikopersepsjon, og det betyr at man oppfatter at risikoen knyttet til ulike handlinger eller hendelser som høyere eller lavere. Det er ofte antatt at de med høy risikopersepsjon i større grad vil gjøre personlige tiltak for å ivareta sin egen sikkerhet (Wachinger et al. 2013, s. 1054). Wachinger et al. (2013, s. 1054) antyder imidlertid at dette ikke nødvendigvis er tilfellet, og beskriver dette som et paradoks. Heller ikke de som

har erfaring med tidligere kriser og høy risikopersepsjon forbereder seg godt nok. De identifiserer tre mulige forklaringer på dette paradokset. Den første forklaringen er at man forstår risikoen, men velger å akseptere den på grunn av andre, mer tungtveiende fordeler for eksempel med et bosted. Et eksempel vil være at man velger å bosette seg ved foten av en vulkan på grunn av gode dyrkingsforhold som gir mat på bordet, til tross for den overhengende faren for vulkanutbrudd (Wachinger et al. 2013, s. 1054). Den andre mulige forklaringen handler om at man ikke føler et personlig ansvar for å sikre seg mot mulige hendelser. Man kan se på det som myndighetenes ansvar å gjøre tiltak for å beskytte befolkningen, og dersom man i tillegg har tillit til at dette blir gjort, kan det føre til at man unngår å gjøre tiltak selv (Wachinger et al. 2013, s. 1059). Den siste mulige forklaringen på paradokset går ut på at man forstår risikoen, men tenker at man selv har for lite kunnskap og ressurser til å kunne påvirke situasjonen (Wachinger et al. 2013, s. 1059).

Wachinger et al. (2013, s. 1063) konkluderer derfor med at hvorvidt man forbereder seg på en krise vil avhenge av flere andre faktorer enn høy risikopersepsjon. Slike faktorer kan være hvor godt man husker tidligere ødeleggelse eller kan se for seg konsekvensene av en krise, i tillegg til tillit til myndigheter og teknologi. Fordi personer med høy risikopersepsjon blant annet ser ut til å ha høy tillit til myndigheter og teknologi, vil dette gjøre at de er mer tilbøyelige til å ta myndigheters sine advarsler innover seg, samt følge deres råd (Wachinger et al. 2013, s. 1063). Det er imidlertid viktig at man føler på et ansvar for å gjøre tiltak selv, og at man har tilstrekkelige ressurser og kunnskap for å faktisk kunne forberede seg. Dersom man føler at dette er utilstrekkelig, viser det seg at man til tross for høy risikopersepsjon ofte velger å ikke gjøre tiltak (Wachinger et al. 2013, s. 163).

2.2.1 Det psykologiske perspektivet

Innen teori om risiko finnes det et tydelig psykologisk perspektiv. Innen dette perspektivet sies det at risikopersepsjon handler om hvordan vi oppfatter den fysiske verden, men også hvordan vi selekterer og vurderer informasjon og konsekvenser (Engen et al. 2016, s. 94). I dagens samfunn opplever vi ofte ulike hendelser som naturkatastrofer og terror gjennom mediene. Dette betyr også at vår risikopersepsjon ikke kun påvirkes av egne erfaringer, men like mye av sosial kommunikasjon. Det er store mengder informasjon tilgjengelig gjennom internett, og dermed vil det være sentralt å se nærmere på hva vi velger å legge vekt på når vi vurderer informasjon. Dette kalles informasjonsutvelgelse (Engen et al. 2016, s. 94). Det er evne og motivasjon som er det underliggende for hva vi velger å fokusere på, hvor evne

handler om vår evne til å få tilgang til informasjonen og til å få noe ut av den, og motivasjon handler om våre egne interesser og verdier. Dette er altså det som ligger til grunn for om vi mottar informasjon eller ikke (Engen et al. 2016, s. 94).

Når vi først har fått interesse for informasjonen er det andre prosesser som settes i gang for å behandle den, nemlig intuisjoner (Engen et al. 2016, s. 95). Dette er viktig for hvordan vi oppfatter sannsynligheten for at noe skal skje, og videre hvordan vi bør forholde oss til det. De hendelsene som er de første man tenker på, blir gjerne ansett som mer sannsynlige enn de man ikke tenker like mye på og anser som like viktige (Engen et al. 2016, s. 95). Hvis den første krisesituasjonen jeg tenker på er et terrorangrep, anser jeg trolig det som viktigere og mer sannsynlig enn for eksempel et langvarig strømbrydd som jeg ikke tenker like mye på. Vi anser altså hendelser som vil være alvorlige for oss selv som mest sannsynlige. Dette betyr at hva vi tror har høy sannsynlighet for å kunne skje ikke er basert på statistisk sannsynlighet eller hvor ofte de ulike hendelsene faktisk inntreffer (Engen et al. 2016, s. 95).

Videre er mennesker nok så tro til det verdensbildet vi allerede har dannet oss. Dersom vi kommer over informasjon om sannsynlighet knyttet en hendelse som ikke passer med våre eksisterende oppfatninger, vil vi ofte tone ned eller ignorere denne informasjonen. Alt dette viser med andre ord til at vår intuisjon er mye viktigere for vår risikopersepsjon enn det nøye utførte beregninger av risiko er. Det er som regel altså et sterkt skille mellom subjektiv risikopersepsjon og «objektiv» risikovurdering (Engen et al. 2016, s. 95). Oppsummert kan individers risikopersepsjon bli påvirket av utførte risikoanalyser i tillegg til egne risikovurderinger og følelser. Mediene spiller også en viktig rolle i utformingen av folks risikopersepsjon (Engen et al. 2016, s. 96).

2.3 Hvorfor forbereder vi oss ikke?

Ifølge Meyer og Kunreuther (2017, s. 8) har vi to kognitive systemer som er aktive når vi tar valg. Det første systemet rår over automatiske og instinktive tanker, som å hoppe unna om en slange forsøker å bite oss, eller å bremse når vi ser at bilen foran oss bremses. Ting vi har erfaring med fra tidligere og som vi vet fungerer vil lagres her, og automatisk tas opp igjen i liknende situasjoner (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 8). Det andre systemet rår over mer kontrollerte tanker, som å legge en strategi for hvordan du skal legge frem forslaget ditt på et fremtidig møte. Sammen hjelper disse to systemene oss til å komme igjennom hverdagen på best mulig måte (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 9). Om vi måtte bruke system 2 for hver eneste avgjørelse vi skulle tatt i løpet av en dag ville det vært en ekstremt slitsom hverdag.

For eksempel druknet over 20 personer under orkanen «Sandy» i New Jersey. Stormen var varslet og folk hadde muligheten til å komme seg vekk fra kystområdene hvor vannet ville stige (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 8). Likevel døde folk. Det relevante med denne stormen er at alle naturligvis forsøkte å gjøre de beste valgene for å overleve, men på grunn av mangel på kunnskap ble valgene de tok fatale (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 9). En kvinne som mistet sine to barn på grunn av et feil veivalg manglet kunnskap i en situasjon hvor man bør bruke system 2, og system 1 tok over. Hun manglet informasjonen om at en stormflo ville oversvømme kystveien og forhindre henne i å komme seg i trygghet, og dermed kunne ikke system 2 belage seg på denne informasjonen og ta det beste veivalget (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 9).

Meyer og Kunreuther (2017, s. 12) identifiserer det de kaller seks ulike bias, eller «slagsider», som representerer defekter i vår risikopersepsjon, og mener at de fleste feil vi gjør kan knyttes til effektene av disse. Det første handler om *nærsynthet*, som beskriver en tendens til å ha et veldig kort tidsperspektiv når vi vurderer kostnader og fordeler av å investere i forebyggende midler. Nummer to er *ammesibias*, som handler om at man raskt glemmer det man har lært av tidligere kriser. Det tredje er *optimismebias*, som gjør at vi undervurderer hvor sannsynlig det er at vi vil lide av tap fra fremtidige hendelser, og det fjerde, «*intertiabias*» beskriver en tendens til å foretrekke det som er kjent fra før fremfor nye alternativer når det er usikkerhet knyttet til fordelene av å investere i forebyggende tiltak. Det femte er *forenklingsbias* som omhandler tendensen til å kun ta hensyn til et lite utvalg av relevante faktorer når vi tar risikorelaterte valg. Det siste er *gå i flokk-bias* som er tendensen til å basere valg på det vi observerer at andre gjør (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 12). De mest aktuelle av disse slagsidene vil videre beskrives mer inngående.

Meyer og Kunreuther (2017, s. 14) bruker eksempelet om at myndighetene i Thailand ble anbefalt å investere i et varslingssystem mot tsunamier lenge før den skjebnesvangre tsunamien traff dem i 2004. De valgte å ikke gjøre det på grunn av økonomiske kostnader og for ikke å skremme turister (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 14). Bye et al. (2013) påpeker at grupper med få valgmuligheter på grunn av økonomi og lav sosial mobilitet ofte velger å overse en kjent risiko, og fokuserer på det positive som finnes ved stedet som i dette tilfellet er inntekter fra turisme. En slik motvilje til å investere i varslingssystemer mot tsunamier i området rundt det Indiske hav er også et eksempel på nærsynthet hvor et kortsiktig perspektiv rå – kostnadene der og da var viktigere enn fordelene man potensielt ville ha ved en uønsket hendelse med en relativt lav sannsynlighet. Nærsynthet er vanskelig å håndtere, fordi det er

noe vi har behov for når det kommer til de avgjørelser vi gjør i hverdagen, hvor nåtiden tross alt er det viktigste. Likevel har vi tidvis en tendens til å legge for lite fokus på hva fremtiden vil bringe, og når vi ignorerer dette fullstendig kan det ha negative konsekvenser (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 15). Videre er det relevant å nevne at når mulige hendelser er abstrakte og tenkt frem i tid, viser forskning at vi er mer positive til å gjøre investeringer for å beskytte oss selv. Om vi tenker på å investere i bedring av egenberedskap i tilfelle en orkan treffer oss, tenker vi at det er lurt og verdt pengene. Likevel, om man blir spurt om å gjøre det *nå* vil vi tenke på konkrete, akutte «problemer» som å måtte gå i butikken for å kjøpe det man trenger, og samtidig måtte betale for det (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 18). Vår største svakhet når det kommer til å ta avgjørelser, er at vi har et for kort tidsperspektiv til å se verdien i å investere i fremtiden (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 19).

Når det gjelder sannsynligheten for at sjeldne hendelser kan inntreffe, er den tilnærmet umulig å forutse presist. Dermed blir risikopersepsjonen til den enkelte et resultat av både objektive fakta og subjektive tanker og følelser (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 35). Når vi i hverdagen tenker på hvor stor sannsynlighet det er for at noe vil skje i fremtiden, tenker vi på hvor ofte en slik hendelse har forekommet tidligere ut ifra vår egen erfaring (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 35). Før 9/11 anså folk et terrorangrep som lite sannsynlig. Etter hendelsen fikk folk derimot en oppfatning om at terror var en mye større risiko enn det faktisk var (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 36). At vi forstår risikoen for en hendelse basert på våre tidligere personlige erfaringer er knyttet til tilgjengelighetsbias, og er med på å forklare hvorfor vår risikopersepsjon ofte viser seg å ikke stemme overens med en «objektiv» risikovurdering (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 35).

Optimismebias, altså «det vil ikke skje med meg», står sterkt hos mennesket. Undersøkelser viser at når et utvalg ble konfrontert med sannsynligheten for en rekke ulike livshendelser, som å gjennomgå skilsmisse eller å få kreft, anså alle det som mer sannsynlig at andre ville gå gjennom det enn dem selv (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 38). Dette er med på å forklare paradokset knyttet til hvorfor mennesker anser det som sannsynlig at en naturkatastrofe vil inntreffe, men likevel velger å ikke ta de nødvendige stegene for å beskytte seg mot faren. Om folk vet at en krisesituasjon vil ramme området de bor i, er sannsynligheten stor for at de ikke vil forberede seg fordi de ikke tror at de selv vil lide noen tap som følge av hendelsen (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 38). Når vi er usikre på hva vi skal gjøre i møte med mulige hendelser med store konsekvenser er den menneskelige reaksjonen ofte å ikke gjøre noen ting (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 44).

Videre er det relevant å nevne hvordan forenklingsbias kan påvirke våre valg knyttet til risiko. For det første har mennesker en tendens til å være fornøyd så lenge vi har gjort én handling for å forberede oss (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 56). Med utgangspunkt i at en orkan er varslet, og befolkningen har blitt bedt om å forberede seg, vil mange føle at de har gjort en god nok innsats hvis de har kjøpt inn mat for tre dager og sikret trampolinen. Problemet med dette er at det ofte fører til at man unngår å gjøre videre tiltak, som å finne ut av hvor man skal dra hvis man må evakuere (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 57). Videre har mennesker en tendens til å ikke vurdere risikoen i det hele tatt når vi tar valg dersom risikoen er lav (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 55). En grunn til dette er at den lave sannsynligheten en hendelse eller et utfall har, oppfattes som vag og uhandgripelig (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 56). Camerer og Kunreuther (1989, s. 570) beskriver også hvordan mennesker sliter med å forholde seg til risikoer med lav sannsynlighet, og dermed kan ende opp med å ignorere hele risikoen.

2.4 Sårbarhet

Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 26) sårbarhet som en «manglende evne til å motstå en tilsiktet uønsket handling eller uønsket hendelse, samt manglende evne til å gjenoppta sin funksjon». Videre beskrives sårbarhet hovedsakelig med utgangspunkt i naturhendelser, selv om denne oppgaven også omhandler menneskeskapte kriser. Likevel er naturhendelser svært sentralt, og sårbarheten tilknyttet naturhendelser kan også ses i sammenheng med andre uønskede hendelser.

Vi kan skille mellom fysisk sårbarhet og sosial sårbarhet. Fysisk sårbarhet handler hvor eksponert man er eksponert for naturhendelser som skred og flom. Sosial sårbarhet omhandler befolkningen sin sosiale sårbarhet og sårbarhet knyttet til de menneskeskapte omgivelsene (Bye et al. 2013, s. 109). I tillegg til de fysiske kreftene som herjer, må det være en sosial sårbarhet til stede for at krisen skal være et faktum. Om verken bygninger eller mennesker blir skadet, vil en naturhendelse naturligvis ikke være et problem.

I Norge er man i stor grad fysisk sårbar, fordi de fleste er bosatt langs en værhard kyst som hyppig blir berørt av ekstreme værhendelser. Slike værhendelser som storm, stormflo, flom og skred forventes å øke i omfang, hyppighet og alvorlighetsgrad som følge av klimaendringer (Bye et al. 2013, s. 109). Vi er altså fysisk sårbar, men hvordan er vår sosiale sårbarhet?

Sårbarhet kan sies å være skapt sosialt, og defineres av personer eller grupper sine særtrekk og livssituasjoner som gjør dem mer eller mindre rustet til å møte, håndtere og komme seg på beina igjen etter en naturhendelse (Bye et al. 2013, s. 110). Videre vil det være mange ulike faktorer som kan spille inn for å fastsette et individ eller gruppe sin sosiale sårbarhet mer spesifikt. Det vil være faktorer knyttet til individer, men også knyttet til lokale forhold. Sentralt for å beregne sårbarhet for enkeltindivider er, ifølge Bye et al. (2013, s. 111), faktorene «alder, etnisitet, helse, inntekt, bolig og arbeid», mens på lokalnivå vil «demografi, forhold som gjelder økonomi, næring og arbeidsliv, samt hvor robuste bygninger, veier og annen infrastruktur er» være viktig.

Om man har høy eller lav inntekt vil være av betydning for hvor raskt du kan komme deg tilbake til normalsituasjon etter å ha blitt utsatt for en naturhendelse. De med god inntekt har ofte boliger av høyere standard, som igjen ofte er bedre beskyttet mot skader påført av naturhendelser (Bye et al. 2013, s. 113). I tillegg vil det være av betydning hvor mye ansvar befolkningen tar for hverandre i farlige situasjoner, men dette er noe som kan være vanskelig å måle formelt. Utdanning er også en viktig faktor fordi det gir deg en inngangsbillett til arbeidsmarkedet, og de med høy utdanning har ofte bedre jobbsikkerhet. Videre, knyttet til sosioøkonomisk status, er de som mottar sosiale tjenester mer sårbare fordi de ofte har dårligere økonomi, har dårligere helse og er sosialt marginaliserte (Bye et al. 2013, s. 115). Fordi steder i Norge med rask befolkningsvekst hovedsakelig er preget av gode offentlige tilbud, godt arbeidsmarked, yngre befolkning, økonomisk vitalitet og høyere inntektsnivå, vil disse områdene trolig komme seg bedre gjennom en krise enn et sted med befolkningsnedgang. Videre er sosiale nettverk en sentral faktor knyttet til sårbarhet (Bye et al. 2013, s. 116).

2.5 Studenter og beredskap

Som nevnt er det gjennomført relativt lite relevant forskning for denne oppgaven, som konkret tar for seg høyskole-/universitetsstudenter sin risikopersepsjon og betydning i en større kontekst i en krisesituasjon. Den forskningen jeg har funnet, og som er relevant for denne oppgavens problemstillinger, vil bli presentert i dette delkapittelet.

En omfattende, og svært relevant undersøkelse av variasjoner i befolkningens forståelse av samfunnssikkerhet og kriseberedskap ble gjennomført i 1986 for amerikanske myndigheter. I studien deltok 400 respondenter, hvorav 200 var studenter over 18 år og 200 var voksne ikke-studenter (Szalay, Inn, Vilov og Strohl, 1986). De fant at perspektiver på samfunnssikkerhet

og beredskap i stor grad avhenger av alder og erfaring, og at studentene og de voksne ofte hadde tydelig ulike perspektiver. Szalay et al. (1986, s. 32) fant at studenter legger større vekt på ekstreme negative konsekvenser, som død, lidelse og kaos når de tenker på uønskede hendelser. Studenter forbinder beredskap med å motta hjelp under en krise, mens voksne tenker mer på hvordan de kan beskytte og hjelpe andre (Szalay et al. 1986, s. 32). Videre fant de at studenter er mer positive til myndigheter og militæret, trolig fordi de i større grad enn de voksne har tillit til dem og forventer å få hjelp av dem dersom en krise inntreffer (Szalay et al. 1986, s. 46). Szalay et al. (1986, s. 47) fant at voksne i større grad tenker på å gjøre egne tiltak for å beskytte seg selv, og tenker på menneskelige behov som vann, mat, planlegging og så videre. Unge mennesker karakteriseres ofte som utforskende og lekne, trolig på grunn av manglende ansvar sammenliknet med voksne som oftere har familie og egne barn. Szalay et al. (1986, s. 32) peker på at deres funn støtter disse antakelsene. Generelt ser det altså ut til at voksne har et større fokus på sivil egenberedskap og planlegging for å beskytte seg selv og sin familie, mens studenter ikke tenker like mye på dette da de belager seg på å bli hjulpet av myndighetene om noe skulle skje.

Videre undersøkte Mulilis, Duval og Bovalino (2000) hvordan ulike grupper i samfunnet i ulik grad er forberedt på og innehar en beredskap knyttet til tornadoer. De begrunner valget av tornadoer som eksempel med at de representerer en alvorlig naturkatastrofetrussel i visse deler av verden, og at forekomsten av disse på tidspunktet da undersøkelsen ble gjennomført hadde blitt hyppigere de siste to tiårene. Basert på dette vil jeg se egenberedskapen knyttet til tornadoer i sammenheng med egenberedskap mot naturhendelser generelt i denne oppgaven. I studien deltok 63 studenter med en gjennomsnittsalder på 19 år, og 145 husholdninger bestående av ikke-studenter.

Mulilis et al. (2000, s. 1310) peker på at studenter tilsynelatende ser ut til å ha en dårligere beredskap mot naturkatastrofer enn de som ikke er studenter. De forteller videre at flere sosioøkonomiske faktorer er observert å ha sammenheng med beredskap mot katastrofer. Mulilis et al. (2000, s. 1310) nevner karakteristikk som kjønn, alder og utdanning, samt tanker om egen mestringsevne, kunnskap, ferdigheter og økonomiske midler. Videre nevnes også erfaring med katastroferelaterte skader og ødeleggelse som en viktig faktor. Deres krisepersepsjon, altså deres tanker om påvirkningen krisen vil ha, sannsynlighet for at den kan skje, alvorlighetsgrad og tidsmessige betraktninger nevnes også som relevante faktorer. Mulilis et al. (2000) sier at slike karakteristikk og ressurser tilknyttet hver husholdning direkte vil påvirke beredskapen og eventuelt intensjon om å forberede seg, mens erfaring og

krisepersepsjonen indirekte vil påvirke avgjørelser. På bakgrunn av dette sier de at det ikke er overraskende at studenter er mindre forberedt enn deres ikke-studerende motparter (Mulilis et al. 2000, s. 1311).

Mulilis et al. (2000, s. 1312) argumenterer altså for at de som anser sine ressurser som gode nok i kvantitet og kvalitet er mer tilbøyelige til å forberede seg på katastrofer enn de som anser sine midler som utilstrekkelige relativt til den oppfattede trusselen. De nevner tre åpenbare grunner til hvorfor de mener studenter vil anse sine midler om utilstrekkelige sammenliknet med de som ikke-studerer. Nummer en er at ikke-studenter bør ha høyere inntekt, og dermed bedre finansielle ressurser. Nummer to er at ikke-studenter bør være eldre enn studenter, og dermed ha mer erfaring med- og kunnskap om kriser. Nummer tre er at flere ikke-studenter vil være gift, som igjen fører til enda bedre finansielle ressurser og mer samlet erfaring av den enkle grunn at man er to (Mulilis et al. 2000, s. 1312).

Mulilis et al. (2000) fant at hvordan du anser ditt personlige ansvar for å forberede deg er svært viktig for hvor forberedt du er, og at dette igjen styres av midler, kunnskap og erfaring. Videre fant de at ikke-studenter følte på et signifikant større personlig ansvar for å forberede seg for tornadoer enn studenter, og ikke-studenter hadde dermed en signifikant bedre beredskap mot tornadoer (Mulilis et al. 2000). Studenter opplever ofte at deres ressurser er utilstrekkelige til å håndtere en krise, og dette vil føre til en opplevd mangel av kontroll (Mulilis et al. 2000).

Med utgangspunkt i egenberedskap knyttet til katastrofer, både naturlige og menneskeskapte, gjorde Eisenman et al. (2006) en undersøkelse spesifikt knyttet opp mot terrorforberedelser hos deler av befolkningen i Los Angeles. De ønsket å undersøke hvordan ulike grupper i samfunnet stiller ulikt forberedt i slike krisesituasjoner. Sentrale faktorer var hvorvidt de ulike gruppene hadde beredskapsforsyninger og en beredskapsplan i tilfelle terrorhendelser. Det som er av størst interesse for denne oppgaven er at de har en egen variabel for befolkningen i aldersgruppen 18-29 år. I denne gruppen rapporterte 23% at de har beredskapsforsyninger, og 9% at de har en beredskapsplan. Tallene for befolkningen over 30 år er henholdsvis 31% og 19%. Med andre ord hadde de mellom 18 og 29 år en dårligere egenberedskap enn den delen av befolkningen som er over 30 år. Undersøkelsen fant også at andelen som hadde beredskapsforsyninger sank med inntekt (Eisenman et al. 2006), som vil også være relevant sett opp mot studenter.

Dette kapitlet har gjort oss mer kjent med ulike perspektiver som vil være relevante i analysen av datamaterialet og diskusjonen i kapittel fire. Før datamaterialet blir presentert og diskutert, vil de metodiske valgene jeg har gjort i arbeidet med denne oppgaven, og da spesielt i forbindelse med produksjon av datamaterialet, presenteres i neste kapittel.

3 Metode

I dette kapittelet vil jeg beskrive hvilke valg jeg har tatt i mitt arbeid med å produsere det kvalitative datamaterialet. Som nevnt er målet med oppgaven å finne ut hvordan et utvalg studenter i Trondheim oppfatter sin egenberedskap, risiko og sårbarhet gitt en krisesituasjon, samt hvilken betydning de oppfatter at gruppen de tilhører har for Trondheim kommune gitt en krisesituasjon.

Ifølge Winchester og Rofe (2016, s. 5) brukes kvalitativ forskningsmetode overordnet til å belyse og begrepsfeste menneskelige miljøer og opplevelser. Kvalitativ forskningsmetode innebærer alt fra å utvikle en problemstilling til analysen av datamaterialet. Mellom disse stegene må man lage et forskningsdesign, samt produsere data for analyse. De spesifikke metodene som anvendes i produksjonen av datamaterialet skiller seg fra kvantitative metoder. Der man ved hjelp av kvantitative metoder ønsker å undersøke menneskelig atferd og motivasjon, vil man trolig bruke en form for spørreskjema, mens man ved hjelp av kvalitative metoder eksempelvis bruker dybdeintervju for å få mer inngående svar enn hva man kan få ved hjelp av et anonymt spørreskjema. Andre kvalitative metoder kan blant annet være dokumentanalyse eller observasjon (Winchester og Rofe, 2016, s. 5).

Det er hovedsakelig to fundamentale forhold som er i fokus for de som bedriver kvalitativ forskning, nemlig sosiale strukturer og individuelle opplevelser. Som Winchester og Rofe (2016, s. 5) skriver, vil ikke atferden og opplevelsen til en enkeltperson nødvendigvis kun være et resultat av personlige karakteristikk, men også et resultat av deres posisjon innenfor gitte sosiale strukturer. I denne oppgaven kan man argumentere for at begge forholdene vil være av relevans. Jeg er først og fremst interessert i hver enkelt student sin opplevelse av egen og andre studenter sin sårbarhet og beredskap. Likevel forstås ikke dette uavhengig av de sosiale strukturene studentene er en del av. Studentene eksisterer innenfor strukturene av et utdanningssystem, av et offentlig finansieringssystem som gir dem lån og stipend og så videre. Slike strukturer både begrenser individer og muliggjør ulike atferder (Winchester og Rofe, 2016, s. 6). Slike betraktninger er viktig å være klar over i arbeidet med datamaterialet, selv om individuelle opplevelser vil være i fokus.

Når jeg ønsker individuelle refleksjoner rundt et tema, vil som sagt kvalitativ metode være det mest hensiktsmessige valget. Et viktig poeng er at disse refleksjonene ikke nødvendigvis kan generaliseres for å gjelde et større utvalg av befolkningen. Imidlertid kan disse historiene bidra som deler for å bedre kunne beskrive en mangefasettert realitet (Winchester og Rofe, 2016, s. 8). Kvalitative metoder brukes nettopp ofte for å finne flere mulige tolkninger, i stedet for en «korrekt» tolkning (Winchester og Rofe, 2016, s. 8).

3.1 Kvalitative intervju som metode

Kvalitative intervju inngår i det man mer overordnet kaller muntlige metoder, som også er de metodene som er mest hyppig anvendt innenfor kvalitative metoder (Winchester og Rofe, 2016, s. 9). Jeg har benyttet et semi-strukturert intervju som befinner seg i midten av intervju-kontinuumet i kvalitative metoder. Da har intervjuene en noe forutbestemt struktur, med utgangspunkt i en felles intervjuguide som inneholder de temaer som må samtales om i løpet av intervjuet. I denne intervjuguiden kan det være en kombinasjon av konkrete og mer åpne spørsmål. Spesielt med utgangspunkt i de åpne spørsmålene, preges semi-strukturerte intervjuer også en viss fleksibilitet, med mulighet for å la intervjuet gå i ulike retninger ved å ta tak i det interessante informantene sier (Dunn, 2016, s. 150). Dunn (2016, s. 150) peker videre på det å avdekke kompleks atferd og motivasjon som en styrke med å bruke intervju som metode. Dunn (2016, s. 150) nevner også at intervju er en styrke når man ønsker å fylle et kunnskapshull som andre metoder ikke evner å fylle på en effektiv måte.

3.1.1 Valg og rekruttering av informanter

I kvalitativ forskning baserer man seg på strategiske utvalg (Stratford og Bradshaw, 2016, s. 124; Thagaard, 2013, s. 60). Å gjøre strategiske utvalg handler om å velge de informantene som har de kvalifikasjoner forskeren ønsker. Forskeren må forholde seg til slike kvalifikasjoner for å sørge for at de informantene man velger kan bidra med datamateriale som er best mulig egnet til å besvare problemstillingene (Thagaard, 2013, s. 60). Tjora (2017, s. 130) påpeker at de informantene man velger til å delta gjennom strategiske utvalg, er personer man av ulike grunner anser som gode kandidater for å uttale seg om temaet på en reflektert måte. I dette prosjektet var de viktigste kvalifikasjonene at informantene måtte være studenter i Trondheim og mellom 20 og 30 år. I så måte er mitt utvalg strategisk.

Imidlertid kan man også benytte seg av kategoribaserte utvalg for å sikre en bredde i utvalget. Da definerer man hvilke kategorier som må være representert, og velger deretter informanter

som passer inn i disse kategoriene (Thagaard, 2013, s. 63). Thagaard (2013, s. 63) beskriver en prosess som heter kvoteutvelging, hvor man setter et krav om at en viss andel av utvalget skal være innen bestemte kategorier. I dette prosjektet brukte jeg denne metoden ved at jeg satte et krav om at alle studentene skulle være fra ulike studier, og at ulike institusjoner som tilbyr høyere utdanning i Trondheim skulle være representert. Dermed fikk jeg informanter fra NTNU sine campus på Dragvoll, Gløshaugen, Kalvskinnnet og Tunga, samt fra BI, som var spredt over ulike studieretninger. Grunnen til dette er en antakelse om at studiebakgrunn vil kunne påvirke de enkeltes refleksjoner knyttet til temaet. Angående bosituasjon satte jeg også et krav om at det skulle være minst én informant som bodde alene i eid bolig, én som bodde i kollektiv og én som var samboer med kjæreste. Grunnen til dette var en antakelse om at bosituasjonen kunne påvirke egenberedskapen.

Videre trengs det en fremgangsmåte for hvordan man skal rekruttere deltakere til forskningsprosjektet. Fordi dette prosjektet innebærer lengre, personlige intervjuer, benyttet jeg meg av det som kalles tilgjengelighetsutvalg, eller «convenience sample» (Stratford og Bradshaw, 2016, s. 124). Når man bruker en slik seleksjonsmåte, hvor informantene er tilgjengelig for forskeren, er det enklere for forskeren å sikre at man finner informanter som er villige til å delta i prosjektet enn om man sender ut en formell henvendelse som oppfordrer informanter til å kontakte meg dersom de ønsker å delta (Thagaard, 2013, s. 61).

I dette prosjektet var det snøballmetoden mer spesifikt som ble brukt for å komme i kontakt med informanter (se Thagaard, 2013 for snøballmetoden). Til å begynne med tok jeg utgangspunkt i egne bekjente med de rette kvalifikasjonene, som jeg antok ville være interesserte og i tillegg ville prate reflektert om temaet. Disse første informantene kalles gjerne nøkkelinformanter (Tjora, 2017, s. 135). Gjennom disse bekjente i mitt eget nettverk ble jeg henvist videre til andre potensielle informanter som også hadde de ønskede kvalifikasjonene. En kjent kritikk av snøballmetoden er at utvalget kan stå i fare for å kun bestå av personer fra samme nettverk og miljø (Thagaard, 2013, s. 62). For å unngå dette, samt sikre en bredde i utvalget, var de bekjente jeg tok utgangspunkt i fra ulike studier og miljøer. Snøballmetoden ble brukt frem til jeg hadde en tilfredsstillende mengde datamateriale, som var da intervjuene begynte å bli gjentakende og hadde nådd det Thagaard (2013, s. 65) kaller et metningspunkt. Metningspunktet var i dette tilfellet nådd etter å ha intervjuet ni studenter.

Før jeg startet å intervju studentene, anså jeg det som hensiktsmessig å intervju en representant fra Trondheim kommune som arbeider med samfunnssikkerhet og beredskap i det daglige. Grunnen til dette var at jeg ønsket svar på noen spørsmål angående samfunnssikkerhet og beredskap for å få et innblikk i hvordan denne representanten reflekterte rundt noen av de samme spørsmålene som jeg skulle stille studentene. Videre ønsket jeg å fortelle vedkommende hva mitt prosjekt innebar, for eventuelt å få verdifulle tilbakemeldinger. Trondheim kommune er også en sentral aktør i oppgaven min, da jeg ønsker å diskutere hvilken betydning studentenes refleksjoner omkring temaet kan ha i forbindelse med Trondheim kommune sitt arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap. Etter denne samtalen kunne jeg eventuelt legge til spørsmål i intervjuguiden, eller få annen verdifull informasjon for prosjektet mer generelt.

Under presenteres en oversikt over de anonymiserte informantene (se tabell 4). Oversikten inkluderer også hvor informantene kommer fra, og denne informasjonen vil bli begrenset til landsdel og størrelse på stedet de kommer fra pga. personvern hensyn.

Navn	Tittel			
Kommuneansatt	Seniorrådgiver samfunnssikkerhet og beredskap, Trondheim kommune			
Navn	Alder	Oppvokst	Bosituasjon	År som student
Maren	24 år	Mellomstor kommune, Østlandet	Bor alene i egen bolig	4,5
Kristine	22 år	Mellomstor by, Østlandet	Bor i leid bolig sammen med kjæreste	0,5
Øystein	24 år	Mellomstor by, Østlandet	Bor i kollektiv sammen med tre andre	4,5
Elisabet	23 år	Bygd, Trøndelag	Bor i egen bolig og har leieboer	1,5
Adrian	24 år	Mellomstor by, Østlandet	Bor i kollektiv sammen med to andre	4,5
Lise	24 år	Liten kommune, Østlandet	Bor i kollektiv sammen med to andre	4,5
Anders	24 år	By på Vestlandet	Bor i SiT studentbolig sammen med én annen	4,5
Magne	28 år	By i Trøndelag	Bor i kollektiv sammen med tre andre	3,5
Andrea	26 år	Bygd, Østlandet	Bor i leid bolig sammen med kjæreste	3,5

Tabell 4: Oversikt over informantene

3.1.2 Valg av sted for intervju

Jeg ønsket å gjennomføre intervjuene hjemme hos informantene. Dette valget av sted er naturlig med tanke på temaet for intervjuet. Mange av spørsmålene omhandler hvordan de ville håndtert å oppholde seg i sitt eget hjem over tid, med utgangspunkt i de materielle ressursene de har tilgjengelig der. Informantene kan aktivt undersøke hvorvidt de har eller ikke har det de blir spurt om i intervjuet, og de kan enklere visualisere hvordan det ville vært å oppholde seg i boligen i en krisesituasjon. Det ble dog presisert at det var mulig å gjennomføre intervjuet et annet sted dersom de av ulike grunner ikke kunne eller ønsket å ha det hjemme hos seg selv.

3.1.3 Forberedelser til intervju

Før jeg kunne ta kontakt med informanter for å avtale intervju, ønsket jeg å sette meg inn i temaet slik at jeg hadde et bedre grunnlag for å avgjøre hvem jeg skulle intervjuer, og hva jeg ønsket å få ut av intervjuene. Jeg leste meg opp om samfunnssikkerhet og beredskap generelt, og jeg gikk igjennom DSB sine befolkningsundersøkelser. Videre leste jeg ROS-analyser laget for Trondheim, Trøndelag og Norge for å få et innblikk i hvilke konkrete farer vi står ovenfor, og hvordan de vil kunne påvirke samfunnet. Videre var møtet med den kommunalt ansatte med fagansvar for samfunnssikkerhet og beredskap en forberedelse jeg gjorde før jeg skulle intervjuer studentene. Sentrale forberedelser var også å utvikle en intervjuguide, samt søke om godkjenning av prosjektet fra Norsk senter for forskningsdata (NSD).

3.1.4 Gjennomføring av intervju

De første syv intervjuene, inkludert intervjuet med den kommunalt ansatte, ble gjennomført i november 2019. Etter dette var det eksamensperiode for de fleste studentene før de dro hjem i forbindelse med juleferie. Da et nytt semester startet i januar 2020 ble de siste tre intervjuene med studenter gjennomført. Syv av intervjuene med studenter ble gjennomført hjemme hos dem, og to ble gjennomført på deres studiested. Dette var av praktiske hensyn og etter ønske fra informantene. Intervjuene med studentene hadde en varighet på 40-60 minutter. Intervjuet med ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune ble gjennomført på Rådhuset og varte i omtrent 20 minutter.

Før intervjuet startet fikk hver informant utdelt et informasjonsskriv (vedlegg 2 og 3). I dette skrevet var det beskrevet hva prosjektet handler om, hvorfor vedkommende er spurt om å delta, informasjon om rettigheter og håndtering av datamaterialet, samt kontaktinformasjon

dersom de skulle ha noen spørsmål i ettertid. Deretter skrev informantene under på dokumentet dersom de samtykket til bruk av lydopptak. Videre skrev informantene under på at de ga sitt informerte samtykke til å delta i prosjektet, noe som er nødvendig ved gjennomføring av slik forskning (Dowling, 2016, s. 32; Thagaard, 2013, s. 26).

Under intervjuene brukte jeg en intervjuguide (se vedlegg 1), lydopptaker tilhørende NTNU, samt notatblokk for å skrive ned eventuelle tanker og poenger jeg måtte ha underveis i intervjuet. Likevel valgte jeg å notere relativt lite under intervjuene. Dette er forbundet med risiko, da det kan oppstå tekniske problemer, eksempelvis i form av at lydopptakeren svikter. Grunnen til at jeg likevel valgte å ikke skrive utfyllende notater, var at jeg etter nøye overveielse fant at det ville være hensiktsmessig da tilgangen til informanter var stor og i umiddelbar nærhet. Det ville dermed vært relativt uproblematisk å gjennomføre et nytt intervju dersom et slikt problem skulle oppstå. På den måten fikk jeg ha et større fokus på å være aktiv og engasjert i samtalen med informanten. Videre er det også lettere, ifølge Tjora (2017, s. 112), å kunne stille gode oppfølgingsspørsmål om fokuset fullt og helt er på samtalen med informanten. Videre gjorde bruk av lydopptaker at alt informantene sa ble bevart, noe som er verdifullt i etterarbeidet med datamaterialet og for å kunne anvende korrekte sitater i oppgaven (Tjora, 2017, s. 112).

Thagaard (2013, s. 110) påpeker at de første minuttene av intervjusituasjonen vil være svært viktige for måten resten av intervjuet vil forløpe på, da det er i disse minuttene man etablerer kontakt med informanten. Uavhengig av om jeg intervjuet noen jeg kjente fra før eller om det var en ukjent, startet jeg med å snakke om dagligdagse temaer, som skole eller «hva de holdt på med for tiden», for å få en avslappet atmosfære før vi begynte med spørsmål direkte knyttet til temaet. Etter at informanten hadde lest informasjonsskrivet, var det naturlig å spørre om informanten hadde noen spørsmål rundt det. En grunn til å gjøre dette er at det er viktig å vise respekt for de følelsene informanten måtte ha i forbindelse med intervjusituasjonen (Thagaard, 2013, s. 110). Ifølge Thagaard (2013, s. 111) kan det eksempelvis være uvant for informanten å delta i et intervju, og vedkommende kan føle seg usikker på hva som forventes av dem. Videre betrygget jeg dem om at det ikke var noen riktige eller gale svar, og at jeg kun var interessert i deres refleksjoner omkring forskningstemaet.

Jeg hadde en relativt detaljert intervjuguide til tross for at jeg brukte semi-strukturerte intervju. På den måten hadde jeg kontroll på hvilke spørsmål jeg ønsket at intervjuet skulle

være innom, men det varierte fra intervju til intervju hvordan rekkefølgen på spørsmålene ble. Jeg ønsket altså å legge opp til at intervjuet skulle være en mest mulig flytende samtale, og dermed ble tidvis flere av spørsmålene besvart uten at jeg var nødt til å stille dem. Det var også fleksibilitet i intervjuguiden i form av at informantene kunne utbrodere sine refleksjoner i den retningen de ønsket. Dersom samtalen gikk vekk fra temaet og problemstillingen, styrte jeg den tilbake dit jeg ønsket.

Dunn (2016, s. 167) påpeker at man ikke bør forhaste seg når det kommer til å runde av intervjuet. Da intervjuet gikk mot slutten, forsøkte jeg å skape en mer nøytral og avslappet stemning ved å stille spørsmål informantene kunne gi enkle svar på. For å forsikre meg om at informanten ikke satt inne med noen flere verdifulle refleksjoner, spurte jeg om informanten hadde noe mer å legge til. Før intervjuet ble rundet av ønsket jeg å uttrykke takknemlighet for at informanten ønsket å delta, i tillegg til å fortelle at vedkommende hadde kommet med verdifulle refleksjoner som ville komme godt med i det videre arbeidet med prosjektet. Thagaard (2013, s. 111) peker på at dette er viktig for å sørge for at informantene sitter igjen med en positiv erfaring.

3.2 Etterarbeid

3.2.1 Transkribering

Det første jeg gjorde etter at intervjuet var ferdig, var å skrive ned eventuelle umiddelbare tanker jeg måtte ha knyttet til intervjuet. Videre syntes jeg det var viktig å starte med transkriberingen så fort som mulig etter at intervjuet var gjennomført, noe som også støttes av Dunn (2016, s. 170). Med intervjusituasjonen friskt i minne var det lettere å se for seg konteksten ting ble sagt i, for eksempel om noe var sagt ironisk eller om noe så ut til å oppleves som ubehagelig.

3.2.2 Koding

Tjora (2017, s. 197) identifiserer tre nyttige mål med koding. Det første målet er å få et grep om essensen av hva datamaterialet forteller. Det andre målet innebærer å redusere størrelsen på det transkriberte datamaterialet. Det tredje målet går ut på at man skal legge til rette for idégenerering med utgangspunkt i detaljer i datamaterialet.

Thagaard (2013, s. 157 og s. 181) skiller mellom personsentrerte og temasentrerte analytiske tilnærminger. Ut ifra mine problemstillinger, intervjuguide og mitt tema, anså jeg det som

mest hensiktsmessig å bruke temasentrerte analytiske tilnæringer i mitt arbeid med koding av datamaterialet. I en slik tilnærming vil man analysere informasjon knyttet til hvert tema for hver av informantene. Gjennom å sammenlikne informantenes uttalelser, samt se dem i sammenheng med relevante perspektiver, vil man kunne få en god forståelse for hvert enkelt tema (Thagaard, 2013, s. 181). Det vil altså ikke være en analyse av hver enkelt deltaker sin helhetlige situasjon, men det vil trekkes ut uttalelser fra ulike informanter som er interessante knyttet til de ulike temaene som diskuteres. En kritikk av temasentrerte analyser er nettopp det at de kan ende opp med å ikke ivareta et helhetlig perspektiv fordi uttalelser kan løsrives fra sin opprinnelige kontekst (Thagaard, 2013, s. 181). Dette er tatt hensyn til ved å sørge for å ikke løsrive slike uttalelser fra den konteksten de ble produsert i. Temasentrerte analyser stiller et visst krav til sammenlignbarhet, ved at alle informantene har kommet med utfyllende uttalelser innenfor de kategoriene som analyseres (Thagaard, 2013, s. 181). En relativt detaljert intervjuguide bidro til å muliggjøre dette.

Det første jeg gjorde i arbeidet med det transkriberte datamaterialet, var å finlese alle intervjuene og trekke ut essensen og spesielt interessante uttalelser. Datamaterialet ble delt inn i kategorier basert på intervjuguiden, og utdrag fra intervjuene ble plassert under den kategorien jeg oppfattet at de hørte hjemme (Thagaard, 2013, s. 181). På den måten fikk jeg en oversikt over hva som var essensen i datamaterialet og spesielt interessant knyttet til hvert tema som ble tatt opp i intervjuene. Gjennom dette arbeidet ble det klart hva som gikk igjen hos flere informanter, samt hva som skilte seg ut.

3.3 Forskningsetiske betraktninger

Etiske betraktninger vil alltid være viktig, uavhengig av hvilken forskningsmetode man bruker (Dowling, 2016, s. 30). I kvalitative metoder spesielt, har etiske dilemmaer en viktig rolle (Thagaard, 2013, s. 23). Det er svært viktig at forskeren er bevisst på hvordan man skal forholde seg til de som deltar i prosjektet, og hvordan man til slutt kommuniserer resultatene og informasjonen informantene har delt med deg (Dowling, 2016, s. 30). Det å forske på andre mennesker innebærer et ansvar man er nødt til å ta på alvor. Videre vil det presenteres tre etiske prinsipper som er sentrale når man anvender kvalitative metoder, som også er fulgt i arbeidet med denne oppgaven.

Det første prinsippet som er nødt til å ligge til grunn før man kan starte med forskning der andre mennesker deltar, er informert samtykke. Informert samtykke innebærer at den som deltar i forskningsprosjektet skal gi sitt frie samtykke til å delta, og informanten skal ha nok

informasjon om forskningsprosjektet til å vite hva det vil innebære for vedkommende å delta (Thagaard, 2013, s. 26). Informanten skal ikke på noen måte føle seg presset til å gi sitt samtykke, som da ikke ville vært fritt. Et informert samtykke innebærer også at informanten har rett til å trekke seg fra forskningsprosjektet når som helst, og har rett på innsyn i de opplysninger som er lagret om seg selv og deles i forbindelse med dette (Thagaard, 2013, s. 26).

Videre går det andre prinsippet ut på at informantene som deltar i forskningsprosjektet har krav på at opplysninger de har gitt, blir behandlet med konfidensialitet. Som forsker har man ansvar for å forvalte disse opplysningene på en slik måte at de ikke kan skade enkeltpersoner, og en vanlig metode for å sikre dette er at informantene anonymiseres når oppgaven publiseres (Thagaard, 2013, s. 28). Det er videre viktig at opplysninger om enkeltpersoner blir oppbevart forsvarlig mens forskningen pågår. Slike opplysninger kan være lister med navn og kontaktinformasjon, eller lydfiler fra intervjuene (Thagaard, 2013, s. 28). På grunn av disse hensynene, er ingen av navnene til informantene som deltar i dette forskningsprosjektet lagret på min datamaskin. I transkriberingen av intervjuene har hver informant fått pseudonymene «informant 1», «informant 2» og så videre. I den publiserte oppgaven har informantene fått nye, tilfeldige navn av praktiske hensyn. Informantenes oppvekststed er også endret til å kun beskrive omtrentlig størrelse på stedet og landsdelen av hensyn til krav om konfidensialitet. Det bør også nevnes at én informant, den kommunalt ansatte i Trondheim kommune med fagansvar for samfunnssikkerhet og beredskap, vil være indirekte identifiserbar i datamaterialet. Likevel er det vurdert at denne informanten sine uttalelser er verdifulle nettopp fordi informanten uttaler seg i kraft av sin stilling. Informanten ble informert om dette før intervjuet, og ga sitt samtykke til at stillingen kunne nevnes i det publiserte materialet. Dette gir en ytterligere dimensjon til mitt ansvar om å ikke formidle resultatene på en måte som kan kunne skade enkeltpersoner.

I tråd med NSD sine retningslinjer oppbevares arkene informantene har underskrevet for å gi sitt informerte samtykke innelåst og adskilt fra lydfilene fra intervjuene. Lydopptakene vil bli slettet ved slutten av forskningsprosjektet, som er planlagt å være innen 30.06.2020.

Lydopptak, transkriberinger og alle dokumenter knyttet til dette forskningsprosjektet lagres på en passord-beskyttet lagringstjeneste tilhørende NTNU.

Det siste etiske prinsippet som skal gjøres rede for her, omhandler konsekvensene deltakelse i forskningsprosjektet kan ha for deltakerne. Som nevnt skal ikke deltakelse i

forskningsprosjektet kunne skade enkeltpersoner. Informantene skal heller ikke utsettes for andre alvorlige belastninger som konsekvens av sin deltakelse. Det er sentralt at informantenes integritet beskyttes, og at forskningsprosjektet ikke får noen negative konsekvenser (Thagaard, 2013, s. 30). I kvalitativ forskning tas det ofte opp temaer som gjør informantene sårbare, som for eksempel trivsel på arbeidsplassen. Imidlertid er ikke temaet som tas opp i dette forskningsprosjektet noe som gjør informantene spesielt sårbare for negative konsekvenser i ettertid. Noe av grunnen til dette er at informantene ikke har et fokus på personlig, sensitiv informasjon som andre vil ha interesse av å misbruke. Likevel bør det nevnes at enkelte informanter syntes det var noe ubehagelig å tenke på sannsynligheten for at ulike kriser kunne forekomme, noe jeg som forsker må ta hensyn til og vise forståelse for.

3.4 Kritiske refleksjoner

3.4.1 Valg av informanter

Studenter er en svært mangfoldig gruppe i ulike livssituasjoner. Jeg har derfor forsøkt å intervju informantene med noe ulik bakgrunn med tanke på geografisk tilhørighet fra oppveksten av, kjønn, alder, studieretning og bosituasjon, for at datamaterialet til en viss grad skal reflektere dette mangfoldet. Likevel må det påpekes at det kan være en begrensning for oppgaven at jeg forsøker å inkludere et mangfold i relativt få intervjuer. Det videre viktig å huske at utvalget ikke gir grunnlag for å trekke generelle konklusjoner knyttet til de ulike kategoriene informantene representerer, fordi det er en kvalitativ studie med få informanter. I tillegg sikrer ikke seleksjonsmåten et tilfeldig, representativt utvalg av befolkningen, da informantene er strategisk valgt for å best mulig gi svar på mine problemstillinger og hovedsakelig representerer seg selv (Thagaard, 2013, s. 63-64; Tjora, 2017, s. 130).

Videre vil bruk av snøballmetoden sette meg i kontakt med nettverket til mitt eget nettverk, som kan argumenteres for at består av personer som ikke nødvendigvis er så ulike fra meg selv og de informantene jeg begynte med (Thagaard, 2013, s. 62). Som nevnt tidligere, tok jeg høyde for denne begrensningen ved at jeg fra begynnelsen tok utgangspunkt i flere ulike nøkkelinformanter som kom fra ulike miljøer og studier. En annen begrensning kan sies å være at en stor andel av informantene er rundt min egen alder, mens færre er helt i begynnelsen- eller slutten av tjueårene. Dette er noe jeg er bevisst på i analysen av mitt datamateriale. Med hensyn til snøballmetoden er det videre relevant å nevne en vanlig kritikk av denne metoden, som omhandler informert samtykke. Kritikken sier at når jeg som forsker

får kontaktinformasjon til nye potensielle informanter, kan dette være problematisk fordi disse potensielle informantene ikke har gitt sitt samtykke til at jeg skal få denne informasjonen om dem (Thagaard, 2013, s. 62). For å unngå dette etiske dilemmaet, lot jeg informanten som foreslo en ny deltaker selv kontakte vedkommende og spørre om de ga sitt samtykke til at jeg kunne kontakte dem angående deltakelse i forskningsprosjektet.

Jeg kjente altså til flere av informantene forut for intervjusituasjonen. Jeg har imidlertid vurdert at mitt forhold til informantene ikke ville ha noen nevneverdig innvirkning på produksjonen av datamaterialet. Dog vil det være viktig at informanten ikke er negativt innstilt til meg som person, og som et resultat ikke ønsker å bidra med sine refleksjoner omkring temaet. Dette har dog ikke vært tilfellet. At jeg har informanter som jeg kjenner personlig, i tillegg til ukjente, har jeg i dette tilfellet vurdert til å heller ikke være kritisk av etiske hensyn. Denne vurderingen har jeg gjort på grunnlag av at temaet som samtales om under intervjuene ikke er av særlig sensitiv eller personlig karakter, men heller noe mange informanter opplever som noe spennende å samtale om. Ingen har gitt uttrykk for at det er ubehagelig å dele sine refleksjoner rundt dette temaet med en de allerede kjenner.

3.4.2 Kritisk blick på egen forskerrolle

Kritisk refleksivitet er viktig i forskningsprosessen. Valentine (2005) påpeker at det er viktig å reflektere over subjektivitet, altså hvordan du selv er, når du skal velge hvem du skal intervju, og hvordan din identitet vil påvirke interaksjonen du har med andre. Dette er på grunn av den viktige rollen intersubjektivitet spiller i intervjusituasjonen. Intersubjektivitet handler om hvordan mening og tolkninger blir produsert og bekreftet i samspillet mellom forskeren og informanten. Hvordan man selv er som person, samt hvordan informanten fremstår, vil være sentralt for informasjonen man får ut av datamaterialet (Dowling, 2016, s. 39). Den beste måten å håndtere subjektivitet og intersubjektivitet på, er gjennom kritisk refleksivitet (Dowling, 2016, s. 39). Det går i korte trekk ut på at forskeren hele tiden må reflektere over hvordan mening blir produsert som et resultat av samspillet mellom seg selv og informanten, og hvordan man selv påvirker denne meningsskapingen. Forskeren må være klar over at man selv ikke er adskilt fra datamaterialet, og at det dermed ikke er noen «objektiv» kunnskap som blir til (Dowling, 2016, s. 34). Forskningen vil ikke være troverdig dersom forskeren ikke tar hensyn til hvordan man selv påvirker tilblivelsen av datamaterialet. Man må konstant analysere situasjonen man befinner seg i, som om det er noe man studerer i seg selv. Dette innebærer å hele tiden tenke over hva som skjer, hvorfor skjer det, hvilke

sosiale relasjoner som er sentrale her og nå, og hvordan det påvirker datamaterialet (Dowling, 2016, s. 34).

Til nå er viktigheten av å ha en kritisk refleksivitet knyttet til subjektivitet presentert. Et annet aspekt som er svært viktig knyttet til kritisk refleksivitet, er makt. Kvalitativ forskning er alltid påvirket av maktforhold, og hvordan makten er fordelt mellom forsker og informant er noe man er nødt til å være bevisst på (Dowling, 2016, s. 35). Maktforholdet mellom forsker og informant kan være gjensidig, asymmetrisk eller potensielt utnyttende (Dowling, 2016, s. 36). Det forholdet som best beskriver forholdet mellom meg og mine informanter i dette forskningsprosjektet vil være et gjensidig maktforhold, da både jeg og mine informanter er studenter og dermed i en sammenlignbar sosial posisjon. Ifølge Dowling (2016, s. 36) innebærer et slikt forhold mellom partene at man også har relativt like fordeler og kostnader knyttet til det å delta i forskningen. Studenter er ofte vant med å rekruttere andre studenter til forskningsprosjekter, og mange har dermed stilt opp for andre tidligere. Med en slik relasjon vil ulikheter knyttet til makt være begrenset, selv om de likevel vil eksistere fordi jeg som forsker i denne situasjonen vil håndtere informantens personopplysninger, samt deres utsagn i den publiserte oppgaven. Angående maktrelasjoner i mitt første intervju med representanten fra kommunen, kan man argumentere for at det var et asymmetrisk maktforhold fordi vedkommende hadde en høyere sosial posisjon, i tillegg til at han hadde både mer kunnskap og større påvirkningskraft enn meg. Videre handler forskning om produksjon av kunnskap, som både direkte og indirekte er relatert til makt og kan ha en innvirkning på andres liv. Dette er relevant fordi dette forskningsprosjektet søker å belyse og diskutere hvordan et utvalg studenter sin egenberedskap kan ha en betydning i en større kontekst, noe som potensielt kan påvirke myndigheters arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap opp mot studenter i et større perspektiv.

For å sørge for at forskningen er av god kvalitet er det essensielt at det blir gjort rede for hvordan forskningen har blitt gjennomført, både med tanke på hvordan datamaterialet er produsert og hvordan jeg som forsker reflekterer over min egen posisjon i forskningsprosessen. I dette metodekapittelet har jeg derfor forsøkt å redegjøre for hele forskningsprosessen, samt kritiske refleksjoner knyttet til den. Avslutningsvis vil jeg med utgangspunkt i dette argumentere for denne oppgavens reliabilitet, validitet og overførbarhet, da dette er med på å definere oppgavens kvalitet.

Reliabilitet handler om hvorvidt forskningen er pålitelig og tillitsvekkende, som naturligvis vil være viktig for forskningens videre betydning. For at andre skal ha tillit til forskningen, må den fremstå som troverdig (Thagaard, 2013, s. 201). Reliabilitet kan måles ved at en annen forsker ville kommet frem til samme resultat som denne forskningen. Likevel er ikke slik repliserbarhet et godt mål for kvalitativ forskning, fordi kvalitative data utvikles i samspillet mellom forsker og informant (Thagaard, 2013, s. 202). Hvilke resultater man får vil da også være påvirket av hvem som utfører forskningen. Derfor vil man heller argumentere for reliabilitet ved å gjøre rede for hvordan man har produsert dataene i samspill med informantene, og hvordan relasjoner påvirker resultatene (Thagaard, 2013, s. 202), slik jeg har gjort i dette kapitlet.

Forskningens validitet handler om hvorvidt mine tolkninger av datamaterialet er gyldige. I den forbindelse kan man stille seg spørsmålet om resultatene representerer virkeligheten som er forsket på (Thagaard, 2013, s. 204). For å sikre validitet er gjennomsiktighet et godt utgangspunkt, som går ut på at man redegjør for hvorfor analysen av materialet leder frem til de konklusjoner den gjør (Thagaard, 2013, s. 205). Man må med andre ord komme med gode begrunnelser for konklusjonene man trekker.

Videre bør det også nevnes at det å ha en tilknytning til miljøet som studeres kan være både en styrke og begrensning (Thagaard, 2013, s. 207). Da jeg forsker på studenter og er student selv, vil jeg ha en forforståelse knyttet til hva resultatet av forskningen vil kunne være. Dette bidrar til at jeg vil ha en god forståelse for mine informanternes situasjon, og at jeg har en viss kunnskap fra før. Imidlertid kan min forforståelse om temaet også begrense meg fordi jeg det kan medføre at jeg overser nyanser som ikke passer med den oppfatningen jeg hadde fra før (Thagaard, 2013, s. 207). Dette er derfor svært viktig for meg å reflektere over i arbeidet med analysen av datamaterialet, og jeg er bevisst på hvordan mitt ståsted kan påvirke tolkningen av resultatene. Dette vil være knyttet til forskningens validitet (Thagaard, 2013, s. 207).

Overførbarhet handler om hvordan fortolkningen av datamaterialet fra dette forskningsprosjektet kan overføres til andre sammenhenger (Thagaard, 2013, s. 210). Det er et mål at min tolkning av det produserte datamaterialet skal kunne overføres og være relevant i en større sammenheng (Thagaard, 2013, s. 211). Det vil således være viktig at mine tolkninger av mitt datamateriale kan videreutvikles og utprøves i nye undersøkelser (Thagaard, 2013, s. 211). Jeg vil argumentere for overførbarhet knyttet til dette prosjektet, fordi min analyse av hvordan et utvalg studenter opplever sin egenberedskap, risiko og

sårbarhet, samt deres oppfatning av studentgruppens betydning for Trondheim kommune gitt en krisesituasjon, kan danne grunnlag for videre undersøkelser om studenter sin rolle og betydning i krisesituasjoner i Trondheim eller andre byer med mange studenter. Selv om analysen av mitt datamateriale i utgangspunktet gjelder et utvalg studenter i Trondheim, kan det antas at dette også kan ha gyldighet i andre liknende studentbyer fordi det kan gi en forståelse av grunnleggende trekk ved personer som er i denne aldersgruppen og i samme situasjon (Thagaard, 2013, s. 211). Selv om kvalitativ forskning generelt altså ikke gir grunnlag for statistisk generalisering, kan en slik «teoretisk generalisering» (Thagaard, 2013, s. 211-212) generere ny forskning ved at andre kan undersøke mine antakelser om fortolkningene sin overføringsverdi.

4 Empiriske funn og diskusjon

Jeg har som sagt brukt en temasentrert tilnærming til min analyse av datamaterialet. Jeg har tatt utgangspunkt i to hovedtemaer som er sentrale i denne oppgaven, nemlig studentenes vurdering av egen sårbarhet og beredskap, samt studenter som utfordring og ressurs i mulige krisesituasjoner i Trondheim. Denne strukturen følger oppgavens to problemstillinger.

Delkapittelet om studentenes vurdering av egen sårbarhet og beredskap er delt inn i de to underkapitlene «Tillit til myndighetene» og «Studentenes risikopersepsjon», da disse temaene bidrar til å besvare den første problemstillingen på en god måte. Målet med diskusjonen knyttet til studentenes tillit til myndighetene og deres risikopersepsjon vil hele tiden være å forstå hvordan studentene oppfatter sin egen sårbarhet og beredskap, og hvorfor de forstår dette slik de gjør. Videre vil delkapittelet om studenter som ressurs og utfordring i Trondheim være delt inn i de to underkapitlene «Studenter som ressurs» og «Studenter som utfordring» for å gi et nyansert bilde av studentenes betydning og rolle i en krisesituasjon. Dette kapittelet inneholder både presentasjon og diskusjon av det empiriske materialet fra intervjuene, med utgangspunkt i det analytiske rammeverket presentert i kapittel to.

Før vi tar fatt på diskusjonen, vil det imidlertid være hensiktsmessig å presentere en oversikt over hva de ulike informantene rapporterte å ha tilgjengelig (se tabell 5) fra DSB sin egenberedskapsliste (se figur 3). Tabell 5 vil være et nyttig verktøy for å diskutere informantenes egenberedskap videre.

Hva	Ja	Nei
9 liter vann per person		Alle
To pakker knekkebrød per person	Maren, Kristine, Elisabet, Magne	Øystein, Adrian, Lise, Anders, Andrea
En pakke havregryn per person	Kristine, Elisabet, Magne, Lise	Øystein, Adrian, Anders, Maren, Andrea
Tre bokser middagshermetikk eller tre poser tørrmat per person	Anders, Andrea, Elisabet, Øystein, Maren	Lise, Magne, Adrian, Kristine
Tre bokser pålegg med lang holdbarhet per person	Anders, Lise	Elisabet, Øystein, Kristine, Maren, Andrea, Magne, Adrian
Noen poser tørket frukt eller nøtter, kjeks og sjokolade	Kristine, Magne, Andrea	Maren, Øystein, Elisabet, Adrian, Lise, Anders
Medisiner du er avhengig av	Alle	
Ved-, gass eller parafinovn til oppvarming	Magne	Maren, Kristine, Øystein, Elisabet, Adrian, Lise, Anders, Andrea
Grill eller kokeapparat som går på gass	Maren, Elisabet, Magne	Kristine, Øystein, Adrian, Lise, Anders, Andrea
Stearinlys, lommelykt med batterier, parafinlampe	Maren, Kristine, Elisabet, Adrian, Magne, Andrea	Øystein, Lise, Anders
Fyrstikker eller lighter	Maren, Kristine, Øystein, Elisabet, Adrian, Lise, Magne, Andrea	Anders
Varme klær, pledd og sovepose	Maren, Kristine, Øystein, Anders, Magne, Andrea	Elisabet, Adrian, Lise
Førstehjelpspakke	Maren, Kristine, Elisabet, Magne	Øystein, Adrian, Lise, Anders, Andrea
Batteridrevet DAB-radio	Adrian, Lise, Magne	Maren, Kristine, Øystein, Elisabet, Anders, Andrea
Batterier og batteribank/mobillader til bilen	Maren, Adrian, Andrea	Kristine, Øystein, Elisabet, Lise, Anders, Magne
Våtservietter og desinfeksjonsmiddel	Kristine	Øystein, Elisabet, Maren, Adrian, Lise, Anders, Magne, Andrea
Tørke-/toalettpapir	Alle	
Litt kontanter	Kristine, Elisabet, Adrian, Lise, Anders, Andrea	Maren, Øystein, Magne
Ekstra drivstoff og ved/gass/parafin til oppvarming	Magne (ved)	Maren, Kristine, Øystein, Elisabet, Adrian, Lise, Anders, Andrea
Rødsprit/gass/parafin til bruk ved matlaging	Maren, Elisabet, Magne	Kristine, Øystein, Adrian, Lise, Anders, Andrea
Jod-tabletter (til bruk ved atomhendelser)		Alle

Tabell 5: Oversikt over hva informantene har i boligen, basert på DSB sin liste (se figur 3).

Oversikten presentert i tabell 5 beskriver den materielle delen av de ulike informantenes egenberedskap, som omhandler hvilke fysiske, materielle ting de har som vil kunne komme til nytte i en krisesituasjon. Som tidligere nevnt, er beredskap ifølge NOU 2000: 24 (s. 20) de tiltak man gjør for å «forebygge, begrense eller håndtere uønskede ekstraordinære hendelser». Ingen av informantene hadde kjøpt noe av det de hadde tilgjengelig som et særlig tiltak for å heve egenberedskapen. Likevel kan det argumenteres for at det informantene har tilgjengelig, vil utgjøre deres egenberedskap også i tiden fremover. Dette kan sies på bakgrunn av at informantene ble bedt om å kun si «ja» dersom det var noe de hadde mer eller mindre av til enhver tid. Eksempelvis hadde en informant en halv pakke havregryn, og kjøpte en ny pakke når hun var tom for havregryn. Det kan da ikke argumenteres for at denne informanten til enhver tid har minimum én pakke havregryn som en del av sin egenberedskap. Det er likevel viktig å påpeke at informantenes egenberedskap ikke kun kan beskrives ut ifra deres tilgang på disse tingene. Sårbarhet er også relevant i forbindelse med egenberedskap, og spesielt sårbare grupper vil av ulike grunner være mer avhengige av en god egenberedskap for å klare seg gjennom en krise. Som nevnt kan vi definere sårbarhet som «manglende evne til å motstå en tilsiktet uønsket handling eller uønsket hendelse, samt manglende evne til å gjenoppta sin funksjon» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 26). Egenberedskapen er kompleks, og vil påvirkes av ulike faktorer som vil diskuteres videre i dette kapittelet. Slike faktorer omhandler blant annet informantenes sosiale liv, deres tillit til myndigheter, og deres risikopersepsjon.

Før vi går i gang med den videre diskusjonen, bør det nevnes at informantene ble forelagt 13 forskjellige uønskede hendelser under intervjuet. De aktuelle hendelsene var terrorangrep, cyberangrep, krigshandlinger på norsk jord, orkan, skoleskyting, flom, fjellskred, kvikkleireskred, pandemi, forsyningskrise, langvarig strømbrudd over 24t, atomulykke og en stor ulykke med utslipp av skadelige stoffer for mennesker og natur. Informantene ble bedt om å vurdere hvor bekymret de var for at disse hendelsene skulle inntreffe i Norge i løpet av de fem neste årene, og eventuelt hvilke av disse hendelsene de bekymret seg for at kunne komme til å ramme dem selv eller deres nærmeste. Det vil verken være hensiktsmessig eller plass til å inkludere deres refleksjoner rundt alle hendelsene. Diskusjonen om studentenes vurdering av egen sårbarhet og beredskap vil derfor hovedsakelig ta utgangspunkt i de utvalgte uønskede hendelsene terrorangrep og langvarig strømbrudd. Terrorangrep er inkludert i diskusjonen fordi det var den hendelsen flest informanter så for seg kunne inntreffe i Norge i løpet av de neste fem årene, i tillegg til at det var den hendelsen flest så for seg at

kunne komme til å ramme dem selv eller deres nærmeste. Langvarig strømbrudd vil videre være et gjennomgående tema i diskusjonen. Dette er fordi strømbrudd ser ut til å være den uønskede hendelsen som er mest relevant å diskutere med utgangspunkt i informantenes egenberedskap, i tillegg til det faktum at de er studenter og bor i Trondheim. Et langvarig strømbrudd er én av tre naturhendelser Trondheim kommune (2018) har evaluert i sin ROS-analyse, og har en middels sannsynlighet og et stort skadepotensial. Et langvarig strømbrudd, som også kan lede til svikt i vannforsyningen, er interessant å diskutere i forbindelse med informantenes egenberedskap fordi mange, som vist i tabell 5, mangler lagret vann, samt en alternativ mulighet for tilberedning av mat og oppvarming av boligen.

4.1 Studentenes vurdering av egen sårbarhet og beredskap

Dette delkapittelet vil diskutere empiriske funn opp mot de perspektiver på samfunnssikkerhet og beredskap som er relevante i forbindelse med informantenes vurdering av egen sårbarhet og beredskap. Problemstillingen som hovedsakelig søkes besvart i dette delkapittelet er: «Hvordan oppfatter et utvalg studenter i Trondheim sin egenberedskap, risiko og sårbarhet gitt en krisesituasjon?». Først vil det presenteres en diskusjon knyttet til informantene sin tillit til myndighetene sin håndtering av kriser. Det vil videre diskuteres hvordan denne tilliten kan påvirke informantene sin forståelse av risiko, samt deres vurdering av egen sårbarhet og beredskap. Videre vil det diskuteres hvordan informantene sin risikopersepsjon har en innvirkning på deres vurdering av egen sårbarhet og beredskap. Denne diskusjonen søker også å forklare hvorfor informantene innehar den egenberedskapen de har. Til tross for at informantenes tillit til myndigheter også virker inn på deres risikopersepsjon, vil det være hensiktsmessig å ha en egen diskusjon som omhandler tillit til myndigheter. Dette er fordi tillit til myndigheter er sentralt også isolert sett for å besvare problemstillingene best mulig.

Som en innledning til denne diskusjonen er det relevant å nevne at ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune antar at befolkningen generelt er lite opptatt av samfunnssikkerhet og beredskap. På spørsmål om han tror at dette kan gå utover samfunnssikkerheten i en krisesituasjon, svarte han følgende:

Ja. Ja. Ja. Mangel på oppmerksomhet til det, eventuelt mindre årvåkenhet og lavere egenberedskap, vil jo gjøre at den enkelte innbyggers- og samfunnets responsevne er svakere enn om det hadde vært et tema som de hadde vært litt opptatt av.

Ifølge ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune, ville altså samfunnet ville vært bedre stilt i en krisesituasjon dersom befolkningen hadde vært mer opptatt av samfunnssikkerhet og beredskap, og dermed også hatt en bedre egenberedskap. Oslo kommune (u.å., s. 1) nevner at egenberedskap er viktig for å heve kommunens beredskap, og at en bedret egenberedskap i befolkningen vil føre til en styrket evne til å håndtere kriser.

Egenberedskap er kanskje ikke særlig overraskende et lite brukt begrep blant informantene, men flere nevner såkalte «doomsday-preppers» slik som Øystein: *«Jeg vet ikke om jeg har hørt det [egenberedskap] på norsk. Men jeg tenkte med en gang på «doomsday-preppers» i USA som bygger bunkere og sparer inn «canned food» og konteinere med vann, og gjør seg veldig klar for å leve på egenhånd.»* Adrian hadde derimot kjennskap til begrepet i en norsk kontekst: *«(...) [E]genberedskap fikk jeg fra den egenberedskapsuka. (...) Det var faktisk på God Morgen Norge. (...) Så søkte jeg opp den sjekklista de anbefalte, Direktoratet, i en egen sånn beredskapspakke.»* Imidlertid var det få som visste om egenberedskapskampanjen. Enkelte hadde plukket opp at det var blitt kommunisert noen råd, men uten at de hadde festet seg noe videre med det.

4.1.1 Tillit til myndighetene

Tillit til myndighetene og deres håndtering av kriser henger nært sammen med hvordan individer forstår sin egen sårbarhet. Dette vil igjen kunne påvirke hvilke tiltak de gjør for å bedre sin egenberedskap. Det er også relevant å nevne at tillit til myndigheter kan virke inn på enkeltindivider sin risikopersepsjon. Dersom man føler seg trygg som et resultat av at myndighetene arbeider med samfunnssikkerhet og beredskap på en god måte, er det naturlig at man anser risikoen knyttet til uønskede hendelser som lavere enn dersom det motsatte hadde vært tilfellet. Engen et al. (2016, s. 48) argumenterer for at tillit er en sentral faktor når man forsøker å forstå hvordan individer oppfatter ulike farer og trusler. Videre begrunner DSB (2020b) behovet for en egenberedskapskampanje med blant annet at nordmenn er sårbare fordi vi er vant med at ting stort sett fungerer som det skal. På spørsmål om hvor stor tillit informanten Elisabet har til at kritiske samfunnsfunksjoner vil opprettholdes til enhver tid, svarte hun følgende: *«Nei, jeg har jo egentlig stor tiltro til det. Jeg tenker at det er på en måte viktig å ha det da. Det går jo på trygghet det og, det å tro at de har kontroll.»* Majoriteten av informantene uttrykte i likhet med Elisabet at de hadde stor tillit til at myndighetene vil klare å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner til enhver tid. Enkelte

informanter svarte også at de trodde myndighetene ville ha kontroll dersom noe skulle skje, men at de likevel hadde en tanke om at de ikke burde belage seg fullstendig på det.

Vi vet at samfunnssikkerhet forstås på mange ulike måter. For å forstå hvordan informantenes tillit til myndighetene sitt arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap er, vil deres refleksjoner rundt samfunnssikkerhet og beredskap mer generelt derfor diskuteres først. Dette vil gi en bedre forståelse av hva det er de har tillit til. Som nevnt vil denne forståelsen avhenge av faktorer som arbeid, ansvar og faglig bakgrunn (Engen et al. 2016, s. 25).

Informantene i dette prosjektet vil forstå samfunnssikkerhet ulikt fra en som arbeider med dette i det daglige. Kristine sa at samfunnssikkerhet for henne er: «(...) kanskje det å føle seg trygg i samfunnet hvis det skulle skje noe. At vårt samfunn er forberedt hvis det skulle være et eller annet da, for eksempel gjennom Forsvaret.». Kristine er altså opptatt av å føle seg trygg, og for at det skal være mulig må samfunnet være beredt til å håndtere potensielle farer. Det er tydelig at flere av informantene legger stor vekt på sin egen følelse av trygghet i sine refleksjoner. Lise beskriver sin forståelse av begrepet samfunnssikkerhet mer inngående:

Samfunnssikkerhet ja. Det første jeg tenker på er jo sånn overordna ansvar for at man skal føle seg trygg, at det er et sånt kollektivt ansvar. Og at jeg føler meg veldig trygg i omgivelsene jeg er i. At staten liksom tar på seg ansvaret da. Dersom noe plutselig skulle skje. At de har gode løsninger for, for hvordan det skal bli håndtert, at de har tenkt på alle mulige utfall da. At det består av planer, og at det er en slags garanti man har som samfunnsborger.

Lise har et uttalt fokus på det å føle seg trygg, og mener på samme måte som Kristine og flere andre at denne tryggheten kan oppnås ved at samfunnet er forberedt på eventuelle kriser. Dette illustrerer det Engen et al. (2016, s. 49) sier om at en god risikohåndtering vil være positivt for befolkningens trygghetsfølelse. Magne hadde imidlertid et noe annet syn på samfunnssikkerhet: «Jeg tenker det må jo være mer overordna da. Altså kommunikasjon, mat, generell infrastruktur, alle de tinga som er faktorer som får ting til å gli da. Internett, mat, tilgang til tjenester. Vanntilgang, strøm, sånne ting.» Magne tar altså ikke eksplisitt utgangspunkt i potensielle kriser og følelse av trygghet i sin beskrivelse av samfunnssikkerhet, men heller infrastruktur og tjenester som til enhver tid må opprettholdes for at samfunnet vårt skal fungere i det daglige. Dersom disse funksjonene ikke er stabile over tid, kan det argumenteres for at vi vil ha en lavere grad av samfunnssikkerhet fordi innbyggerne til enhver tid står i fare for å miste livsviktige tjenester. Engen et al. (2016, s. 45)

sier at samfunnets evne til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner ikke kun er relevant ved ekstraordinære hendelser, men også i det daglige. Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 19) sier også at det er et mål at vi skal leve gode liv i det daglige, og arbeid med samfunnssikkerhet handler derfor like mye om å legge et godt grunnlag for et trygt og stabilt samfunn.

Lise og Kristine mener altså at god samfunnssikkerhet innebærer at noen har et overordnet ansvar for at innbyggerne skal føle seg trygge, og at de selv føler seg trygge i sine omgivelser. Magne sine beskrivelser av opprettholdelse av kritiske samfunnsfunksjoner også utenom kriser kan være noe som bidrar til å skape denne tryggheten som Lise og Kristine føler på. For eksempel vil det faktum at Norge normalt har en svært stabil strømforsyning gi befolkningen en følelse av trygghet i forbindelse med dette. Lise og Kristine bringer likevel også inn aspektet som omhandler at man skal være beredt dersom noe skjer, og Lise sier at det må finnes planer for hvordan man skal håndtere kriser. Det informantene har til felles er at alle fokuserer på det som blir gjort *før* noe skjer i sin beskrivelse av samfunnssikkerhet. En stor del av samfunnssikkerhetsarbeidet handler nettopp om å planlegge slik at man kan unngå uønskede hendelser, men samtidig vite hva man gjør dersom noe skjer (NOU 2019: 13).

Da jeg møtte informantene, før intervjuet startet, sa flere at de ikke hadde reflektert noe rundt temaet samfunnssikkerhet og beredskap tidligere, og at de heller ikke var sikre på hva det på papiret omhandlet. Det kan spekuleres i om det at informantene har reflektert lite rundt samfunnssikkerhet og beredskap tidligere i seg selv kan være en indikator på at de har stor tillit til myndighetene. Engen et al. (2016, s. 49) peker på at en god håndtering av risiko vil øke befolkningens trygghetsfølelse. Dersom man generelt føler seg trygg, og som et resultat ikke har hatt et behov for å tenke mye over temaet samfunnssikkerhet og beredskap, kan det tyde på at myndighetenes risikohåndtering har vært god. Med utgangspunkt at Norge beskrives som et av verdens tryggeste land, på grunn av høy stabilitet og lite konflikt (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 5), kan det antas at risikohåndteringen har vært god over tid. At informantene generelt føler seg trygge i sine omgivelser kan dermed delvis skyldes deres tillit til at myndighetene håndterer risiko på en god måte. Det er nærliggende å anta at en stor tillit til at myndighetene er gode på forebyggende arbeid, samt til at de har gode beredskapsplaner dersom noe skulle skje, kan resultere i at befolkningen føler seg mindre sårbar. Når sårbarhet, ifølge Justis- og beredskapsdepartementet (2016, s. 26) kan defineres som «manglende evne til å motstå en tilsiktet uønsket handling eller uønsket hendelse, samt manglende evne til å gjenoppta sin funksjon», vil det være naturlig at man som enkeltindivid

ikke føler seg sårbar ovenfor en hendelse man har tillit til at myndighetene har gode forutsetninger for å motstå.

Szalay et al. (1986, s. 32) fant i sine undersøkelser at studentene forbandt samfunnssikkerhet og beredskap med en forventning om å motta hjelp fra myndigheter, mens de voksne var mer opptatt av egenberedskap og å hjelpe andre i nød. Videre fant de at studentene snakket mer om myndigheter og militæret når de tenkte på samfunnssikkerhet og beredskap enn de voksne. Dette er trolig fordi de i større grad belaget seg på hjelp fra disse aktørene. Dette gjelder i stor grad også studentene som deltok i dette prosjektet. Som vi har sett, pekte Lise på at et viktig aspekt med samfunnssikkerhet for henne var at myndighetene tar på seg ansvaret dersom en uønsket hendelse skulle inntreffe, og Kristine mente at vi måtte være forberedt på det som kunne skje, eksempelvis gjennom Forsvaret. De tjenester og den infrastrukturen Magne nevnte i sitt resonnement, er det naturligvis også noen som har et ansvar for å drifte til enhver tid for at samfunnet skal gå rundt. Flere av informantene mener altså at ansvaret først og fremst ligger hos myndighetene dersom noe skulle skje, og mange har ikke eksplisitt følt på et ansvar for å ivareta sin egen sikkerhet. Hvor befolkningen plasserer ansvaret for sin sikkerhet er sentralt når vi ser på sammenhengen mellom tillit til myndigheter og egenberedskap. Vi vet at en viktig indikator på at et samfunn har en god samfunnssikkerhet og beredskap, er at innbyggere har tillit til myndighetenes forebygging og krisehåndtering (Engen et al. 2016, s. 48). Likevel, og paradoksalt nok, vil Norges befolkning være sårbare i en eventuell krisesituasjon nettopp fordi vi har tillit til- og er vant med at funksjoner vi er avhengige av opprettholdes. Andrea sine refleksjoner omkring hvorfor nordmenn ikke ser ut til å gjøre tiltak for å bedre egenberedskapen sin, illustrerer dette:

Det er jo det som er, at vi er så trygge her, så jeg tror vi føler veldig at hvis noe hadde skjedd så hadde vi blitt tatt vare på uansett. Jeg tror det er litt sånn. At vi har levd så skjerma og beskytta at det er utenkelig at noe kunne skjedd med oss.

Andrea mener altså at manglende egenberedskap hos nordmenn kan forklares med utgangspunkt i deres følelse av trygghet, som er et resultat av deres tiltro til at myndighetene vil ta vare på dem uansett. Lise gir dog indirekte uttrykk for at myndighetene ikke nødvendigvis alltid vil kunne ta vare på oss, og at nordmenn dermed kan være naive.

Wachinger et al. (2013, s. 1059) peker på at tillit til myndigheter kan påvirke befolkningen sin egenberedskap negativt, fordi man kan anse det som myndighetene sitt ansvar å ta hånd om befolkningen. Dersom man i tillegg har stor tillit til at myndighetene gjør denne jobben på en

god måte, vil det kunne resultere i at befolkningen ikke gjør nødvendige tiltak selv, nettopp fordi de ikke føler seg sårbare nok i møte med krisen. Å føle at man har et ansvar for å gjøre nødvendige tiltak for å bedre sin egenberedskap er derfor avgjørende for hvorvidt man faktisk gjør slike tiltak (Wachinger et al. 2013, s. 1059). Det er selvfølgelig ikke unaturlig at informantene mener at myndigheter har et ansvar for å ivareta befolkningen – for det har de blant annet gjennom en lovfestet beredskapsplikt (NOU 2019: 13, s. 34). Grunnen til at det kan være uheldig å ha for stor tillit til at myndighetene tar ansvar for befolkningen under en krise, er at myndighetene ikke nødvendigvis har kapasitet til å hjelpe alle med en gang. Derfor er det et ønske at befolkningen skal kunne klare seg selv best mulig i minimum tre døgn i en krisesituasjon, frem til myndighetene har kapasitet til å hjelpe flere enn kun de aller mest sårbare (Oslo kommune, u.å., s. 1).

Selv om flere informanter naturlig nok plasserer hovedansvaret for samfunnssikkerhet og beredskap hos myndighetene, er det også noen informanter som, i likhet med Anders, påpeker at enkeltindivider også har et ansvar:

Ja, regjeringsansvar. Men vil jo også si at ethvert individ har jo også et visst ansvar til sånn beredskap selv da. At de de må jo på en måte ha noe egenkunnskap om hva man skal gjøre i en sånn situasjon. I hvert fall at de har et ansvar for å søke ut informasjon om det. Men jeg vet at det er jo ikke realiteten.

Anders, og enkelte andre informanter, peker altså på hvordan enkeltindivider også har et ansvar for å opprettholde en god samfunnssikkerhet og beredskap. Anders presiserer likevel at han ikke oppfatter at befolkningen tar dette ansvaret. Til tross for at Anders mener at enkeltindivider har et eget ansvar, svarte han videre følgende på spørsmål om hvorvidt han følte at myndighetene hadde noen forventninger til han som enkeltindivid i forbindelse med samfunnssikkerhet og beredskap:

Nei. Jeg føler jo litt at de som er forberedt kan være litt paranoide nesten da. Hvis du har et eget lager med 9 liter vann og alt det der, så er det sånn «wow okei, chill liksom». Men så er det jo egentlig ikke det, det er jo egentlig lurt sånn just in case. (...) Men jeg føler ikke noe trykk på det fra samfunnet.

Denne tvetydigheten er interessant, da Anders går fra å påpeke at hver enkelt har et ansvar for å bidra til god samfunnssikkerhet og beredskap, til deretter å si at han føler at de som gjør anbefalte tiltak for å bedre egenberedskapen er paranoide. Dette viser at Anders forstår at det i

utgangspunktet er lurt at befolkningen har en egenberedskap, men at han synes det er vanskelig å se for seg den faktiske nytten av det. Han reflekterte videre:

Kanskje det burde vært litt mer nesten ... Ikke trykk, men mer informasjonskampanje da. Men det er en risiko der for «fear-mongering», at du skaper frykt og du skaper bekymring. Hvis folk får masse sånne kampanjer med «Hey, er du klar hvis vi blir bombet?!» liksom. «Hæ, blir vi bombet?!», det er jo ikke så fett da, å skremme sin egen befolkning.

Anders mener altså at det kan være en fordel med et større fokus på å få informasjon om risiko ut til befolkningen for å bedre egenberedskapen deres, men at man samtidig må være forsiktig slik at det ikke kun ender med å spre frykt. Her peker Anders på et sentralt aspekt i myndighetenes risikoarbeid; det er en fin balansegang mellom trygghet og tillit til systemet hos befolkningen (Engen et al. 2016, s. 49). Som vi har sett, kan for mye tillit og trygghet ha en negativ effekt på egenberedskapen. Samtidig kan risikokommunikasjon med for stort fokus på viktigheten av befolkningen sin egenberedskap gjøre befolkningen mer utrygg og føre til at de mister tillit til systemet, noe som igjen er negativt for samfunnssikkerhet. At befolkningen skal ha en god egenberedskap, og samtidig føle seg trygge og ha tillit til at myndighetene håndterer risiko og kriser på en god måte, er dermed ingen enkel oppgave. Lise svarte følgende på spørsmål om hvorvidt hun følte på noen forventninger fra myndighetene knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap: «Ja, men de er samtidig ikke tydelige nok på det da. Disse spørsmålene her har ikke jeg reflektert så mye over før, hvis du skjønner hva jeg mener, fordi vi tar det for gitt.» På dette tidspunktet i intervjuet føler altså Lise, og flere andre informanter, på at det eksisterer forventninger til dem som innbyggere, men mener at myndighetene har gjort en for dårlig jobb når det kommer til å kommunisere disse forventningene til befolkningen. Dette illustrer hvordan risikokommunikasjon er viktig for hvorvidt vi føler på et eget ansvar for å opprettholde en god egenberedskap, i tillegg til hvordan tillit til myndigheter kan gjøre at man tar sin egen sikkerhet for gitt. En god risikokommunikasjon mellom myndigheter og befolkningen kan som sagt være positivt for tilliten, og har mulighet for å bedre samfunnssikkerheten (Engen et al. 2016, s. 49).

Videre anser flere informanter det å ha et egenberedskapslager som unødvendig og irrasjonelt. Magne påpekte dette slik: «Jeg tenker at det er sånn, at du er litt små-gal, om du har masse vann i svære flasker man får kjøpt på konsumbutikker. (...) En doomsday-prepper.», og Anders mente som tidligere nevnt at man var paranoid om man kjøpte ni liter vann. Det ser ut

til at informantene mener at de som tar disse forhåndsreglene har en irrasjonell frykt, til tross for at anbefalingen kommer fra myndighetene. Magne sier videre: *«Hvis det er det staten ønsker man skal ha, da ... Altså den gjør jo det. Men det virker jo litt smågærent når man hører det.»* Det kan argumenteres for at dette skyldes en svikt i risikokommunikasjonen, som altså gjør at man føler seg *for* trygg og har *for* mye tillit til at myndighetene vil kunne ta hånd om hele befolkningen. Informantenes refleksjoner viser altså at mange synes det er vanskelig å se for seg en situasjon i Norge hvor egenberedskap faktisk vil være nødvendig, noe som delvis kan forklares med utgangspunkt i deres tillit til myndighetene. Videre vil vi se at også befolkningens risikopersepsjon kan bidra til å forklare hvorfor flere ikke ser behovet for å ha en god egenberedskap. Risikopersepsjon handler om hvordan vi forstår risiko knyttet til ulike hendelser, noe som også vil være påvirket av vår tillit til myndighetenes risikohåndtering.

4.1.2 Informantenes risikopersepsjon

Sannsynligheten for at en hendelse skal inntreffe, multiplisert med konsekvensene av hendelsen, er det som til sammen utgjør risikoen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 28). Som vi har sett, har vår risikopersepsjon, eller risikoforståelse, konsekvenser for hvilke tiltak vi gjør for å beskytte oss selv mot fremtidige hendelser, altså vår egenberedskap. Hvordan informantenes risikopersepsjon påvirker deres vurdering av egen sårbarhet og beredskap vil diskuteres generelt, men også spesifikt opp mot de uønskede hendelsene terrorangrep og langvarig strømbrudd.

Sårbarhet og evne til å klare seg til tross for dårlig egenberedskap

Et sentralt funn omhandler det faktum at informantene ikke anser seg selv som særlig sårbare, til tross for en dels manglende egenberedskap. Som presentert i oversikten over hva informantene har tilgjengelig i sin bolig, mangler flere av informantene tilgang på potensielt essensielle ting som ekstra lagret vann, samt mulighet for oppvarming av boligen og tilberedning av mat som ikke er avhengig av strøm. Til sammenlikning, oppgir også få relativt av respondentene i befolkningsundersøkelsen 2020 (DSB, 2020a) at de har ekstra vann og kokeapparat. Det er dog en mye større andel som oppgir at de har ved og/eller gass til oppvarming av bolig (se tabell 1), enn blant mine informanter. Generelt mangler flere av informantene mye av det som er anbefalt å ha for en god egenberedskap. Flere beskriver derfor sin egenberedskap som dårlig dersom de tar utgangspunkt i listen til DSB. Likevel mener de fleste informantene samtidig at de ville klart seg i de fleste kritesituasjoner, og

mener at de derfor kanskje er godt nok forberedt likevel. Adrian sine refleksjoner illustrerer dette:

Jeg tror nok jeg hadde klart meg i 3 dager, for det er ikke så veldig lenge. Men jeg har ikke alt som den lista krever. Jeg tror likevel jeg ville klart å overleve i tre dager uten parafinlamper og uten rødsprit og uten ved liksom. Jeg har jo noe mat. Men det er ikke en ideell situasjon hvis strøm går og man ikke har tilgang på noe.

Her antyder Adrian at han ikke tror at han vil trenge det DSB anbefaler befolkningen å ha i tilfelle en krise. Han nevner at han ikke har parafinlampe, rødsprit og ved, men det bør nevnes at Adrian også er oppført under «Nei» 14 av 19 steder i tabell 5. For å nevne noe, mangler han den anbefalte mengden mat, vann, sovepose og pledd, og mulighet for oppvarming av bolig og tilberedning av mat som ikke er avhengig av strøm. En grunn til at Adrian mener at han ikke trenger dette, kan være at han, men også flere av informantene, vurderte hvorvidt de ville klare å *overleve* i eget hjem i minst tre døgn. Siden spørsmålet søkte svar på hvor godt de ville klart seg i eget hjem i tre døgn frem til myndighetene kunne bistå en større del av befolkningen, hadde informantene en akutt fase av en krise i tankene.

Det er dog viktig å påpeke at informantene sin egenberedskap ikke automatisk blir god så lenge de på en eller annen måte kan klare å overleve – et viktig aspekt med å ha en god egenberedskap, er nettopp det at man kan leve tilnærmet normalt i disse dagene, uten å måtte se seg om etter måter å overleve på. Anders ble i likhet med Adrian spurt om hvordan han vil vurdere sin egenberedskap, og han påpeker implisitt i sitt svar forskjellen mellom god egenberedskap og det å klare å overleve i minimum tre døgn: «*Lav. Men da tenker jeg at svært lav er et kriterium under meg. Men jeg kunne vært her [hjemme] i tre dager hvis ikke jeg var skadet eller noe, og spist eller noe og overlevd i tre dager.*» Anders vurderer altså sin grad av egenberedskap som lav, men at han til tross for dette likevel ville klart seg i tre døgn. Anders sier altså ikke at han ville klart seg bra, men at han ville overlevd. En dårlig egenberedskap betyr for han at han ville overlevd, men på en betydelig mindre behagelig måte enn ved en god egenberedskap.

For å forstå hvorfor studentene generelt har en lav risikopersepsjon, illustrert ved at de vurderer seg selv som relativt lite sårbare i møtet med en krise til tross for en mangelfull egenberedskap, er det nyttig å se til noen perspektiver på sårbarhet. Bye et al. (2013, s. 111) nevner blant annet alder og helse som sentrale faktorer for å vurdere sårbarheten til enkeltindivider. Sett i sammenheng med at informantene er mellom 22 og 28 år og ser ut til å

være ved god helse, er det naturlig at de tror de ville overlevd i tre døgn. At ung alder og god helse vil være positivt med tanke på studentenes sårbarhet, støttes av ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune som sier følgende om studenter sine forutsetninger for å klare seg ved bortfall av strøm over lengre tid sammenliknet med den øvrige befolkningen: «*Fordi de er unge og sterke, så har de bedre forutsetninger for å klare seg.*» Kristine illustrerte også dette da hun beskrev sin egenberedskap ved å si at: «*(...) jeg kunne klart meg ganske bra i 3 dager*», og begrunnet det med at «*[m]an er jo ved god helse.*» Flere informanter nevnte som Kristine at studenter sin helse og alder vil være en fordel for dem i en eventuell krisesituasjon.

Bye et al. (2013, s. 111) peker videre på at inntekt, bolig og arbeid også er sentrale faktorer for beregningen av sårbarhet hos enkeltindivider. Fordi informantene er heltidsstudenter hvis inntekt hovedsakelig består av studiestøtte, samt enkelte inntekter fra deltidsjobber, har de trolig ikke særlig høy inntekt. Videre bor de fleste informantene i leide boliger som, ifølge mine egne observasjoner, er av relativt lav standard. Basert på dette kan man spekulere i om deres inntekt, bolig og arbeid kan påvirke informantenes sårbarhet i enkelte krisesituasjoner. Det er dog relevant å nevne at de forskjellige faktorene vil ha forskjellig betydning i ulike faser av en krise. Alder og helse kan i mange tilfeller være mest aktuelt i en akutt fase av krisen, mens inntekt vil, ifølge Bye et al. (2013, s. 113), være mest relevant med tanke på hvor fort man gå tilbake til en normalsituasjon *etter* en krisehendelse. Imidlertid er det å føle at man har tilstrekkelige ressurser, herunder også økonomiske, for å kunne beskytte seg mot en trussel en svært avgjørende faktor knyttet til hvorvidt individer gjør nødvendige tiltak (Wachinger et al. 2013, 163). Mulilis et al. (2000, s. 1312) argumenterer også for at studenter spesielt har en dårligere egenberedskap enn den øvrige befolkningen nettopp fordi de har lavere inntekt. Dermed vil finansielle ressurser og deres inntekt også være relevant *forut* for krisen. Adrian sa følgende, hvor han nevner finansielle ressurser:

Jeg tror studenter er dårligere stilt enn det en familie med jobb for eksempel er da. For de har både plass til å oppbevare en del, og også midler nok til å kunne kjøpe flere dager verdt med mat som bare ligger i tilfelle.

Han tror altså at studenter har færre finansielle ressurser enn etablerte voksne med jobb, som gjør dem mindre tilbøyelige til å handle inn mat øremerket «egenberedskap». Han nevner også at studenter har lite plass til oppbevaring. Dette er interessant, og bringer oss inn på neste tema i diskusjonen.

Ifølge Bye et al. (2013, s. 113) er bolig relevant for enkeltindivider sin sårbarhet fordi en bolig med høy standard vil være bedre beskyttet mot ulike naturhendelser enn en med lav standard. Bye et al. (2013, s. 113) forklarer dette blant annet med at dyre boliger med høy standard ofte er bedre rustet dersom den skulle bli utsatt for eksempelvis storm eller flom. Et annet, og trolig mer relevant aspekt knyttet til informantenes bosituasjon vil som Adrian nevnte være plassmangel, spesielt for de studentene som bor i kollektiv. Maren påpekte at nettopp dette er en utfordring mange studenter kan ha: «*Man har ikke plass til ekstra mat og ekstra greier*». Et flertall av informantene kan altså ha manglende ressurser til å kjøpe inn for eksempel matvarer for å sikre god egenberedskap, trolig på grunn av lav inntekt. Videre kan de i tillegg ha lite plass til oppbevaring av disse varene på grunn av deres bosituasjon.

Til nå er studentenes alder, helse, bolig, arbeid og inntekt trukket frem som relevante faktorer i forbindelse med informantenes vurdering av egen sårbarhet. Helse og ung alder er trukket frem som mulige forklaringer på hvorfor informantene på generelt grunnlag mener de ville klart seg i en krisesituasjon, til tross for vesentlige mangler i egenberedskapen. En annen forklaring på dette kan være at enkelte kriser vil være lettere å klare seg gjennom enn andre, og at de verste krisene kan oppfattes som såpass utenkelige at de ikke blir tillagt stor vekt i vurderingen av egen sårbarhet. Dette kan forklares med utgangspunkt i at risikoen oppleves som vag (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 56). Som allerede nevnt, påpekte Adrian at han ville klart seg, men at det ikke ville vært ideelt dersom strømmen forsvant. Flere informanter bekrefter at de ville vært vanskeligere å klare seg i eget hjem dersom de mistet både strøm og vann. Maren illustrerer dette på følgende måte: «*Problemet er at det avhenger av hva slags krise som oppstår, og man vet jo aldri hva som oppstår, så sånn helhetlig så har jeg nok et middels beredskap.*» Lise mener at hun ville klart seg greit i de fleste krisesituasjoner, men reflekterer videre slik rundt sin egenberedskap:

Jeg er flink til å finne løsninger når jeg må. Så det handler jo ikke om det. Men når vi gikk igjennom den lista der nå, så merker jeg at jeg har ... stiller jo veldig svakt da. Særlig sånn hvis strømmen eller vannet forsvinner for eksempel, da blir det jo kaldt. Og hvis det da er vinter, så har jeg jo ikke så veldig gode løsninger. Da må jeg jo rett og slett bare pakke meg inn i alt jeg eier og har.

Flere informanter erkjenner altså at de kan være noe sårbare i enkelte krisesituasjoner på grunn av mangler i egenberedskapen, men at de likevel vil finne en løsning og en måte å håndtere det på. Samtidig mener flere at de har en god egenberedskap, og kan ikke se for seg

at de ville slitt nevneverdig. Elisabet er en av disse, og sa følgende: «*Nei, ut ifra lista syns jeg nå egentlig det virker ganske bra*». Elisabet mangler blant annet ekstra vann, sovepose og mulighet for oppvarming som ikke er avhengig av strøm, men så er det heller ikke lengre bortfall av strøm eller vannforsyning hun ser for seg kan ramme henne i løpet av de neste fem årene. Som vi skal se videre, anser flere av informantene bortfall av strøm eller vannforsyning over lengre tid som usannsynlig, mens en terrorhendelse er den krisesituasjonen flest informanter, herunder også Elisabet, nevner når de blir spurt om hvilke hendelser de ser for seg kan inntreffe i løpet av de neste fem årene.

Terrorangrep, langvarig strømbrudd og bortfall av vannforsyning

Terrorangrep er den hendelsen informantene er mest bekymret for. DSB (2020a) endte også opp med et liknende resultat i sin siste befolkningsundersøkelse, hvor terrorangrep havnet på topp like bak cyberangrep over hendelser respondentene bekymret seg mest for (se tabell 2). Dette kan trolig forklares med utgangspunkt i det Engen et al. (2016, s. 94) sier om at vi i dag ofte «opplever» hendelser gjennom mediene i større grad enn i den fysiske verden. Med dette som utgangspunkt argumenterer Engen et al. (2016, s. 94) for at risikopersepsjon handler vel så mye om sosial kommunikasjon som egne erfaringer. At vi forstår risiko for en hendelse basert på våre tidligere erfaringer, også gjennom media, er knyttet til tilgjengelighetsbias, og er med på å forklare hvorfor vår risikopersepsjon ofte viser seg å være feilslått i forhold til reell risiko (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 35). Over flere år har terrorangrep av ulike dimensjoner fått mye oppmerksomhet i nasjonale og internasjonale medier, og dermed har informasjon om dette vært tilgjengelig og nådd ut til befolkningen i stor grad. Det har også vært av interesse for folk flest, fordi vi har sett at terror kan ramme hvem som helst, hvor som helst. Dette har trolig, basert på perspektivene presentert ovenfor, hevet mange sin risikopersepsjon knyttet til terrorangrep. Med andre ord har denne mediedekningen bidratt til at vi anser terrorangrep som mer sannsynlig enn tidligere. Kristine sine refleksjoner illustrerer de ovennevnte resonnementene på en god måte: «*Jeg tenker spesielt mye på terror, spesielt hvis jeg er ute og reiser. Og litt sånn at det kan jo skje når som helst. (...) [D]et har liksom blitt så enkelt*». Hun reflekterer videre: «*Ja, for nå er det så sykt ofte, og man leser jo på VG hva som skjer*». Kristine påpeker, i likhet med flere andre informanter, at terror ser ut til å forekomme svært ofte, og at hun har denne oppfatningen som et resultat av hva hun leser i nettaviser. Dette tyder altså på at Kristine har en høy risikopersepsjon når det gjelder terrorangrep.

Mediedekning og stor tilgjengelighet av informasjon kan bidra til å forklare hvorfor informantene har tenkt mye på terror. Videre er det i forbindelse med risikopersepsjon og egenberedskap relevant hvordan vi gjennomfører en informasjonsutvelgelse i forbindelse med hvilke hendelser vi velger å legge vekt på i vår hverdag. Informasjonens tilgjengelighet, samt hvordan informasjonen «passer inn» med egne interesser og verdier vil altså være avgjørende for hvilke sosialt kommuniserte hendelser som påvirker vår risikopersepsjon (Engen et al. 2016, s. 95). De hendelsene som er de første man tenker på, blir gjerne ansett til å ha høyere sannsynlighet for å inntreffe enn de man ikke tenker like mye på og anser som like viktige. Dette er viktig med tanke på hvordan vi forholder oss til ulike mulige hendelser. Da jeg eksempelvis spurte Elisabet om hvilke hendelser hun trodde kunne forekomme i Norge i løpet av de neste fem år, svarte hun «*terror eller noen sånne ting*». Terror var altså det første hun tenkte på da hun ble stilt dette spørsmålet, og det ble også tydelig at hun anså denne hendelsen som mest sentrale for seg selv. At Elisabet med en gang svarte «*[t]error*» igjen da jeg spurte hvilke hendelser hun anså som mest sannsynlige for å kunne ramme henne selv eller hennes nærmeste, illustrerer nettopp dette. Hun reflekterte videre: «*Det har jeg jo tenkt på, etter det har vært gjentakende tilfeller med det i Europa.*» Elisabet har åpenbart tenkt mye på terror av ulike årsaker, og anså det til å ha både høy sannsynlighet og høyt skadepotensiale for sin egen del. Det er tydelig at informantene oppfatter seg selv som sårbare ovenfor denne hendelsen, noe som kanskje er naturlig all den tid terrorangrep ofte er rettet mot tilfeldige sivile. Vi anser nemlig hendelser som vil være alvorlige for oss selv til å ha høyest sannsynlighet for å inntreffe (Engen et al. 2016, s. 95).

Et annet relevant aspekt knyttet til informantenes egenberedskap, er som nevnt deres oppfatning av sannsynligheten knyttet til langvarige strømbrudd og bortfall av vannforsyning. Spesielt langvarig strømbrudd er altså en krisesituasjon myndigheter anser som relativt sannsynlig og med stort skadepotensiale. Langvarige strømbrudd kan også påvirke vannforsyningen. Strømbrudd har et stort skadepotensial fordi det aller meste i Norge i dag i noen grad er avhengig av strøm for å fungere. Ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune sa følgende: «*En av de store samfunnssikkerhetsutfordringer som kommuner er opptatt av, men som jeg ikke tror innbyggere er opptatt av, det er jo det her at man får, over en kanskje lengre periode, bortfall av strøm.*» Da informantene ble bedt om å reflektere rundt ulike krisesituasjoner, var et langvarig strømbrudd en av krisesituasjonene som ble nevnt. Da sa Kristine: «*Ja, jeg ser ikke helt på det som noen krise da.*» Kristine mener altså ikke at det er usannsynlig med et langvarig strømbrudd, men at hun ikke er

bekymret for at det skal ha store konsekvenser. Adrian deler denne oppfatningen:

«Orkanvinder kan skje, og da kan ting gå galt med strømmnett og så videre. Og det er jo en krisesituasjon i gåseøyne.» At han ser seg nødt til å sette «gåseøyne» rundt hvorvidt strømbrudd kan klassifiseres som en krisesituasjon, tyder på at hans risikopersepsjon knyttet til denne hendelsen er lav. Ikke fordi det har lav sannsynlighet, men fordi konsekvensdelen av risikoen ikke er betydelig nok. Vi vet at hvordan befolkningen kvalitativt opplever risiko er svært viktig i forbindelse med risikoarbeid, nettopp fordi det, som illustrert her, ofte er en asymmetri mellom den «objektivt» kalkulererte risikoen og befolkningen sin kvalitative oppfatning av den samme risikoen (Engen et al. 2016, s. 95). Dette vises også i DSB sin befolkningsundersøkelse (2020a), hvor en majoritet av respondentene svarte at de ikke var bekymret for langvarige strømbrudd over 24 timer (se tabell 2). For en optimal risikohåndtering må det altså være et samsvar mellom myndighetenes risikobeskrivelse og befolkningens risikopersepsjon. I dette tilfellet påpeker ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune at han tror at innbyggerne i kommunen har en annen oppfatning av dette enn kommunen, noe som også generelt bekreftes av informantene.

Andrea svarte følgende på spørsmål om hvorvidt hun anser det som sannsynlig med bortfall av strøm i over 24 timer i løpet av de neste fem årene: *«Ikke om 5 år. Du vet jo aldri, men jeg ser det ikke for meg.»* Andrea tviler altså på sannsynligheten for at hendelsen kan inntreffe, i motsetning til Kristine og Adrian som mente at et langvarig strømbrudd ikke ville ha store konsekvenser. Grunnen til at Andrea ikke anser strømbrudd som sannsynlig, kan blant annet skyldes en høy tillit til myndigheter og deres evne til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner, da Norge som nevnt har verdens mest stabile kraftforsyning (DSB, 2019, 163). Denne tilliten til opprettholdelse av strømforsyning bidrar altså trolig til at informantene føler seg mindre sårbare. Ser man dette i sammenheng med at informantene anser seg som spesielt sårbare ovenfor terrorangrep, kan det spekuleres i om denne frykten kan skyldes til en manglende tillit til at myndighetene kan motstå terrorangrep. Et interessant aspekt i forbindelse med dette, er at Trondheim kommune (2018) i sin ROS-analyse ser ut til å ha større muligheter for å begrense sannsynlighet og konsekvens knyttet til et terrorangrep enn langvarige strømbrudd.

I forbindelse med strømbrudd er det videre relevant å trekke inn at en høy grad av tillit generelt er positivt for beredskap, men samtidig kan en slik tillit medføre at individer tar færre grep for å beskytte seg selv (Wachinger et al. 2013, s. 1063). Maren påpeker følgende angående langvarig strømbrudd, som illustrerer dette godt:

Jeg kan ikke se for meg at, altså det har ikke skjedd den siste tida at man er 3 dager uten strøm. Så jeg kan ikke se for meg at det er realistisk at det er en krise som oppstår. (...) Ja, strømmen kan gå i 4-5 timer, men så har de folk som jobber konstant på den saken ikke sant.

De fleste informantene gir altså uttrykk for at de har en lav risikopersepsjon knyttet til langvarige strømbrudd, enten fordi det anser det til å være lite sannsynlig eller til å kunne utgjøre lite skade. Som nevnt er sannsynligheten for at en hendelse skal inntreffe multiplisert med konsekvensene av hendelsen det som til sammen utgjør risikoen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016, s. 28).

Hvorvidt man anser hendelser som sannsynlige og alvorlige, har en innvirkning på hvordan man velger å forholde seg til dem. Videre sier Wachinger et al. (2013) at det er en generell antakelse at hvor mye man forbereder seg med hensyn til potensielle kriser øker med risikopersepsjonen. Informantenes risikopersepsjon med hensyn til bortfall av strøm og vannforsyning ser generelt ut til å være lav, og dette vil dermed kunne ha en negativ innvirkning på deres egenberedskap. Informantene kan altså se ut til å mene at det er unødvendig å forberede seg på langvarige strømbrudd, fordi de anser det som usannsynlig eller ufarlig.

Videre beskriver Camerer og Kunreuther (1989, s. 570) hvordan mennesket sliter med å forholde seg til risikoer med lav sannsynlighet, og dermed kan ende opp med å ignorere dem. En grunn til at informantene i liten grad tenker på konsekvensene av langvarige strømbrudd eller bortfall av vannforsyning kan dermed være at de anser sannsynligheten for at dette inntreffer som så liten at de ikke forholder seg til risikoen i det hele tatt. At informantene ikke ser ut til å tillegge hendelser som bortfall av strøm- og/eller vannforsyning særlig stor vekt når de vurderer sin egenberedskap uavhengig av krisesituasjon, illustreres ikke bare av deres uttalelser omkring det, men også av at de fleste svarer at mat ikke ville vært et problem dersom de måtte klare seg i eget hjem i tre døgn. Dette begrunner de fleste med at de som regel har ris, pasta og suppeposer liggende. Strøm og vann er noe informantene ofte er avhengige av for å tilberede maten de har, samt for å få i seg væske, men et eventuelt bortfall av dette ser ut til å oppfattes som en bagatell som de vil finne en løsning for ved behov. Med tanke på at informantene stort sett anser strømbrudd og bortfall av vannforsyning som relativt usannsynlig, gir det dog mening at de ikke har forberedt seg på en slik hendelse eller vurderer seg selv som sårbare ovenfor den.

Wachinger et al. (2013, s. 1063) argumenterer for at hvor godt man husker tidligere ødeleggelser eller kan se for seg konsekvenser av en krise, vil være sentralt for hvorvidt man forbereder seg på krisen. At informantene antakeligvis har lite erfaring med tidligere kriser, vil dermed påvirke deres evne til å se for seg konsekvensene krisen kan ha. En forklaring på hvorfor informantene ikke tar større hensyn til langvarige strømbrudd i sin vurdering av egen sårbarhet og beredskap, kan dermed være at de ikke anser tre dager som lang nok tid til at man skal rekke å føle på at man mangler noe. Dette kan igjen begrunnes med at ingen av informantene har opplevd en slik krise før, de har altså ingen erfaring med hendelsen. At flere informanter som nevnt ikke anser et langvarig strømbrudd som en krise, kan dermed forklares med at de mangler personlig erfaring med hendelsen.

Videre står optimismebias, altså «det vil ikke skje med meg», sterkt hos mennesket (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 38). Enkelte informanter anså et langvarig strømbrudd som sannsynlig et eller annet sted i Norge i løpet av fem år, og Adrian reflekterte videre slik: «*Også skjer jo en del på Vestlandet og sånn, men ikke her. Jordskred også videre, som kan være veldig farlig, ødeleggende.*» Dette illustrerer hvordan Adrian kan se for seg at uønskede hendelser kan ramme andre negativt, men ikke seg selv. Noe som videre illustrerer hvordan optimismebias er sentralt i vår risikopersepsjon, er Maren sitt svar på spørsmålet om hvorvidt cyberangrep kan komme til å ramme oss: «*Jajaja! Ja det skjer jo hele tiden. Men som påvirker oss **lokalt** ... nei, ikke til en sånn grad at vi blir lamma av det.*» Maren mener altså at det skjer cyberangrep hele tiden, men at det ikke vil kunne ramme oss lokalt i Trondheim slik at vi opplever svært negative konsekvenser, eller blir «lamma» av det. Dette illustrerer hvordan vi tenker at alvorlige hendelser, hvis de først inntreffer, først og fremst vil påvirke andre enn oss selv.

Amnesibias viser til at vi generelt glemmer ødeleggelser fra tidligere hendelser raskt etter de har funnet sted (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 12). Wachinger et al. (2013, s. 1063) påpeker også at vi ikke bare må ha erfaring med hendelser, men vi må huske ødeleggelsene som fulgte hendelsen for at det skal resultere i en bedret egenberedskap. Under orkanen «Dagmar» i 2011 mistet 570 000 kunder strømmen, i tillegg til at mange tusen kunder var uten internett og fast- og mobilnett (DSB, 2019, s. 34). Dette viser at vi har opplevd denne type hendelse i Norge i nyere tid, som også informantene trolig fikk med seg på det tidspunktet. At ingen av informantene sier at de kan huske noen tidligere langvarige strømbrudd i Norge, bidrar til å illustrere hvordan amnesibias fungerer.

4.2 Studenter som utfordring og ressurs i Trondheim

Som nevnt innledningsvis, ønsket jeg gjennom arbeidet med dette prosjektet å finne ut av hvordan et utvalg studenter i Trondheim reflekterer omkring ulike aspekter ved samfunnssikkerhet og beredskap. Gjennom diskusjonen hittil har jeg forsøkt å forklare og diskutere hvilke faktorer som kan ha påvirket deres egenberedskap, og hvorfor. En viktig del av dette prosjektet er å se egenberedskapen i en større kontekst. I dette delkapittelet vil det diskuteres hvilken betydning informantene mener studenter vil kunne ha for Trondheim i en krisesituasjon. Som nevnt vil jeg diskutere studentgruppens betydning i denne konteksten fordi omtrent en av fem innbyggere i Trondheim er studenter (Trondheim kommune 2020a; Trondheim kommune 2020b). Tidligere forskning på studenter og beredskap argumenterer også for at denne gruppen har en dårligere egenberedskap enn den øvrige befolkningen. Samtidig er mange studenter unge, og dermed har mange antageligvis også god helse, som vi vet er positivt innenfor en bredere diskusjon om samfunnssikkerhet (Bye et al. 2013).

Som nevnt i kapittel en, er det gjort lite forskning konkret på hvilken betydning studenter som gruppe vil kunne ha for samfunnssikkerhet og beredskap. Jeg har dog presentert noen internasjonale studier som vil være relevante i dette delkapittelet. Litteratur om sårbarhet og beredskap generelt vil være relevant, og vil trekkes inn der det er hensiktsmessig. Deler av diskusjonen rundt studentenes vurdering av sin egenberedskap, risiko og sårbarhet vil også være relevant og bringes inn i den videre diskusjonen.

4.2.1 Studenter som utfordring

På den ene siden er det flere faktorer som gjør det interessant å diskutere hvorvidt det vil være en utfordring for Trondheim kommune at hver femte innbygger er en student. Eisenman et al. (2006) fant i sine undersøkelser knyttet til terrorberedskap ut at det var færre som hadde beredskapsforsyninger i aldersgruppen 18-29 år enn i den øvrige befolkningen over 30 år. Resultatet fra denne studien kan dermed tyde på at alder vil ha en innvirkning på materiell egenberedskap, og at denne egenberedskapen dermed vil være dårligere hos studenter. Mulilis et al. (2000, s. 1312) argumenterer også for at studenter har en dårligere egenberedskap enn den øvrige befolkningen fordi de har lavere inntekt enn ikke-studenter, og fordi de er yngre og har mindre erfaring med og kunnskap om kriser. Videre vil færre studenter være gifte/samboende, og ifølge Mulilis et al. (2000, s. 1312) dermed også ha færre samlede finansielle ressurser. Det er også påpekt hvordan studenter ofte bor i relativt små kollektiv, og dermed har mindre oppbevaringsplass.

Informantene ble spurt om hvorvidt de trodde studenter generelt i Trondheim utgjorde en risiko for kommunen sin beredskap i en krisesituasjon, og i så fall på hvilken måte. Som nevnt innledningsvis peker tidligere forskning på at studenter ser ut til å ha en dårligere egenberedskap enn den øvrige befolkningen. Informantenes refleksjoner illustrerer dette, og flere mener at det vil ha en negativ innvirkning på Trondheim kommune sin beredskap i en krisesituasjon. Øystein illustrerte dette på følgende måte:

Ja, jeg syns jo det gir mening ut ifra de spørsmålene og sånn da, at hvis jeg hadde fortsatt bodd hjemme hos mamma og pappa, så hadde jeg vært ganske mye bedre forberedt. (...) Der ville de [studentene] nok ikke trengt like mye hjelp fra myndighetene eller fra beredskapstjenester.

Øystein mener altså at studenter kan utgjøre en risiko fordi de har en dårligere egenberedskap enn de ville hatt dersom de bodde hjemme hos foreldrene sine. Da Øystein ble forelagt DSB sin egenberedskapsliste, pekte han i likhet med andre informanter på at han kunne svart ja på mange flere spørsmål dersom han var hjemme hos foreldrene sine, og ikke i studentkollektivet. Maren nevner også DSB sin liste i forbindelse med det samme spørsmålet: «Altså det går nok igjen litt på denne lista. Med at studenter gjerne ikke har plass, eller gidder å ta seg plass.» Maren beskriver mer inngående hvorfor det er problematisk for studenter å opprettholde en god egenberedskap. Hun beskriver det som en utfordring at mange studenter bor i kollektiv eller små hybler/leiligheter, da de vil ha mindre oppbevaringsplass. Vi vet at 14,5 prosent i av befolkningen i Trondheim bor per definisjon trangt, nesten dobbelt så mange som i eksempelvis Stjørdal (SSB, 2020a; SSB, 2020b). Det kan antas at en del av de som bor trangt er studenter. Adrian resonerte på følgende måte omkring studenter sin egenberedskap, og nevnte også at studenter har begrenset plass:

Jeg tror studenter har en dårligere kapasitet, altså med midler. Det handler ofte om når det kommer til mat da. Vann er noe vi i Norge er heldig med å ha ganske lett tilgang på. Jeg tror studenter ofte har en begrenset plass. Og at mat ofte går uke til uke eller dag til dag. Det kommer an på penger.

Adrian resonerer seg altså frem til at studenter vil ha en dårligere egenberedskap både på grunn av manglende plass, men også på grunn av lite penger. En sentral faktor som vil virke inn på hvilke tiltak en gruppe gjør for å forberede seg, er ifølge Wachinger et al. (2013, s. 1063) nettopp deres følelse av å ha tilstrekkelig med ressurser. Videre fant både Eisenman et al. (2006) og Mulilis et al. (2000) at færre ressurser resulterer i en dårligere egenberedskap.

Dette vil altså være relevant i denne sammenhengen, fordi mange er fulltidsstudenter og har trolig ikke mulighet til å jobbe like mye som ikke-studenter.

Noe annet som er interessant, er at Lise mener studenter kan utgjøre en risiko også på grunn av deres livsstil:

Fordi vi er i en fase der vi er liksom naive, og tar ting på sparket, og stiller ikke med de sterkeste ressursene fra før, så jeg tror veldig mange studenter fokuserer på de behovene som er akutte her og nå, også tenker vi ikke så langsiktig.

Lise tror at livsfasen studenter befinner seg i medfører at studenter er naive og ikke tenker langsiktig, i tillegg til at de har få ressurser generelt. Videre peker hun på at de derfor prioriterer mer kortsiktige og akutte behov. Dette kan bidra til å illustrere det Szalay et al. (1986, s. 32) sier om at deres funn knyttet til studentenes tanker rundt kriser og risiko langt på vei støtter antakelsen om at de er mer lekne og utforskende i sin livsstil. Dette begrunnes blant annet med at de generelt har lite ansvar for andre i hverdagen (Szalay et al. 1986, s. 32).

Videre er det som nevnt flere faktorer enn hva man har fra DSB sin liste som til sammen utgjør en person sin totale egenberedskap. Slike faktorer er blant andre kunnskap om samfunnssikkerhet og beredskap og erfaring med tidligere kriser. Mulilis et al. (2000, s. 1312) nevner også kunnskap om og erfaring med kriser som relevante faktorer for hvorfor studenter har en dårlig egenberedskap relativt til den øvrige befolkningen. Elisabet nevnte nettopp kunnskap som en viktig faktor for hvorfor hun mente studenter kunne utgjøre en risiko for Trondheim kommune sin beredskap:

Så klart hvis vi, som er en såpass stor gruppe, har lite informasjon eller kunnskap om hva man skal gjøre, typ i krisesituasjoner da, så går jo det på beredskapen. Og da går det egentlig kraftig utover den siden det er såpass mange av oss.

Elisabet antyder altså at studenter som gruppe kan antas å ha lite kunnskap om hvordan man skal agere dersom en krisesituasjon oppstår, og at dette kunne vært et problem for kommunen på grunn av gruppen sin store størrelse.

Videre er sosiale nettverk en sentral faktor i forbindelse med sårbarhet (Bye et al. 2013, s. 116). Mange studenter mangler familienettverk i byen eller i umiddelbar nærhet, og dermed kan de ikke søke trygghet og støtte i dette nettverket. Som Øystein påpekte, ville han og andre studenter hatt bedre forutsetninger for å klare seg dersom de var hjemme hos sine foreldre. Adrian sa følgende om sosiale nettverk:

Jeg tror at i en krisesituasjon så kan det være naturlig å ville nå det nettverket som er det ... foreldre, familie. (...) Men jeg tror det går helt fint med et sånt studentnettverk, så tror jeg man har nok ressurser til å utrette en del, holde seg i livet hvert fall da.

Flere informanter uttrykker på lik linje med Adrian at man som student, til tross for mangel på familiært nettverk, vil ha et stort sosialt nettverk. Det ser altså ikke ut til at informantene samlet sett mener at studenter stiller noe svakere i en krisesituasjon enn den øvrige befolkningen på grunn av deres sosiale nettverk. Dette er ett av temaene som vil diskuteres videre i neste delkapittel, som tar for seg hvordan et stort antall studenter kan være fordelaktig for Trondheim i en krisesituasjon.

4.2.2 Studenter som ressurs

På motsatt side kan man finne flere argumenter for hvorfor et stort antall studenter kan være en fordel for Trondheim kommune i en krisesituasjon. I kapittel en ble det i forbindelse med ROS Trøndelag nevnt at studenter i Trondheim trolig kan inngå som en ressurs i en eventuell krisesituasjon, og at dette er noe som bør undersøkes nærmere frem mot 2021 (Fylkesmannen i Trøndelag, 2019). Ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune mente videre at det å ha en stor studentgruppe i all hovedsak vil være positivt for byen:

Også er jo studenter en spennende målgruppe. De er unge og energifulle, og i det ligger det mye robusthet. Det ligger også mye ressurser der, som vi ikke har kartlagt godt nok ... Hvordan kan vi nyttiggjøre oss studenter som en gruppe. (...) men det er åpenbart med 30-40 tusen studenter i Trondheimsområdet, at i det er det mye ressurser. For praktisk arbeid, for psykososial støtte. (...) Men vi har ikke gjort noe avtale med verken NTNU eller studentforeninger om hvordan de kan inngå som en ressurs. Det bør vi gjøre.

Ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune mener altså at en stor studentgruppe er positivt fordi de er unge og har mye energi. Videre er han også opptatt av å kartlegge hvordan studenter kan inngå som en ressurs for kommunen i en eventuell krisesituasjon. Studentene ble også spurt om de mente en stor studentgruppe kunne være positivt for Trondheim i en større kontekst, og i så fall på hvilken måte. Maren sa:

Vi er jo unge og spreke mange av oss da. (...), sånn sett så tror jeg at vi kan være en ressurs, men da trenger vi litt veiledning på en måte, vi trenger lederskap til å fortelle oss hva vi skal gjøre. Så tror jeg mange studenter ville gjort det de ble bedt om.

Maren sin oppfatning av studenter som ressurs i en krisesituasjon er i tråd med det ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap tenker. Maren mener at de kan inngå som en ressurs dersom det er på plass en form for veiledning slik at de vet hva de kan bidra med. Lise støtter også dette synet på studenter sitt eventuelle bidrag i en krisesituasjon:

Hvis det hadde vært en tydelig oppfordring, så tror jeg folk hadde gjort det. (...) Selv om, ja, jeg tror det vil komme fra egen vilje og sånn, men samtidig så bør det være litt sånn, dette må vi faktisk gjøre da. Få en påminnelse om det.

Flere informanter peker altså på hvordan studenter vil kunne inngå som en viktig ressurs for kommunen i en eventuell krisesituasjon, men at det må veiledning til for at studentenes bidrag skal være mest mulig effektivt. Som ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim kommune nevner, bør de få på plass avtaler med NTNU eller studentforeninger for å kunne benytte seg av studenter som en ressurs i en krisesituasjon. Ifølge informantene vil altså dette kunne være en effektiv strategi for en bedre samfunnssikkerhet og beredskap i Trondheim. Øystein beskriver hvorfor han mener trondheimsstudenter potensielt kan være spesielt hjelpsomme i en krisesituasjon:

Ja, det ville jeg jo kanskje tro, (...) man kan se hvor mye engasjement og frivillig arbeid som skjer på campus og på Samfundet og under UKA. Du har liksom tusenvis av studenter som jobber sammen frivillig og samarbeider for å få til noe bra. Så jeg føler at Trondheimsstudentene har fått ganske mye erfaring for å igangsette den type tiltak, og ville fått i stand en ganske bra «work-force» for å hjelpe andre. Men da krever det jo at man kan overleve selv da. Og det kan jo være et problem.

De fleste informantene nevner i likhet med Øystein frivillighet og sterk dugnadsånd som en viktig egenskap hos studentene. Bye et al. (2013) hevder at hvor mye ansvar befolkningen tar for hverandre i farlige situasjoner er relevant for et samfunn sin sårbarhet. Et generelt ønske om å bidra vil altså ha en positiv innvirkning i et større perspektiv. Likevel nevner Øystein og flere andre informanter at studentene er nødt til å kunne klare seg selv for å kunne hjelpe andre, og at studentenes relativt dårlige egenberedskap dermed vil kunne være et hinder. Øystein reflekterer videre rundt hvordan enkeltindividers egenberedskap vil være viktig i en større kontekst:

Jeg har jo fått øynene opp for det nå, at jeg bør være litt mer forberedt. Det er jo en del ting der som vil kunne påvirke meg, og påvirke min evne til å kunne hjelpe andre i en sånn situasjon. Så, hvis jeg hadde vært litt bedre forberedt, kunne jeg brukt litt mindre av tiden min på meg selv, og jeg kunne hjulpet andre bedre (...). Så det har jo betydning for hele samfunnet at jeg er beredt.

I løpet av intervjuet har Øystein fått øynene opp for at han bør ha en bedre egenberedskap. Han begrunner dette med at han vil klare seg bedre selv dersom hans egenberedskap er god, og som et resultat vil han ha mer overskudd og tid til å hjelpe andre. I DSB sin befolkningsundersøkelse (2020a) kommer det frem at folk flest sier at de ville stilt opp for andre i en krisesituasjon. Øystein sine refleksjoner viser også et tydelig ønske om å kunne hjelpe andre som ville slitt mer enn han selv. Disse refleksjonene viser også hvordan opplysning og kunnskap om temaet samfunnssikkerhet og beredskap vil være viktig for samfunnssikkerhet og beredskap, da Øystein ikke hadde reflektert rundt dette tidligere.

Som tidligere nevnt er sosiale nettverk, ifølge Bye et al. (2013, s. 116), en sentral faktor knyttet til sårbarhet. Maren nevner hvordan studentenes nettverk kan være en fordel for denne gruppen i en krisesituasjon:

Jeg tenker kanskje at det kan være en fordel med det at man bor i et kollektiv bare. Det blir automatisk at man går sammen for å overleve sammen på en måte. (...) Og det har jo du nevnt, at vi har litt få nære relasjoner, eller familie, men jeg tror til gjengjeld at studenter ofte har et stort nettverk av venner.

Mangel på familiært nettverk er altså tidligere beskrevet som en faktor som kan gjøre studenter mer sårbare. Maren mener likevel at deres nettverk samtidig gjør dem mindre sårbare fordi de, til tross for mangel på familie i umiddelbar nærhet, har et stort vennenettverk. Ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap nevnte også at det ligger en styrke i mange studenter sitt store nettverk: «Jeg tror nok at studentgruppa har en voldsom styrke igjennom det nettverket man har i det daglige.» Mange studenter skaper nok et stort nettverk, da studietiden ofte er sosial og preget av mange møteplasser. Likevel bør det nevnes at dette ikke er tilfellet for alle, da det er flere studenter som ikke har et like stort vennenettverk i byen. Det kan dog antas at studenter generelt har relativt store nettverk, og at gruppen som helhet dermed vil være mindre sårbar av den grunn.

Disse funnene sett i sammenheng med hvordan studenter i Trondheim organiserte seg selv for å kunne hjelpe andre under COVID-19-pandemien, kan fungere som en indikator på at det

faktisk ligger noe i det både informantene og ansvarlig for samfunnssikkerhet og beredskap sier om at studenter vil kunne bidra med psykososial støtte og praktisk arbeid. Dette viser videre at flere studenter har en vilje til å iverksette tiltak for å kunne hjelpe selv, noe som indikerer at det eksisterer et ønske om å bidra.

5 Konklusjon

Intervjuene med de ni studentene har gitt et godt grunnlag for å diskutere hvordan de oppfatter sin egen sårbarhet og beredskap, samt hvilken betydning de mener studenter vil kunne ha for Trondheim kommune i en eventuell krisesituasjon. I dette avsluttende kapittelet vil sentrale funn oppsummeres, før oppgavens to problemstillinger blir besvart.

Studentene mener at de har en relativt dårlig egenberedskap om de tar utgangspunkt i DSB sine anbefalinger fra egenberedskapskampanjen. Et interessant funn er at de likevel mener at de vil klare seg fint uten det DSB anbefaler husholdningene å ha tilgjengelig. Studentene ser altså ikke nytten av å gå til innkjøp av for eksempel batteriradio, ekstra vann og kokeapparat for å ha en tilstrekkelig egenberedskap. Grunnene til dette er komplekse, og kan settes i sammenheng med deres risikopersepsjon. Relevante faktorer er blant annet deres tillit til myndigheter og mangel på erfaring med tidligere hendelser, men også det faktum at de er mindre sårbare fordi de er unge og ved god helse.

Et annet interessant funn, er at en del studenter ser ut til å se bort fra hendelser som langvarige strømbrudd eller bortfall av vannforsyning når de vurderer sin egen sårbarhet og beredskap. Dette funnet er basert på at de mener at deres evne til å klare seg gjennom enhver krisesituasjon er relativt god. Generelt viser studentenes materielle egenberedskap, med utgangspunkt i de tingene de rapporterte å ha fra DSB sin liste, at de mangler en alternativ mulighet til å tilberede maten de har stående ved et strømbrudd. De mangler videre ekstra lagret vann, og de har heller ikke alternative måter å varme opp boligen på. Det er identifisert flere grunner til dette. For det første har studentene en relativt lav kjøpekraft, som vil påvirke hvilke boliger som er tilgjengelige for dem. Studentenes boliger kan dermed ofte mangle ekstra lagringsplass og alternative oppvarmingsmetoder. For det andre ser studentenes risikopersepsjon knyttet til langvarige strømbrudd ut til å være lav, da de gjennomgående anser langvarige strømbrudd som enten usannsynlige eller ufarlige. En grunn til at studentene anser langvarige strømbrudd som enten usannsynlige eller ufarlige, ser ut til å være at de har stor tillit til at kritiske samfunnsfunksjoner opprettholdes til enhver tid. Studentene har ikke erfaring med å være uten strøm over lengre tid, som et resultat av at Norge har verdens mest stabile kraftforsyning (DSB, 2019, s. 163). Når enten sannsynligheten eller konsekvensen en av hendelse oppfattes som lav, vil heller ikke den samlede risikoen oppfattes som betydelig.

Det vil altså være naturlig at de ikke føler seg sårbare eller ser et behov for å beskytte seg ovenfor en hendelse de anser som ufarlig eller usannsynlig. Informantene sine refleksjoner omkring langvarige strømbrudd, illustrerer at det eksisterer et gap mellom befolkningen sin oppfattede risiko og myndighetenes «objektive» risikovurdering.

Studentene ser ut til å anse seg selv som mest sårbare ovenfor et eventuelt terrorangrep. Deres risikopersepsjon knyttet til terrorangrep er altså høy. Grunnen til dette kan blant annet være stor dekning av terrorangrep i media de siste årene, noe som kan ha bidratt til å heve deres risikopersepsjon knyttet til slike hendelser. Erfaring med tidligere kriser er sentralt for vår risikopersepsjon. Det kan videre argumenteres for at vi i dagens digitaliserte samfunn «opplever» en del hendelser gjennom media, og dermed får en slags erfaring som vil være viktig i forbindelse med vår virkelighetsoppfatning, og dermed vår forståelse av risiko. Frykten for terrorangrep kan også se ut til å være relatert til den store usikkerheten en terrorhendelse bringer med seg, da flere informanter begrunner sin frykt med at terror kan ramme hvem som helst når som helst. Videre anser ikke informantene seg som sårbare ovenfor langvarige strømbrudd, som altså kan forklares med utgangspunkt i tillit til at de som har ansvaret for det vil opprettholde strømforsyningen. Det kan dermed tenkes at deres frykt for terrorangrep kan være relatert til en manglende tillit til at myndighetene kan beskytte dem fra det. Et interessant aspekt i forbindelse med dette, er at Trondheim kommune (2018) i sin ROS-analyse peker på at de har større muligheter for å begrense sannsynlighet og konsekvens knyttet til et terrorangrep enn langvarige strømbrudd.

Studentene har altså en relativt dårlig egenberedskap, men vil ha gode sjanser for å overleve. Studentene argumenterer likevel for at sin egenberedskap bør være bedre, fordi en manglende evne til å ta vare på seg selv vil gå utover deres evne til å kunne hjelpe andre i en krisesituasjon. Dette er et interessant funn, da Bye et al. (2013) argumenterer for at hvor mye ansvar befolkningen tar for hverandre i farlige situasjoner vil påvirke et samfunns sin sårbarhet.

Videre peker studentene på at de som følge av å ha deltatt i denne studien mener det er viktig å ha en god egenberedskap. De sier også at de har blitt klar over at myndighetene har forventninger til befolkningen sin egenberedskap. Studentene var dog ikke klar over dette på forhånd, og flere mener derfor at myndighetene burde ha kommunisert råd og forventninger til egenberedskap på en tydeligere måte.

Studentene mener videre at en stor studentgruppe i Trondheim kan være negativt for kommunen sin samfunnssikkerhet og beredskap. De mener grunnen til dette er at studenter generelt lever ut ifra et relativt kortsiktig perspektiv, har lite penger, bor trangt, har lite av det DSB anbefaler i sin egenberedskapskampanje, og har lite kunnskap om- og erfaring med kriser. Alt dette bidrar til å utgjøre deres samlede egenberedskap. De bruker altså studentene sin antatte lave egenberedskap som forklaring på hvorfor en stor studentmasse vil kunne være negativt for Trondheim i en krisesituasjon.

Samtidig mener de at en stor studentmasse kan være positivt for kommunen i en krisesituasjon. At Trondheim er en studentby, medfører at det vil være en større andel unge mennesker i byen. Alder i befolkningen er relevant for å beregne et samfunn sin sårbarhet, og vi vet at Trondheim har en lavere sårbarhet enn landsgjennomsnittet (Bye et al. 2013, 119). Det å ha god helse hører ofte med det å være ung. Studentene mener altså at en stor studentmasse vil være positivt for Trondheim sin samfunnssikkerhet og beredskap, fordi det vil være mange både unge og friske mennesker. Videre tror de at det ligger et ønske og en evne i studentene til å ville bidra i en krisesituasjon. De baserer dette blant annet på studentenes lange tradisjoner for å drive med frivillig arbeid, og at de trolig vil ha en vilje og evne til å hjelpe andre. Informantene gir dog uttrykk for at studentene sitt bidrag til fellesskapet i en eventuell krisesituasjon bør organiseres fra kommunen sin side, slik at bidraget blir så effektivt som mulig.

For å konkludere vil de to problemstillingene presentert i kapittel en besvares med utgangspunkt i funnene presentert hittil i dette kapittelet. Denne oppgaven hadde som mål å besvare følgende problemstilling:

- Hvordan oppfatter et utvalg studenter i Trondheim sin egenberedskap, risiko og sårbarhet gitt en krisesituasjon?

Utvalget studenter oppfatter generelt sin sårbarhet som lav, og de mener at de vil klare seg uavhengig av krisesituasjon. De mener likevel ikke at deres egenberedskap er god dersom de tar utgangspunkt i DSB sine anbefalinger om hvilke artikler man bør ha i boligen, og at dette medfører enkelte svakheter. De ser videre ut til å ha en lav risikopersepsjon knyttet til strømbrudd, til tross for at dette er en hendelse myndighetene er opptatt av i et samfunnssikkerhetsperspektiv. Studentene føler seg dog sårbare ovenfor terrorangrep. Deres oppfatning av egen sårbarhet, risiko og behov for egenberedskap må forstås i sammenheng med deres tillit til myndigheter og erfaring med tidligere kriser.

Videre søkte oppgaven å besvare følgende problemstilling:

- Hvilken betydning oppfatter studentene at den gruppen de tilhører kan ha for Trondheim kommunes beredskap gitt en krisesituasjon?

Studentene har vurdert både positive og negative sider ved den gruppen de tilhører i et samfunnssikkerhets- og beredskapsperspektiv. De mener det vil være både fordeler og ulemper for Trondheim kommune å ha en stor studentgruppe. Til tross for at de tror at en stor studentgruppe bringer med seg en større andel av befolkningen i byen som tenker kortsiktig og har en begrenset materiell egenberedskap, lite plass og lite penger, mener de at de positive sidene ved å ha en stor studentgruppe i byen vil veie opp for disse ulempene. Av positive faktorer nevnte de at det å ha en så stor studentgruppe innebærer en større andel av befolkningen som er ung og som dermed kan antas å ha god helse. De nevnte også at studenter i byen er deltar i mye frivillig arbeid generelt, og at dette trolig kan overføres til å bidra frivillig for kommunen i en krisesituasjon. De tror studentene vil ha evne og vilje til å hjelpe. Studentene peker likevel på at et slikt bidrag fra studentenes side bør organiseres fra myndighetenes side for å være mest mulig effektivt.

5.1 Videre forskning

Denne kvalitative undersøkelsen har fokusert på et utvalg studenter i Trondheim. Likevel kan det antas at resultatene sier noe om andre i samme aldersgruppe og livssituasjon. Denne oppgaven finner i likhet med tidligere forskning at studentene har en begrenset egenberedskap, samt lite kunnskap om samfunnssikkerhet og beredskap generelt. Da det finnes svært mange studenter i Norge, vil det være nyttig å få et kunnskapsgrunnlag som sier noe om denne gruppen sin rolle og betydning i en eventuell krisesituasjon. Videre forskning kan innebære en større, kvantitativ undersøkelse om studenter sin egenberedskap og hvilken betydning dette vil kunne ha for studentbyer i Norge i en eventuell krisesituasjon.

Det jobbes generelt med å gjøre Norge mer handlekraftig i møte med ulike krisesituasjoner. Studenter er en gruppe hvor mange er unge og har mindre ansvar og forpliktelser enn «etablerte voksne». Det eksisterer trolig mye kunnskap og handlekraft i denne gruppen om man organiserer den på en god måte. Basert på funnene i denne oppgaven anbefales det å analysere hvilke konkrete tiltak Trondheim kommune kan gjøre for å mobilisere disse i en eventuell krisesituasjon. Videre vil det være interessant å kartlegge hvilken effekt dette ville hatt, og hvor viktig en slik innsats ville vært.

Kildeliste

- Bye, L. M., Lein, H., & Rød, J. K. (2013). *Mot en farligere fremtid. Om klimaendringer, sårbarhet og tilpasning i Norge*. Trondheim: Akademika Forlag.
- Camerer, C. F., & Kunreuther, H. (1989). Decision Processes for Low Probability Events: Policy Implications. *Journal of Policy Analysis and Management*, 8(4), 565-592.
Hentet 5. mai 2020 fra <https://www.jstor.org/stable/3325045>
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (19. oktober 2018). Du er en del av Norges beredskap. Hentet 7. april 2020 fra <https://www.dsb.no/nyhetsarkiv/2018/du-er-en-del-av-norges-beredskap/>
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2019a). *Analyser av krisescenarioer 2019. Alvorlige hendelser som kan ramme Norge*. Hentet 19. april 2020 fra <https://www.dsb.no/>
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2019b). Råd om egenberedskap. Hentet 12. april 2020 fra <https://www.sikkerhverdag.no/egenberedskap/>
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2020a). *Befolkningsundersøkelse om norske husholdningers bevissthet og atferd knyttet til egenberedskap*. Hentet 1. mai 2020 fra <https://www.dsb.no/>
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2020b). Du er en del av Norges beredskap. Hentet 12. april 2020 fra <https://www.dsb.no/reportasjearkiv/egenberedskap/>
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (u.å.). *Du er en del av Norges beredskap. Råd om egenberedskap (kampanjebrosjyre)*. Hentet 12. april 2020 fra <https://www.sikkerhverdag.no>
- Dowling, R. (2016). Power, Subjectivity, and Ethics in Qualitative Research. I I. Hay (red.) *Qualitative Research Methods in Human Geography* (2. utg., s. 29-44). Ontario, CA: Oxford University Press.
- Dunn, K. (2016). Interviewing. I I. Hay (red.) *Qualitative Research Methods in Human Geography* (2. utg., s. 149-188). Ontario, CA: Oxford University Press.

- Eisenman, D. P., Wold, C., Fielding, J., Long, A., Setodji, C., Hickey, S., & Gelberg, L. (2006). Differences in Individual-Level Terrorism Preparedness in Los Angeles County. *American Journal of Preventive Medicine*, 30(1), 1-6.
<https://doi.org/10.1016/j.amepre.2005.09.001>
- Engen, O. A. H., Kruke, B. I., Lindøe, P. H., Olsen, K. H., Olsen, O. E., & Pettersen, K. A. (2016). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. Oslo: Cappelen Damm.
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag og Fylkesmannen i Nord-Trøndelag (2014). *ROS Trøndelag. Varmar – våtar – villar eller tørrar?* Hentet 23. april 2020 fra <https://www.rostrondelag.no/>
- Fylkesmannen i Trøndelag (2019). *ROS Trøndelag. Risiko og sårbarhetsanalyse for Trøndelag - Hovedrapport*. Hentet 23. april 2020 fra <https://www.rostrondelag.no/>
- Justis- og beredskapsdepartementet (2002). *Samfunnssikkerhet*. (St. Meld. 17 (2001-2002)). Hentet 23. april 2020 fra <https://www.regjeringen.no/>
- Justis- og beredskapsdepartementet (2016). *Risiko i et trygt samfunn – Samfunnssikkerhet*. (Meld. St. 10 (2016-2017)). Hentet 23. april 2020 fra <https://www.regjeringen.no/>
- Justis- og beredskapsdepartementet (u.å.). *Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap / Direktoratet for samfunnstryggleik og beredskap (DSB)*. Hentet 22. april 2020 fra <https://www.regjeringen.no/>
- Meteorologisk institutt (2020a). *Hendelsesrapport. Ekstremværet Didrik onsdag 15. januar 2020* (MetInfo 15/2020). Hentet 5. mai 2020 fra <https://www.met.no>
- Meteorologisk institutt (2020b). *Hendelsesrapport. Ekstremværet Elsa mandag 10. og tirsdag 11. februar 2020* (MetInfo 17/2020). Hentet 5. mai 2020 fra <https://www.met.no>
- Meyer, R., & Kunreuther, H. (2017). *The Ostrich Paradox: Why We Underprepare for Disasters*. Philadelphia, PA: Wharton School Press.
- Mulilis, J. P., Duval, T. S., & Bovalino, K. (2000). Tornado Preparedness of Students, Nonstudent Renters, and Nonstudent Owners: Issues of PrE Theory. *Journal of Applied Social Psychology*, 30(6), 1310-1329. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2000.tb02522.x>
- NOU 2000: 24 (2000). Et sårbart samfunn. Hentet 22. april 2020 fra <https://www.regjeringen.no/>

- NOU 2019: 13 (2019). Når krisen inntreffer. Hentet 22. april 2020 fra <https://www.regjeringen.no/>
- Oslo kommune (u.å.). *Egenberedskapskampanje. Erfaringer fra Oslo kommune*. Hentet 23. april 2020 fra <https://www.dsb.no/reportasjearkiv/egenberedskap/>
- Szalay, L. B., Inn, A., Vilov, S. K., & Strohl, J. B. (1986). *Regional and Demographic Variations in Public Perceptions Related to Emergency Preparedness* (ADA194965). Hentet 10. mai 2020 fra <https://apps.dtic.mil/docs/citations/ADA194965>
- Sellekvåg, S. R., Brattekkås, K., Bruvoll, J. A., Buvarp, P. M. H., Fardal, H., Farsund, B., ... & Nystuen, K. O. (2020). *Samfunnssikkerhet mot 2030-utviklingstrekk* (FFI-rapport 20/00530). Hentet 22. april 2020 fra <https://www.ffi.no/>
- Statistisk sentralbyrå (2020a). Kommune – Stjørdal (Trøndelag – Tröndelage). Hentet 10. mai 2020 fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/stjordal/>
- Statistisk sentralbyrå (2020b). Kommune – Trondheim (Trøndelag – Tröndelage). Hentet 12. april 2020 fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/trondheim/>
- Stratford, E. og Bradshaw, M. (2016). *Qualitative Research Design and Rigour*. I I. Hay (red.) *Qualitative Research Methods in Human Geography* (2. utg., 117-129). Ontario, CA: Oxford University Press.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Trenger du noe? Studenter som kan bidra i Trondheim! (13. mars 2020). Trenger du noe? Studenter som kan bidra i Trondheim! [Facebookgruppe]. Hentet 10. mai 2020 fra <https://www.facebook.com/groups/207018560404750/>
- Trondheim kommune (2018). *Hovedrapport. Revisjon av helhetlig ROS-analyse og overordnet beredskapsanalyse 2018*.
- Trondheim kommune (2020a). Kunnskapsbyen. Hentet 5. mai 2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/aktuelt/utvalgt/andre-omrader/satsingsomrader/kunnskapsbyen/>

- Trondheim kommune (2020b). Trondheim i tall. Hentet 5. mai 2020 fra <https://www.trondheim.kommune.no/statistikk>
- Valentine, G. (2005). Tell me about...: using interviews as a research methodology. I R. Flowerdew og D. Martin (red.) *Methods in Human Geography: A Guide for Students Doing a Research Project* (2. utg., s. 110-127). Harlow, UK: Pearson Education Limited.
- Wachinger, G., Renn, O., Begg, C., & Kuhlicke, C. (2013). The Risk Perception Paradox—Implications for Governance and Communication of Natural Hazards. *Risk Analysis*, 33(6), 1049-1065. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2012.01942.x>
- Winchester, H. P., & Rofo, M. W. (2016). Qualitative research and its place in human geography. I I. Hay (red.) *Qualitative Research Methods in Human Geography* (2. utg., s. 3-28). Ontario, CA: Oxford University Press.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Del 1: Bakgrunnsinformasjon

1. Alder.
2. Hvordan er din bosituasjon? (Studentbolig, leid bolig, eid bolig).
3. Hvor har du vokst opp, og har du familie som bor i Trondheim?
4. Hvor mange år har du studert?
5. Hva studerer du?

Del 2: Studentenes oppfatning av begrepene «samfunnssikkerhet» og «beredskap»

1. Hvordan vil du definere «samfunnssikkerhet»? (Hva innebærer begrepet «samfunnssikkerhet» for deg?).
2. Hvordan vil du definere «beredskap»? (Hva innebærer begrepet «beredskap» for deg?).

Hvem har ansvar for disse tingene?

Del 3: Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og din egenberedskap

1. Har du hørt begrepet «egenberedskap»?
2. Har du hørt om DSB sin kampanje om egenberedskap?
3. Ifølge DSB bør alle husholdninger ha et lager med de mest nødvendige tingene for å klare seg selv i minst tre dager. De har laget en liste med hva det kan forventes at man har, som vil dekke behovene dine i ulike krisesituasjoner. Jeg vil gjerne gå igjennom denne listen sammen med deg for å se hva du har tilgjengelig.

Sjekkliste hjemme hos informant:

- 9 liter vann per person
- to pakker knekkebrød per person
- en pakke havregryn per person
- tre bokser middagshermetikk eller tre poser tørrmat per person

- tre bokser med pålegg med lang holdbarhet per person
 - noen poser tørket frukt eller nøtter, kjeks og sjokolade
 - medisiner du er avhengig av
 - ved-, gass eller parafinovn til oppvarming
 - grill eller kokeapparat som går på gass
 - stearinlys, lommelykt med batterier, parafinlampe
 - fyrstikker eller lighter
 - varme klær, pledd og sovepose
 - førstehjelpspakke
 - batteridrevet DAB-radio
 - batterier, batteribank og mobillader til bilen
 - våtservietter og desinfeksjonsmiddel
 - tørke-/toalettpapir
 - litt kontanter
 - ekstra drivstoff og ved/gass/parafin
 - rødsprit til oppvarming og matlaging
 - jodtabletter (til bruk ved atomhendelser)
4. Sett i lys av denne listen, hvordan vil du beskrive din egenberedskap (evne til å klare deg selv i minimum 3 dager) i en krisesituasjon?

Spørsmål om egenberedskap fra befolkningsundersøkelsen til DSB (tilpasset intervjusituasjon):

5. Er det noen krisesituasjoner/hendelser du ser for deg kan inntreffe i Norge de neste 5 år?
- Terror, cyber, krigshandlinger, orkan, skoleskyting, flom, fjellskred, kvikkleireskred, pandemi, forsyningskrise, langvarig strømbrytning (over 24t), atomulykke, stor ulykke med utslipp av skadelige stoffer for mennesker og natur.*
6. Hvor bekymret er du for at en større hendelse eller krise kan ramme deg eller dine nærmeste?
7. Hvilke krisesituasjoner/hendelser kan du se for deg at har sannsynlighet for å påvirke deg eller dine nærmeste?

8. Dersom en større krisesituasjon skulle inntreffe, som for eksempel en stor transportulykke, naturkatastrofe, terrorangrep, omfattende forurensning eller lignende - hvor vil du i første omgang søke informasjon om krisen (hva som skjer)?
9. Dersom strøm, tele-/mobilnett og internett ble borte i ditt nærområde: hva er din vurdering av om du og din husholdning er forberedt på å klare dere selv i eget hjem i minimum 3 døgn, uavhengig av årstid?
10. Dersom det skulle inntreffe en større, uønsket hendelse i ditt nærmiljø: hvordan vurderer du ditt ansvar for å hjelpe andre i nærmiljøet?

Del 4: Lokal sårbarhet og risiko.

1. Sett i lys av at du tilhører gruppen «studenter» i Trondheim kommune, en gruppe på anslagsvis 36 000 personer, har du noen refleksjoner om hvorvidt du/denne gruppen utgjør en risiko for kommunens beredskap i en krisesituasjon? Evt. hvorfor utgjør studenter en risiko?
2. Kan den store studentgruppen i Trondheim være positivt for byen i en krisesituasjon?
3. Mener du at din egenberedskap vil være av betydning for Trondheim som helhet i en krisesituasjon?
4. Oppfatter du at kommunen/staten har noen forventninger til deg som innbygger når det gjelder samfunnssikkerhet og beredskap?
5. Ser du på samfunnssikkerhet som hovedsakelig et lokalt, nasjonalt eller internasjonalt anliggende? Hvorfor?
6. Hva er god samfunnssikkerhet og beredskap?
7. Hva legger du i trygghet og sikkerhet?
8. Hvem er sårbare og må tas hånd om av staten i en krise?
9. Hvor stor grad av tiltro har du til at viktige samfunnsfunksjoner opprettholdes i enhver situasjon?

Vedlegg 2: Samtykkeskjema for studentene

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Trondheimsstudenten - en trussel mot samfunnssikkerheten?”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan et utvalg studenter i Trondheim reflekterer rundt begrepene «samfunnssikkerhet» og «beredskap», samt hvordan de beskriver sin egenberedskap. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet er grunnlaget for min masteroppgave i geografi. Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan et utvalg studenter i Trondheim reflekterer rundt begrepene «samfunnssikkerhet» og «beredskap», samt hvordan de beskriver sin egenberedskap. Hvordan menneskene i et samfunn oppfatter dette er viktig for hvordan et samfunns sikkerhet i realiteten vil være, og for hvordan man må jobbe med samfunnssikkerhet. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap jobber stadig for at befolkningens kunnskap om egenberedskap og samfunnssikkerhet skal bli bedre, slik at hver enkelt vil være bedre beredt i en rekke ulike scenarioer. Dette prosjektet vil sette fokus på studenter fordi Trondheim har en stor prosentandel av befolkningen som er studenter. Studenter vil ofte være i en noe spesiell livssituasjon sammenlignet med resten av befolkningen når det gjelder blant annet bosituasjon, økonomi, livsstil og nettverk. Hvordan studenter oppfatter samfunnssikkerhet, beredskap og egenberedskap, vil bli brukt for å undersøke spørsmål knyttet studentenes rolle i en krisesituasjon, og om dette er noe som bør tas hensyn til i det lokale arbeidet med samfunnssikkerhet. Formålet med intervjuet er å samle inn datamateriale for analyse, og masteroppgaven vil hovedsakelig baseres på dette materialet. Innholdet i intervjuene vil bli analysert og satt i sammenheng med teori for å se dette i et større samfunnssikkerhets- og beredskapsbilde.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta i dette forskningsprosjektet fordi du er en student i Trondheim som er mellom 20 og 30 år gammel. For å komme i kontakt med deg har jeg brukt mitt eget nettverk, i tillegg til at personer jeg tidligere har intervjuet har satt meg i kontakt med nye potensielle informanter. For å gjennomføre prosjektet ønsker jeg å intervju 10-15 studenter som oppfyller disse kriteriene.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at jeg vil gjennomføre et personlig intervju med deg. Det vil ta deg ca. 1 time. I intervjuet vil jeg stille spørsmål om samfunnssikkerhet, beredskap og din egenberedskap i en krisesituasjon. Det vil bli tatt notater og gjort lydopptak under intervjuet, som vil bli transkribert og analysert for bruk i masteroppgaven.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun jeg (Emma Kastnes Kvåle) som vil ha tilgang til opplysningene.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data, slik at din anonymitet er ivaretatt. Datamaterialet vil lagres i en skylagringstjeneste tilhørende NTNU.
- Du vil ikke kunne gjenkjennes i den publiserte masteroppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 30.06.2020. Ved prosjektslutt vil lydopptak slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU ved Emma Kastnes Kvåle (emmakk@stud.ntnu.no eller telefon 40603790) eller Gunhild Setten (gunhild.setten@ntnu.no).
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Gunhild Setten
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Emma Kastnes Kvåle
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Trondheimsstudenten – en trussel mot samfunnssikkerheten?, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at det blir gjort lydopptak

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 30.06.2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Samtykkeskjema for ansatt i Trondheim kommune

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Trondheimsstudenten - en trussel mot samfunnssikkerheten?”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan et utvalg studenter i Trondheim reflekterer rundt begrepene «samfunnssikkerhet» og «beredskap», samt hvordan de beskriver sin egenberedskap. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet er grunnlaget for min masteroppgave i geografi. Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan et utvalg studenter i Trondheim reflekterer rundt begrepene «samfunnssikkerhet» og «beredskap», samt hvordan de beskriver sin egenberedskap. Hvordan menneskene i et samfunn oppfatter dette er viktig for hvordan et samfunns sikkerhet i realiteten vil være, og for hvordan man må jobbe med samfunnssikkerhet. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap jobber stadig for at befolkningens kunnskap om egenberedskap og samfunnssikkerhet skal bli bedre, slik at hver enkelt vil være bedre beredt i en rekke ulike scenarioer. Dette prosjektet vil sette fokus på studenter fordi Trondheim har en stor prosentandel av befolkningen som er studenter. Studenter vil ofte være i en noe spesiell livssituasjon sammenlignet med resten av befolkningen når det gjelder blant annet bosituasjon, økonomi, livsstil og nettverk. Hvordan studenter oppfatter samfunnssikkerhet, beredskap og egenberedskap, vil bli brukt for å undersøke spørsmål knyttet studentenes rolle i en krisesituasjon, og om dette er noe som bør tas hensyn til i det lokale arbeidet med samfunnssikkerhet. Formålet med intervjuet er å samle inn datamateriale for analyse, og masteroppgaven vil hovedsakelig baseres på dette materialet. Innholdet i intervjuene vil bli analysert og satt i sammenheng med teori for å se dette i et større samfunnssikkerhets- og beredskapsbilde.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta i dette forskningsprosjektet fordi du arbeider med samfunnssikkerhet og kommunal beredskap i Trondheim kommune. For å komme i kontakt med deg har jeg kontaktet rådmannens fagstab og blitt henvist videre til deg. Dine refleksjoner vil være verdifulle som datagrunnlag grunnet din stilling og tilknytning til Trondheim kommune.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at jeg vil gjennomføre et personlig intervju med deg på ca. 20 minutter. I intervjuet vil jeg stille spørsmål om samfunnssikkerhet og beredskap. Det vil bli tatt notater under intervjuet for bruk i masteroppgaven. Dersom du samtykker til at det blir tatt lydopptak vil dette bli transkribert og analysert for bruk i masteroppgaven.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun jeg (Emma Kastnes Kvåle) som vil ha tilgang til opplysningene.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data, slik at din anonymitet er ivaretatt. Datamaterialet vil lagres i en skylagringstjeneste tilhørende NTNU.
- Du vil ikke kunne gjenkjennes i den publiserte masteroppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 30.06.2020. Ved prosjektslutt vil lydopptak slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU ved Emma Kastnes Kvåle (emmakk@stud.ntnu.no eller telefon 40603790) eller Gunhild Setten (gunhild.setten@ntnu.no).
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Gunhild Setten
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Emma Kastnes Kvåle
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Trondheimsstudenten – en trussel mot samfunnssikkerheten?, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at det blir gjort lydopptak

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 30.06.2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

